

ke za osnovne šole.

h.

Tretji del.

Tretja čitanka.

Tretji natisk.

Cena 16 Din.

1927.

Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Kdo ti vedno služi vdano?
To je tvoja lepa knjiga:
v dušo ti dovaja hrano
in srce veselo dviga!

Ime:

.....

učen

.....

Stanovanje:

.....

Kdor najdeš kje me knjigo izgubljeno,
me vrni na ime tu sporočeno!

A16

Richard B.

Slovenske čitanke za osnovne šole.
Izdanje v petih delih.

Tretji del.
(Tretje šolsko leto.)

Tretja čitanka.

Sestavil
L. Černej.

Kot učna knjiga državnega izdanja za osnovne šole odobrena z odlokom
ministrstva prosvete z dne 18. avgusta 1925., ON. br. 46.885.

Tretji natisk.

Cena 16 Din.

V Ljubljani 1927.

Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani
(predstavnik Francè Štrukelj).

20898 / 3, izd. 1927

S 14277

I. V domačem krogu.

1. Mladi ljudje.

Kdo more kaj mladim ljudem,
ko lica jim zdrava žare,
ko glasne so njihove pesmi
in jasno je mlado srce!

Saj njih vsak na polju je cvet,
njim solnce veselo gori,
njim ptički prepevajo glasno,
vsa sreča le zanje živi.

Če pride nezgoda, boleost,
kdo kremžil bi lice mladó!
Na svetu ljudi je nešteto,
ki stokrat je bolj jim hudó!

E. Gangl.

2. Mati.

*Dete revno, dete malo,
kdaj mi bodeš poplačalo
vse, kar zate skrbna mati
mogla sem in čem prestati?*

*Na rokàh sem te nosila,
v bolečinah te zdravila,
zate noč in dan skrbela,
zate sem in bom živela.*

*Postelj kolikrat postlala,
zibel tvojo sem zibala,
pesem ti zapela sladko,
da zaspalo si čez kratko.*

*Čezte se potem nagnila,
srčno sem Boga prosila:
Oče, huđega ga brani,
meni, sebi ga ohrani!*

*Dete malo in ubožno,
bodi pridno in pobožno!
S tem skrbi mi boš plačalo,
dete revno, dete malo!*

Simon Jenko.

3. Mamici.

Če bi bil jaz ptička, bi ti prinašal najlepše pozdrave iz daljnih dalj, bi pel najslajše pesmi tebi, draga mamica moja!

Če bi bil jaz vetrc, bi ti božal čelo, ti hladil vročo glavo, ko moraš ob pekočem solncu težko delati, da mi pripraviš kruha, mamica moja!

Če bi bil jaz solnčni žarek, bi ti grel roke, kadar pereš moje srajčice ob hudem mrazu v ledeni vodi, mamica moja!

In če bi bil jaz kralj, bi ti rekel: Vzemi to zlato krono ti, mamica moja! In vse kraljestvo vzemi, zakaj najbolje bo meni in drugim, če vladaš ti, mamica moja premila...

Ksaver Meško.

4. Uspavanka.

Kaj bo sinku sen prineslo?
Ptičje krilo, tenko veslo
ali kita rožmarina,
aja, tuta, nana, nina!

Krilo se je utrudilo,
veslo se je polomilo,
suha kita rožmarina —
aja, tuta, nana, nina!

Kaj bo sinku sen prineslo?
Niti krilo, niti veslo,
niti kita rožmarina,
le popevka materina,
aja, tuta, nana, nina!

Oton Župančič.

5. Materina molitev.

Tebi, o Marija,
srce govori,
saj sirotam mati
si najboljša ti!
Dragica je moja
z mano čisto sama;
ateja je skrila
črna, mrzla jama.

In v naročju mojem
dete trudno spi.
Čuvaj ga, Marija,
čuvaj mi ga ti!
V snu se mu prikaži,
ti ga potolaži,
ker si brez prestanka
ateja želi!

Iz »Zvončka«.

6. Desetica.

Dvanajst ali trinajst let mi je bilo; hodil sem v tretji razred realke. Ob desetih, ob uri počitka so vstali vsi, da bi si šli kupit malice k vratarju ali prebegat se po dvorišču. Grabilo me je za srce, da sem sam, čisto sam. Prišel je tovariš in je rekel: »Ti, zate je pismo!«

Res je bilo na deski napisano moje ime. Šel sem k vratarju. Ko sem pismo dobil, so se mi roke tresle in skril sem se k oknu, da bi ne videlo tega svetega pisma nobeno nevredno oko. Odpiral sem počasi in čisto čudno, veselo in težko mi je bilo pri srcu. Tam so bile tiste velike, težke, neokretne črke: »Ljubi sin!« Zakaj mati se je bila šele od nas otrok naučila pisati, zato da bi je ne bilo sram. Ko sem razgrnil pismo, je zaklenketalo po tleh. Sklonil sem se in sem pobral: desetica je bila.

Tista tenka, ogoljena srebrna desetica, ki jih že zdavnaj ni več. Ko sem jo vzel v roko, me je obšlo kakor milost božja. Vse je vztrepetalo, vzplapolalo v meni, vzdignilo me kvišku kakor v plamenu ljubezni. Videl sem tisto ljubo, velo, trepetajočo roko, ki je držala med prsti poslednjo desetico ter jo naposled spustila v pismo. Zakaj desetica je bila poslednja, to sem vedel, kakor da je bilo na njej sami to napisano.

Skril sem se čisto v kot, da bi me nihče ne videl. Iz srca, iz prsi, iz vsega telesa mi je planil jok, stresal me

kakor v vročici. Ali ko sem se vračal po stopnicah v šolsko izbo, je bilo v meni svetlo, svetlo. Iz daljave je videla mati mojo boleost in se je smehljaje ozrla name, kakor se ozre samo ljubo solnce.

Ivan Cankar.

7. Lenka.

Lenka se šeta —	skoči v lončiček,
metla pometa;	leže v ponvico,
Lenka počiva —	dvigne glavico:
igla ji šiva;	„Lenčica, Lenka,
Lenka pred duri —	kikiriki!
peč se zakuri,	Sem že pečenka,
a kokotiček	jest se mudi!“

Oton Župančič.

8. Očetovska ljubezen.

Črevljarju je umrla žena. Zapustila mu je sedmero otrok. Ko je zvedela to bogata posestnica na bližnjem gradu, je prišla k črevljarju in mu rekla, da bi vzela enega otroka za svojega.

Črevljar se je razveselil in začela sta izbirati.

Pri najstarejšem sinčku je dejal oče: »Ivančka ne dam, ker je prvenček.« Pri drugem je menil: »Božidarčka je imela mati najrajša.« — »Anica se v šoli najbolj uči.« — »Milica je rajnici najbolj podobna.« — — —

Tako je našel črevljar pri vsakem otroku pomislek in izgovor. Pri najmanjšem, ki je še ležal v zibelki, je malo pomislil, potem pa je dejal: »Tale mi dela največ pregla-vice, a če preživim druge, preživim še tega uboščka!« Nagnil se je k detetu in ga srčno poljubil.

Grajščakinja je videla, kako težko je bilo očetu. Solze so ji zaigrale v očeh. Ker je bila dobrega srca, je podpirala ubogega črevljarja, pa tudi drugi ljudje so jo posnemali, kolikor so mogli.

9. Prva laž.

»Lagal si! — Ljubo dete moje,
obraz je od sramote ti rdeč,
oglašá glas vesti se tvoje.
Grešil si, a ne gréši več!

Vso vero laž človeku vzame
in več nazaj je ne dobi.
Lažnivcu nič se ne verjame,
čeprav resnico govori.

Laži se varuj in tatvine!
Laž in tatvina sta sestré,
obe iz ene korenine,
Bog ju sovraži in ljudje.

Laž Bog, resnice vir, sovraži,
lažnivca se ogiblje vsak.
Govóri, kar je res! Ne láži,
da boš pred svetom poštenjak!«

Josip Stritar.

10. Očetova črešnja.

Stric je dal Jurčku lično sekirico v dar. In Jurček? Na vrt je šel in — kakor je bil neveden — je z njo obelil prelepo očetovo črešnjo, da se je posušila. Oče, ki ni vedel, kdo je napravil to škodo, je bil silno nevoljen in je dejal: »Rajši bi plačal dve sto dinarjev, kakor da se mi je posušilo to drevo!«

Ko pride Jurče, ga vpraša oče: »Ali morda veš, kdo mi je poškodoval to drevesce?«

Deček se ustraši očetovega vprašanja, toda kmalu se osrči in pove očetu naravnost: »Atej, jaz sem obelil drevesce!«

Očeta razveseli tolika resnicoljubnost. Sinčkova odkritosrčnost in ljubezen do resnice sta ga obilo oškodovali za uničeno drevo.

Po »Angelčku«.

11. Bodimo veseli.

Juhejsa! Bodimo veseli!
 Po hribih, planinah,
 po polju, ravninah
 odeja snežena leži.
 Po bistrjih potokih,
 po rekah globokih
 vabljivo nam led se blešči...
 Juhejsa! Bodimo veseli!

Juhejsa! Bodimo veseli!
 Po snegu capljati,
 po ledu drčati —
 največja, najljubša radost!
 Naj kepe letijo,
 sani naj drčijo —
 oj rajsko si lepa, mladost!
 Juhejsa! Bodimo veseli!

Juhejsa! Bodimo veseli!
 Ni mar nam mrzlotte,
 še manj pa toplote,
 saj mlada in vroča smo kri...
 Naj kurijo v peči,
 mi v izbi ko v ječi
 skopneli ubožci bi vsi...
 Juhejsa! Bodimo veseli!

Juhejsa! Bodimo veseli!
 Naj burja razgraja,
 kri v lica nam vstaja,
 radosti žari nam oko!
 Le venkaj za mano
 na plano, na plano,
 pod milo in vedro nebo!
 Juhejsa! Bodimo veseli!

12. Papirnate barčice.

Dan za dnem spuščam svoje papirnate barčice drugo za drugo po dreveči reki.

Z velikimi črkami napišem na vsako svoje ime in ime sela, v katerem bivam.

Upam, da jih najde kdo v daljni deželi in da bo vedel, kdo sem.

V svoje male barčice nakladam cvetice z našega vrta.

Spuščam svoje papirnate barčice in gledam v nebo in vidim, kako razvijajo mali oblački svoja bela, napeta jadra.

Ne vem, kateri mojih tovarišev na nebu jih pošilja po zraku, da tekmujejo z mojimi barčicami.

Kadar pride noč, zatisnem oči in sanjam, da plavajo moje papirnate barčice dalje in dalje pod svetlimi zvezdami.

Vila spanja jadra v njih in tovor so koši, navrhani s sanjami.

Rabindranath Tagore-Gradnik.

13. Igra.

Juh, otroci, hej, juhej!

Le po redu vsi naprej!

Vrsta je pripravljena,

past je že nastavljena.

Kdor počasi koraca

in preleno se ravna,

tega pa ujameva,

svobodo mu vzameva.

Naglo smukni izpod rok,

kdor dovolj je naglih nog,

pa za hrbet tam se skrij,

kjer nevarnosti več ni!

Pa začnimo — hej, juhej!

V lepem redu kar naprej!

Vrsta je pripravljena,

vsem je past nastavljena.

E. Gangl.

14. Boječnost.

Ivan je slišal mnogokrat o strahovih in prikaznih, zato je bil jako boječ. Nikoli ni legel spat brez luči in hudo se je bal, če je moral biti sam v spalnici brez starejšega brata.

Prigodilo se je pa, da je odšel starejši brat k sorodnikom. Mati se ni ozirala na Ivanove prošnje in solze, ampak ga je spravila spat samega. Ugasnila je svečo, da bi se ne pripetila kaka nesreča z ognjem. Komaj pa odide, se Ivan

skrije pod odejo in se ves zavije vanjo. Skoraj bi se bil zadušil. Ko pa le nekoliko pomoli glavo izpod odeje, zagleda ob steni tanko, belo postavo. Silno začne kričati. Vsa preplašena priteče mati, in ko zve, kaj je Ivana tako prestrašilo, napravi luč, in glej, ob steni je viselo belo obrisalo, ki ga je obsevala luna. To je bila tista grozna bela postava.

Mati se je smejala, Ivana pa je bilo sram. Od tega časa ni več veroval v strahove.

Iz »Zvončka«.

15. Strah.

Kdor boječ je, plah,
naj posluša zdaj,
da bo vedel vsaj,
kaj je strah!
To je čuden ptič:

Velik kakor kotel,
v sredi vam je votel,
krog in krog pa nič,
čisto nič ga ni.
Kdo se še boji?

Anica Černejeva.

16. Nasredin je delil ovne.

Devet gorskih razbojnikov je uplenilo s paše deset ovnov. Gnali so jih v gozd. Sredi gozda so se ustavili, da si jih razdele. Delé in delé, pa kakor se trudijo z delitvijo, da bi bila pravična in enaka, na vsakega pride po eden, na enega pa dva.

Vnel se jim je prepir. Že so potezali orožje, tedaj pride srečno naključje mednje Nasredina. Spoznali so ga, vedeli o njegovi modrosti, pa so ga pozvali: »Učeni mož, daj, da bo konec našemu prepiru, ti nam razdeli ovne, da pojde enako in po pravici!«

Nasredin je dejal: »Ako je res, da vam bo veljala moja beseda in da mi ne bo nihče zameril, tedaj naj bo in vam bom razdelil plen enako in po pravici.«

Vsi razbojniki so se zakleli, da bodo slušali njegovo besedo, pa je Nasredin razdelil ovne tako: »Vas devet in en oven je deset; jaz eden in devet ovnov je zopet deset. Na obe strani deset, to je enako in po pravici!«

Izpregovoril je in je razbojnikom pustil enega ovna, s seboj pa jih je odgnal devet.

Narodna šala iz Bosne.

17. Joško.

Joško je dobil od matere sladko gibanico. Zadovoljen je bil, da nikoli tako! Sladka, dobra gibanica in pa lačen želodček, kdo si more misliti dveh boljših prijateljev! Če bi zdajci kdo pristopil k Jošku pa mu dejal: »Fant, cekin ti dam, pa mi daj svojo gibanico!« — brž bi se odrezal deček: »Imej ti svoj cekin, jaz bom pa imel svojo gibanico!«

Joško si je odrezal kos gibanice pa je stopil k oknu, da ga tam v miru in zadovoljstvu použije. Tam pri oknu je bilo pač tako lepo! Videlo se je daleč tja preko vrta in polja do daljnih gorá. Sama velika zemlja, ogrnjena v debel zimski plašč! A kar je bilo najlepše: nikjer nikogar, ki bi se mastil s tako gibanico, kakršna je bila Joškova!

In ko je Joško tako lepo jedel in zadovoljno gledal, je pridrsal po cesti ubogi Jernejec, slep na obe očesi, za roko ga je pa vodil mladi Tonček, edina opora slepemu starčku. Oba je Joško poznal; njiju uboštvo je bilo znano vsepo vsod.

Pa kaj stori Joško?

Gre od okna k mizi in ureže dva velika kosa od svoje gibanice, zbeži na cesto in da en kos Jernejcu, drugi kos pa Tončku. Ne da bi čakal, kako ga ubožca zahvalita za dar, steče v sobo ter se zopet loti svojega koščka.

In glejte, sedaj se mu je zdela gibanica še mnogo slajša!

E. Gangl.

18. Kanglica.

Deklica šla je po vodó
z lepo srebrno kanglico.

Zora na nebu sevala,
ptičica v logu pevala.

Jagoda zrela nudi se:
»Daj, le za hip pomudi se!«

»Jagoda rdečka — dober dan!
Ali moj bratec je bolan

in on ozdravel prej ne bo,
da mu prinesem z vreca vodó.

Deklica moram zajeti jo ...
preden še solnce obsveti jo ...««

Hladne vodice zajela je,
bistra domov odhitela je.

Deklica šla je po vodó
z lepo srebrno kanglico.

Deklica je domov prišla,
kanglica bila zlata vsa.

Oton Župančič.

19. Andrejček.

Andrejček je stal pri oknu. Zunaj je snežilo na vse pretege, pa še burja je pihala, da je bilo res že malo preveč. Pa kaj Andrejčku vse to mar!

V kotu je peč, v peči ogenj, v ognju toplota, v toploti prijetnost, v prijetnosti je Andrejček, v Andrejčku je smeh.

Kar korenček strže venkaj zimi pod kljukasti nos, češ, pa me daj, če me moreš!

Ho, kaj pa tole! Andrejček je kar pobledel: droban kljunček je potrkal na okence. Tip, tip, odpri!

Andrejček odpre okno, ptiček prileti v sobo in sede Andrejčku na ramo. V sobi je Andrejček, ampak ne več sam! V sobi je tudi ptiček, v ptičku je grlo, v grlu so strune, v strunah je pesem, v pesmi je zahvala, v pesmi je od kraja do konca vse!

E. Gangl.

20. Anka.

Gre po stezi čez polje zeleno
Anka mlada, dete zapuščeno.
Kovčeg lahek nese mi v levici,
solze z desno briše si po lici,
joče milo mi sirota Anka,
stoče milo, toži brez prestanka:

»Oj cvetice, srečne ve sestrice!
 Jasno, vedro vaš je lepo lice,
 jad nobeden srca ne pretresa,
 solza vam ne kane iz očesa.
 A gorje mu, kdor od doma mora,
 kdor na domu nima več prostora,
 komur starše v hladni grob dejali
 in po svetu služiti ga poslali!«

Anton Aškerc.

21. Bojanov Matejka.

Sredi pašnika so sedeli trije otroci pastirčki. Mihec, najstarejši izmed njih, je rezal vrbovo piščalko in štiriletna sestra je pazno gledala nož in les, težko pričakujoč, da bo delo gotovo. Zraven njiju pa je čepel petleten dečko, za Matejka so ga klicali.

Ko bi imel pipec, bi tudi urezal piščalko, a ubožec ga nima.

»Ej, zopet se mi je strla!« vzklikne Mihec in vrže vrbov klin stran.

»Daj meni nož, jaz jo bom naredil,« prosi Matejka.

»Daj mu, daj!« prigovarja Anička, ki bi piščalko rada imela.

»Kaj boš ti! Kupi si ga!« odvrne jezno Mihec in gre iskat druge šibe.

Matejka je pobesil glavo in jel s svojim bičem mlatiti po tleh.

Mihec ni mogel narediti piščalke, ker vrbova koža ni še bila dovolj mužna. Med tem se je zmračilo in vsi trije so gnali živino domov.

Bili so to Bojanovi otroci. Mihec in Anička sta bila domača, Matejka pa je bil tržaški najdenec, ki ga je bil vzeti Bojan, da bi dobival zanj denar in da bi ga imel pozneje za pastirja. Takrat je bil še prav majhen.

Pravo ime njegovo je bilo zapisano v bukvicah, s katerimi je šel gospodar vsako leto enkrat na sodišče po denar. Na vasi pa so mu rekli vedno samo Bojanov Matejka.

Kadar se je napatil Bojan z Matejkom h gosposki po denar, so ga napravili v praznično obleko, ki pa ni bila njegova. Obuli so mu črevlje in dobil je velik kos pogače v žep, češ, naj vidijo gospodje, kako dobro se godi rejencu. Ko pa so prišli domov, je Matejka oblekel svoje raztrgane hlače in tudi pogače ni bilo več.

To je bil za rejenčka vedno najlepši dan v letu.

Janko Kersnik.

22. Dva vesta za to.

Popotnik je našel mošnjo denarja. V bližnji vasi jo odda županu, da pozve za lastnika.

»Norecl« mu reče tovariš, »zakaj nisi shranil denarja? Kdo pa je vedel, da si ga našel?«

»Ne govori tako!« mu odgovori popotnik. »Dva vesta za to: Bog, ki se ga bojim, in vest, ki me sodi.«

23. Prevzetni hlapec.

Bil je gospodar, ki je imel jako prevzetnega in izbirčnega hlapca. Nobena jed mu ni bila po volji. Zlasti boba ni mogel videti. Kadarkoli so prinesli skledo z bobom na mizo, je vselej obrnil žlico ter rekel: »Ako se bob prime žlice, ga bom jedel, ako ne, ga ne bom!«

Minilo je nekaj let. Hlapec ni več služil. Imel je svojo kmetijo, a ni gospodaril baš dobro. Bil je premalo varčen in zato si ni prihranil ničesar v boljših letih. Slabe letine so prišle ter so ga pritislile tako, da je moral iti kruha prosit. Prišel je tudi k nekdanjemu gospodarju. Ta mu je rekel, naj gre z njim v žitnico. Ondi je vzel velnico, jo obrnil in rekel: »Ako se bob prime velnice, ti ga dam, ako ne, pa ne!«

Hlapec se je spomnil nekdanje prevzetnosti ter prosil gospodarja odpuščanja. Dobrosrčni mož je odpustil hlapcu ter mu nasul boba.

Zapisal Fran Praprotnik.

24. Zidar.

Zida ptičica vesela,
gnezdo k vejici pripne;
zida satovje čebela,
kadar vesna se prične.

Kočo tudi jaz postavim,
da pod streho vzame dva,
in jo še trijém napravim,
ako več jih Bog ne da.

Stan imeli bodo tukaj
hlapci, dekle in pastir,
zdelam spalnice ondukaj
njim in sebi v tihi mir.

Tudi trsja prednjo vsadil
v hlad poletni bi sladak,
z mrežo okenca ogradil,
zjutraj meni v daljši mrak.

Koča bodi čisto bela,
les ob oknih ves zelen,
v veži kuhinja očrnela,
v zemljo hramec položen.

Poleg hiše hlev in staje,
blizu dvora stog in pod,
da si v zimi pokladaje
h krmi skratimo dohod.

Tam golobinjak ustvarim,
da mladiče mi vzredi,
in tako prigospodarim
z njim za svoje si gosti.

Pod gredó, v dišeče cvetje,
v kraj prisojen in gorak,
kjer za steno je zavetje,
si ustanovim uljnjak.

Vanj, čebele, strd nosite,
kadar solnce stopi v moč,
žúpnjak in kolač medite
v Božič in Veliko noč!

Ko bo vse to dovršeno,
seč ob vrtu zasadam,
z njo selišče si zeleno
kakor gredo oplotim.

Vrtec; nasajen orehov,
jablan, hrušek, zlatih sliv,
bodi mi otroških smehov,
glasnih ptičev bodi živ!

Tukaj delavni, veseli
bodemo do konca dni
kot čebele in pa ptički,
kadar vesna se rodi!

Fran Levstik.

25. Trije golobi.

Lepo so sedeli trije beli golobi v domačem gnezdu. Globoko pod njimi se je razprostiral svet: daleč na okrog velika, pisana zemlja — sama neskončna daljava. Tam na obzorju so stale visoke gore, kakor bi hotele zrasti do samega neba.

»Dolgočasno je doma,« pravi prvi golob. »Poletim od-
tod, da bom videl, kako je po svetu.«

Reče in zleti.

Zagleda ga bistro oko ujedne ptice, ki se spusti kakor
strela nanj, ga ujame in ugonobi.

»Tudi jaz grem za bratom,« pravi drugi golob. »Kdo
bi vedno čepel doma!«

Reče in zleti.

Ptičji tat pa je pripravil nastavo, ki je zgrabila goloba
in ga ujela. Nič več ga ni bilo domov.

Tretji golob pa je ostal doma. Gledal je, kdaj se vrneti
brata, a gledal je zaman. Grulil je svojo pesem, pol žalostno,
pol veselo — žalostno po ugrabljenih bratih, veselo v čast
varnemu rodnemu gnezdu.

E. Gangl.

26. Živali — naše učiteljice.

Olga je v šoli slišala, da se lahko od vsake živali kaj
koristnega naučimo, ako natančno opazujemo vse njeno
dejanje in nehanje.

Ko gre Olga iz šole, sreča na potu mravljo.

»Mravlja,« reče deklica, »česa se morem od tebe na-
učiti?«

»Dela,« ji odvrne mravlja. »Glej, jaz vstajam zgodaj
in hodim šele po solnčnem zahodu počivat. Vse leto delam
marljivo, čeprav vem, da za to ne dobim nikakega plačila.«

Olga gre dalje in pride na domači vrt. Tukaj zapazi
čebelni panj, potrka nanj in vpraša: »Čebelica, česa se lahko
od tebe učim?«

Čebelica takoj odgovori: »Reda! Poglej le v našo hi-
šico! Na tisoče čebel dela tukaj in vsaka ve dobro, kje ima
opravek, in nobena ne zadržuje druge. Vsaka zleti pravo-
časno iz panja pa se tudi o pravem času vrne domov.«

Blizu panja zapazi Olga Čuvaja, zvestega psa, ki je
baš nekaj zagrebel v zemljo.

»Čuvaj, povej mi, česa me ti učiš?« vpraša deklica.

»Varčnost! Glej, tukaj imam mastno kost, ki mi je
ostala pri obedu. Ker sem sit, sem jo zagrebel in shranil.
Ko bom zopet lačen, mi bo prav dobro teknila.«

Olga pride na dvorišče. Na plotu stoji petelin in poje svoj »kikiriki«.

»Petelinček,« reče deklica, »česa neki pa se naj od tebe učim?«

»Zgodaj vstajati!« ji odvrne petelin. »Komaj pošlje zlato solnce svoje prve žarke na zemljo, se že zbudim in zapojem svojo jutranjo pesem. Zapomni si dobro: Rana ura — zlata ura! Ako začnemo svoje delo zarana, gremo lahko zgodaj počivat.«

V kuhinji zagleda Olga mačko, ki se je pridno umivala. »Mucika,« vpraša deklica, »česa naj se od tebe učim?«

»Snažnosti! Jaz ne morem trpeti niti najmanjšega madeža na svojem kožuščku, zakaj vem, da imajo ljudje najrajši tistega, ki je vedno lepo umit in čedno oblečen. Zato se vedno umivam in ni se mi treba sramovati, naj pride, kdor hoče.«

Olga si dobro zapomni vse, kar je zvedela od živali, in si misli: »Vedno hočem biti delavna, redna in varčna, vstajala bom zgodaj ter bom vedno snažno oblečena, da se mi ne bo treba sramovati pred živalmi.«

Iz Kosijeve »Zabavne knjižnice.«

27. Uganki.

K nam hodi deklica vesela.
 Ko bliža se, povsod zvoni.
 Ves dan pohaja, nič ne dela,
 od bratcev in sestic živi.
 Še drugim brani, da na polji
 ne delajo in ne doma,
 in vendar je po božji volji
 in človek sam jo rad ima.

*

Krščen sem, pa ne kristjan,
 vendar je visok moj stan.
 Kradel nisem, ne moril,
 vendar sem obešen bil.

Josip Stritar.

28. Zvonovi.

Bim - bim, bim - bim!
 Jaz dan zvonim,
 na okna vsa trkam,
 zaspance budim,
 budim — bim - bim!

Bam - bam, bam - bam!
 Jaz solnca vam dam,
 en pehar za polje,
 en pehar za hram
 ga dam — bam - bam!

Bom - bom, bom - bom!
 Kje tvoj je dom?
 Kdor pot si izgrešil,
 jaz vodil te bom
 na dom — bom - bom!

Oton Župančič.

29. Nedelja.

Tema pokriva zemljo. V sladkem spanju počivajo ljudje in živali. Že slišimo petelinov glas, ki naznanja jutro. Iz zvonika se oglasi veliki zvon. Kmalu milo in čisto zapojeta še dva druga zvonova. Kaj pomeni to slovesno zvonjenje v zgodnjem tistem jutru? Ubrani glasovi zvonov naznanjajo dan Gospodov — sveto nedeljo. Ljudje pravijo, da zvonijo sveto jutro. Vsi ljudje vstajajo, se čistijo in oblačijo v praznje oblačilo. Odpravljajo se v cerkev. Nekaj jih gre k prvi sveti maši, nekaj pa k veliki ali deseti maši.

Pa tudi popoldne hite v cerkev k blagoslovu. Ko mine popoldanska služba božja, se razide ljudstvo na svoje domove. Tu se zbirajo otroci, pa tudi mladeniči na vrtu, da se igrajo. Deklice pojo domače pesmi in se razveseljujejo v pošteni družbi. Tu obiše ženica ženico, druga k drugi prisede na prag ali na trato pred hišo. Pomenkujejo se o domačih stvareh.

Tam pri vinogradu glej trumo možakov! Pogovarjajo se o vinski trti, o slabi letini, draginji in nekdanjih boljših časih. Pa tudi o vojni ve marsikdo kaj povedati. Solnce se je nagnilo proti zahodu. Naši možaki se polagoma razidejo. Nekateri odhajajo domov, drugi h krčmarju, da si privoščijo kozarček vina, saj so se trudili in mučili ves teden.

Bog jim ga blagoslovi, da ga le pijo zmerno in v pošteni družbi med poštenimi pogovori!

Zdravo Marijo je odzvonilo. Mladi in stari opravijo večerno molitev in gredo k počitku.

Po I. Bilcu.

30. Srce — oltar.

Tvoja duša, ljubo dete,
bodi kakor lep oltar!
Nanj polagaj misli svete,
grešnih misli pa nikdar!

Voščenice v belem krogu
na oltarju plamené,
želje, dvigajoče k Bogu,
v prsih tvojih naj goré!

A ljubezen do Očeta,
ki prebiva vrh nebá,
ta nad vse ti bodi sveta,
bodi — večna luč srca!

Anton Medved.

31. Opravljiva Jerica.

Ko pride Jerica v nedeljo iz cerkve, reče svoji materi: »Mati, ali ste videli danes Rupnikovo Roziko in Franico, kako sta bili gizdavo opravljeni? Pač jima ne pristoji, da se tako oblačita, ko gresta v cerkev! Pa še nekaj drugega vam povem, mati! Zdravnikov Poldek se je ves čas igral s svojo molitveno knjižico, smejal se je in gledal okrog sebe, kakor da bi bil v krčmi in ne v cerkvi. Županova hčerka pa se je držala, kakor da bi bila kaka kraljica. Učiteljevemu Tončku se je neprestano zehalo in ves čas je dremal med propovedjo in sveto mašo. Moj Bog, sem si mislila, kakšni ljudje so pač na svetul!«

Mati ni odgovorila Jerici nič, a hčerka jo vpraša čez nekaj časa: »Kaj ne, mati, da je pregrešno tako vedenje v cerkvi?«

»Pač res,« odgovori mati, »tako vedenje je pregrešno. Ali pa nisi zapazila v cerkvi tudi deklice, ki je ogledovala med sv. mašo ves čas ljudi po cerkvi, kako so oblečeni in kako se vladajo, a ni pobožno molila niti poslušala besede božje?«

Pri teh besedah zardi Jerica kakor kuhan rak, zakaj vedela je dobro, katero deklico misli mati.

Iz »Vrtca«.

32. Dnevi.

Del je ponedeljek davi:

»Torek, k sredi se odpravi,
naj četrtek petka vpraša,
kaj počne sobota naša,
ali, ko nedelja dojde,
z nami k sveti maši pojde?«

Anton Funtek.

33. Vseh vernih duš dan.

Kakor je Velika noč vesela, Binkošti veličastne in Božič poln radosti, tako je Vseh vernih duš dan žalosten. Na ta dan se v molitvah spominjamo vseh onih, ki smo jih ljubili, spoštovali ali samo poznali, ki jih pa ni več, ker jih je Bog poklical k sebi.

Pokopališče se izpremeni v cvetoč vrt. Kdor količkaj zmore, okraši grobove dragih svojcev z zelenjem in s cvetjem. Prižge na gomili svečo in izmoli pobožno molitev za njih dušni mir. Bogatini okrase grobove z dragocenimi venci, ovijejo veličastne spomenike z dehtečim cvetjem in prižgo nebroj lučec.

Koliko je pa tudi ta dan grobov, ki so pozabljeni, brez spomenika, brez zelenja in brez luči! V takih grobovih počivajo ostanki siromakov, ki so v življenju okušali samo bedo in so umrli zapuščeni, da se ni jokal nihče po njih. Če vidiš tak grob, poklekni ob njem in izmoli kratko molitev zanj, ki počiva v hladni zemlji!

34. Na njivici božji.

Na njivici božji plamika
pa lučec nešteto nocoj
umrlim, ki v hladnih gomilah
že našli so mir in pokoj.

Oj, semkaj poklekнем v zatišje,
za rajne pomolim srčno,
da Bog se jih večni usmili
in sprejme njih duše v nebo!

35. Cvetice na oknu.

Kako krasno je okno še tako preproste hiše, ako se smehlja z njega pisano cvetje popotniku v pozdrav! Kako dobro pa de očem to zelenje in cvetje šele pozimi, ko je krog in krog vse golo in belo!

Lepa je torej navada Slovencev, da radi gojijo po svojih domovih cvetice. Ker jih imajo v posebnih loncih, jih imenujejo lončnice.

Najnavadnejše naše lončnice so: pelargonija, roženka, fuksija, vodenka, petonija, belocvet, begonka in druge.

Toda lončnice so nežna deca. Ako hočemo, da uspevajo, jih moramo skrbno negovati. Treba jih je zalivati, jih s paličicami podpirati, jim večkrat zrahljati prst, včasih jo celo premeniti, jih varovati mraza in jim skrbeti za svetlobo.

V hiši, kjer ni skrbnih ljudi, ne uspevajo lončnice.

Iz »Nazornega nauka«.

36. Franckova taščica.

Okolo Vseh svetnikov, ko je prvokrat popihaval mrzli jesenski veter, je našel Francek nekega dne v veži drobno taščico. Ko ga ptičica zapazi, smukne pod staro omaro. Francek pa hitro zapre vežna vrata, duri od izbe pa odpre na stežaj. Kmalu prhne ptičica izpod omare, pricina v hišo

ter z veselim glasom pozdravi Franckovo babico, ki je sedela pri peči za kolovratom.

Od tega dne je bilo med dečkom in taščico prijateljstvo. Verno jo je povsod spremljal z očmi, ko je lovila po kotih zadnje osamele muhe. Vsak dan ji je premenil vodo in ji stregel, kakorkoli je mogel. Zunaj je metlo s snegom, babica, Francek in taščica so pa sedeli v tihi izbi pri topli peči. Babica je odmeknila kolovrat od sebe, Francek je sedel na nizkem stolčku in zvesto poslušal vesele in žalostne povesti iz njenih ust. Zraven obeh je sedela na kolovratu ljuba taščica in z rjavim očescem zvedavo pogledovala zdaj babico, zdaj dečka. Zjutraj je budila Francka iz spanja, žvrgoleč na njegovem zglavju.

Tako so prebili dolgo zimo. In ko je prišla pomlad, je Francek s težkim srcem odprl okno, in ptičica je zletela na vrt na bezgov grm.

Fran Erjavec.

37. Sv. Miklavžu je pisal.

Bilo je pred godom sv. Miklavža. Na pošti v nekem mestu je prebiral pismonoša pisma in razglednice, ki jih je pobral iz poštnih zabojčkov. Sicer resni mož se glasno zasmije in se obrne k svojemu uradnemu predstojniku, rekoč: »Tega pa ne bom mogel dostaviti.«

»Kako to?« vpraša uradnik. Vzame dopisnico in glasno prečita naslov:

»Sv. Miklavžu v nebesih...«

»To je pa res dobro« pravi, obrne in začne čitati:

»Ljubi sv. Miklavž!

Moji součenci so mi pravili, da Ti rad obdaruješ dobre otroke z igračami, s slaščicami in z drugimi lepimi rečmi. Tudi jaz sem večkrat priden. Rad molim, starše poslušam in v šoli se dobro učim. Zato Te pa lepo prosim, da se letos zgłasiš tudi pri meni. Ni mi treba igračk in slaščic, nekaj

drugega Te prosim! Dragi sv. Miklavž! Glej, že štiri tedne leži naš dobri atek v postelji in ne more zaslužiti niti pare. Vsi stradamo in velikokrat jočemo. Ti si pri Bogu v nebesih, prosi ga, da nam ozdravi našega ateka. Pa prosim, prinesi nam malo kruhka in nekaj drv, da ne bo ateka zeblo. Lepo Te prosim, usliši

svojega

malega Ivančka Logarja.

Stanujemo na Bregu št. 5 v podstrešju.«

Solze zableste gospodu v očeh, ko prečita Ivančkovo pismo. »Berite še vi,« pravi pismonoši, sam pa vzame iz predala poštno nakaznico in pošlje malemu Ivančku Logarju 20 Din.

Drugi dan — na Miklavževo — potrka na Bregu št. 5 raznašalec nakaznic in denarja. Kako se začudi Logarjeva mamica, ko ji reče, naj se podpiše, potem pa dobi 20 Din.

»Ne, ne! To ne bo za nas,« vzdihne. »Nam ne pošilja nihče ničesar.«

V istem trenutku pa priteče Ivanček iz temne izbe.

»Si li ti Ivanček Logar?«

»Sem,« odgovori deček.

»Glej, zate je to, 20 dinarjev!«

»Oh, kdo bi meni poslal!« pomisli tudi Ivanček. »Pismo-
noša pa reče: »Tu je pisano: Sv. Miklavž iz nebes.«

Iz hrvaščine.

38. Miklavževska.

Ej, svetnik čestiti
v dolgi, sivi bradi!
Angel je ob desni,
a hudobec zadi!

S kljukasto zavitim
nosom prikimava
in z verigo težko
zlobno porožljava.

Rad bi nas po vrsti
v koš nahrbtni spravil,
z brezovo metlico
naše grehe zdravil.

Pa ne boš, rogatec,
ti nam pihal kaše,
saj od tebe jačje
čednosti so naše.

Le poglej krilatca,
ki ljubeče gleda!
Tvojo moč njegova
ukroti beseda.

Le poglej Miklavža
s palico srebrno!
Če te z njo nažene,
padeš v brezno črno!

In svetnik z desnico
deco blagoslavlja,
za spomin darove
lepe ji ostavlja.

E. Gangl.

39. Raj na zemlji.

Zvonovi pritrkavajo:	Sto tisoč zvezdic gleda nanj
tin-tinkom, tonkom-tinkom...	z iskrenimi sijaji,
Z neba krilatci plavajo	kakor da bi se bale zanj,
na zemljo z rajskim Sinkom.	da več ne bo ga v raji.

Sto tisoč vernih src nocoj
prevdano ga pozdravlja.
Krilatci mu rosé pokoj,
a on jih blagoslavlja.

Silvin Sardenko.

40. Božičnica.

Dokler je še živel zidar Gornik, se je njegovi družini godilo dobro. A zbolel je in dolga, huda bolezen je požrla ves prihranek, nazadnje pa je še vzela Gornikovim dobrega očeta.

Kako se je odslej trudila Gornikova mamica, kako je delala noč in dan, da bi prehranila in oblačila svoja otroka Milana in Jelko! Od prevelikih skrbi in težkega dela je nazadnje zbolela še ona. Novcev za zdravnika in zdravila ni bilo pri hiši, bolnica pa je hujšala od dne do dne. Dvanajstletna Jelka je stopila včasih k znancem, da je poprosila za košček kruhka ali za skodelico gorke juhe bolni mamiči.

Bližali so se božični prazniki. Kolikokrat so prišle Jelki solze v oči, ko se je spominjala prejšnjih let! Kako so bili veseli na sveti dan, ko je živel še dobri oče! In letos?! Kako

je vendar hudo!... Toda Jelka je pametno in pogumno dekletce. Hitro si obriše svetle solzice pa se zamisli, kako bi dobila za Božič vsaj najpotrebnejše. Skoči pokonci, ogrne svoj slabi plašček in steče v pritličje k Rožanovi Julki, ki je bila dobra šivilja in je imela blede, slabotno dekletce posebno rada. Poprosi jo za ostanke in odrezke različnega blaga. Polnih rok se vesela vrne v temno in mrzlo sobico. Spretno sešije iz teh raznobarnih krp pisane punčke, s črnolom pa jim napravi oči, nosek in usta.

Navsezgodaj pohiti drugi dan na trg in razloži svoje bogastvo na ogled... Dosti ljudi pride mimo. Marsikdo se ustavi in se nasmehne mali prodajalki, a nihče ne kupi ničesar, nihče ne vpraša za ceno...

O vendar! Drobna, tenko oblečena deklica stopi k Jelki in ogleduje punčke. Boječe povpraša: »Koliko stane ena?«

»Samo dinar,« odvrne Jelka.

»Oh, to je zame preveč! Imam le dvajset par.«

»Na, ljuba moja, podarim ti jo! Le poigraj se jutri na Božič z njol!«

Vsa srečna se deklica zahvali in steče proti domu.

»Čigavo si, dobro dete?« se oglasi za Jelkinim hrbtom velik, lepo oblečen gospod. Videl je bil ves prizor.

»Gornikova Jelka sem. Atek nam je umrl, mamica pa leži že več dni bolna. Iz cunjic sem sešila tele punčke, da bi lahko kupila majki in bratcu za božičnico vsaj malo kruha.«

Solze stopijo dobremu gospodu v oči in ginjen stisne Jelki v roko bankovec, rekoč: »Vzemi, mala, za prvo silo! Povej, kje stanuješ, da vas obiščem!...«

Ko gospod odide, je Jelka vsa srečna. Spravi punčke v torbico pa steče k peku po kruha, k mesarju po košček mesa, za Miloška pa kupi pest orehov in tri lepa rdeča jabolka.

»Mamica, mamica!« vzklikne, ko stopi v sobo: »Glej, tu je moja božičnica!«

»Pa odkod vse to, ljubi otrok?«, izprašuje mamica, Miloš pa se kar ne more načuditi lepemu in dobremu darilcu.

Deklica začne pripovedovati, a zmoti jo močno trkanje na duri. V sobo stopi oni gospod pa stisne mamici roko,

rekoč: »Srečni ste lahko vkljub svoji ubožnosti, ker imate tako dobrega otroka!«

Takoj spozna, da je tej bolezni kriva beda. Seže v žep in da Gornikovi materi večjo vsoto denarja, poboža dobro Jelko in se poslovil.

Kmalu je mamica ozdravela in dobila dober zaslužek pri svojem dobrotniku, ki je bil bogat trgovec. Jelko je dal izšolati. Vestna in pridna uradnica je sedaj, a še danes se rada spominja onega Božiča, ko je pripravila mamici in bratcu tako lepo božičnico.

Iz hrvaščine.

41. Božič.

Radost in veselje
Božič v srca trosi.
Kdor si jih zasluži,
mu darove nosi.
Sreče zanj največ ima,
kdor je dobrega srca!

Iz »Zvončka«.

42. Tepežnica.

Šip, šap —
zdaj je tepežni dan...
Reši se, reši
pa me utešil
Šip, šap —
daj mi denarca kaj!
Bog ti daj sveti raj!
Šip, šap!

A. M. Rostov.

43. Ob novem letu.

Ko gremo spet v novo leto,
vam, dečica, vsakdo želi
zlatega solnca in sreče
in lepih, veselih dni.

In smeha in pesemc srebrnih,
kakor jih ptički pojo,
a v dušicah misli prejasnih,
da bo veselo nebo!

Anica Černejeva.

44. Sveti trije kralji.

Trije kralji, sveti kralji:	Prvi se je ves zamaknil,
Gašper s konjem v zlati halji,	drugi k jaslim se pomaknil,
Miha s slonom v halji beli,	tretji pa je zadaj čakal,
Boltažar pa na kameli	da bi Jezus ne zaplakal,
v Betlehem so jezdili	ko bi videl tretjega,
in pred hlev prijezdili.	Boltažarja črnega.

Sveti Jožef mu veleva:
 Kralj, le stopi v sredo hleva,
 saj ne bo se razsolzilo
 Dete naše, Dete milo:
 Ne boji se črnih lic,
 črnih se boji dušic!

Silvin Sardenko.

45. Meseci — prijatelji.

Živela je žena, ki je imela dve deklici, Marušico in Aleno. Hudobni Aleni je bila prava mamica, dobri Marušici pa pisana mati ali mačeha. Svojo hčerko je zelo ljubila, jo lepo oblačila in ji sploh dajala vsega, česar si je želela. Marušico pa je sovražila, ker je bila lepša od Alene. Ves dan jo je zmerjala in mučila. Od ranega jutra do poznega večera je morala bedna pastorka opravljati najtežavnejša opravila.

Nekega dne sredi prosinca se je zahotelo Aleni sladkih rdečih jagod. »Maruša, v gozd se mi spravi po jagode! Če mi jih ne prineseš, te z mamó naženeva z doma,« zaukaže sestri. Zaman ji ubožica dokazuje, da v tej ostri zimi pač ne morejo rasti nikjer jagode. Nič ji ne pomagajo prošnje in žalostna se napoti proti gozdu.

Dolgo časa tava deklica sem in tja. Lakota jo mori in mraz jo trese. Iskreno pomoli k Bogu, naj ji pomore. Zdajci zagleda v dalji svetlobo. Gre za njo in pride vrh gore. Tam zagleda veliko grmado. Krog nje leži dvanajst kamenov, na njih pa sedi dvanajst mož. Trije so stari belobradci, trije so mlajši od teh, trije še mlajši, najlepši so pa drugi trije, ki so najmlajši. Vsi sede tiho in strme v ogenj. To so bili dvanajsteri meseci. Prosinec je sedel najvišje. Brada in lasje so mu bili beli ko sneg. V rokah je držal kij.

Marušica se prestraši in obstoji prvi trenutek, kakor da so ji noge vkovane. Kmalu pa se osrči, pristopi bliže in poprosi: »Ljudje božji, naj se pogrejem!«

Prosinec ji prikima in jo vpraša: »Česa iščeš tod, ljuba deklica?«

»Po jagode sem prišla,« odvrne Marušica.

»Sedaj ni čas za jagode, saj je sneg,« meni Prosinec.

»Vem, vem, toda Alena in mačeha me spodita od hiše, če jih ne prinesem. Lepo vas prosim, pomagajte mi, da jih dobim!«

Tedaj vstane Prosinec, stopi k mesecu, ki je sedel prav nasproti, in mu poda kij, rekoč: »Rožnik, sedi višle!«

Rožnik sede na višji kamen in mahne s kijem preko ognja. Visoko vzplapola plamen, sneg ob njem se raztali, zemlja ozeleni, drevje zabrsti, ptičice zažvrgole in cvetke po gozdu se razcveto: poletje je tu. Pod bukovjem je vse polno belih zvezdic, ki se izpreminjajo v jagode in brzo dozorevajo. Preden se Marušica prav zave, jih je okrog nje vse rdeče.

»Hitro nabiraj, Marušica, hitro!« ji prigovarja Rožnik. Deklica hiti, kar le more, dokler ji ne zaukaže: »Brzo domov!« Marušica takoj posluša, se lepo zahvali in vesela steče proti domu.

Alena in mačeha se ne moreta dovolj načuditi, ko vidita, da se deklica vrača. Mislili sta, da ostane v velikem snegu in zmrzne. Gresta ji odpirat in kmalu vidita, da se ne vrača praznih rok: jagode so zadišale po vsej hiši.

»Kje si jih nabrala?« jo vpraša Alena.

»Visoko v gozdu sem jih dobila, polno jih raste tam,« ji odgovori Marušica.

»Zakaj jih nisi prinesla več? Kajneda, gredoč si jih polovico pozobal!« jo ošteva hudobna Alena.

»Niti ene nisem pokusila, sestra. Niso mi dovolili, da bi jih bila natrgala več. Ko so mi možje zaukazali, sem šla domov.« Tako se izgovarja Marušica.

Alena pozoblje jagode, pa jih ji je bilo premalo. »Sama pojdem ponje,« pravi materi. »Maruša mi jih zopet polovico pozobljel!« Zaman ji mati brani. Alena se zavije v svoj kožušček in se poslovi.

Snega je bilo do kolen, gazi pa nobene. Dolgo je tavalala Alena sem in tja. Naposled zagleda svetlobo in dospe do grmade, kjer je sedelo dvanajst mesecev. Brez vprašanja si jame greti roke, ko jo pa Prosinec povpraša, česa želi, se obregne: »Kaj tebi mar, starec!«

Prosincu se zmrači čelo. Jezen mahne s kijem nad glavo, nebo se pooblači, veter zatuli in sneg se jame usipati kakor iz vreče. Alena ne vidi koraka pred seboj. Noge ji začno pešati in trepetaje od mraza se zgrudi v zamete.

Mati pa čaka in čaka, a Alene ni od nikoder. Zaskrbi jo. Obleče se in gre od doma, da najde hčerko. Dolgo tava po gozdu in kliče Aleno — zaman! —

Marušica pa hodi med tem k oknu in žalostna opazuje, kako se usiplje sneg. Pokriža se in moli za sestro in mačeho. Drugi dan ju čaka z zajtrkom, s kosilom — a ne pričaka ne Alene ne mačehe. Obe sta zmrznili v snegu.

Marušici so ostali hišica, kravica in kos polja. Odslej se ji je dobro godilo in živela je v miru in zadovoljnosti.

Po »Zvončku«.

46. Na svečnico.

Od streh
ledene sveče visijo,
otroci v cerkev hite
pa se na smeh
držijo. —

V ročicah premrlih
voščene jim sveče gorijo.
Prav lepo svečke brlé,
še lepše oči
žarijo ...

47. Pust.

Pojdimo, vlovimo Pusta,
da nam dece ne pohrusta!
Jopič rdeč, zelene hlače,
v rokah raglje ropotače,
a na glavi dva rogá,
hu, pa kakšen nos ima,
brke take kot ščetine!
Bojmo se ga, kadar zine,
bojmo se ga, kadar stopi

in nas z dolgo šibo lopil
Če se kdo mu zagrohoče
ali če se kdo zajoče,
brž ga čez koleno zvije,
živo uro mu navije,
nič ne vpraša, nič ne reče.
Kdor ne uide, kdor ne uteče,
tega ujame in pohrusta.
Le pustimo v miru Pusta!

France Bevk.

48. Na poti v šolo.

Kaj mudiš me, oj zeleni
in cvetoči travnik ti?
Lep si, ali v šolo meni,
ljubi travnik, se mudi!

Ptiček, ti utegneš peti,
kar ti treba, znaš ti že,
v šolo moram jaz hiteti,
kjer se bistrijo glavé.

Urne ribice v potoki,
rad bi vam tovariš bil,
tekal, skakal bi po loki
in metulje bi lovil.

Ali ko pa šola mine,
kakor ti bom, ptiček, prost.
Hej, čez jarke in krtine,
travnik ves bo moj in gozd!

Josip Stritar.

49. Kako je Drejčka ščipalo.

Drejčku se včasih kar ni hotelo iti v šolo. Nekega jutra je zopet začel tožiti: »Jej, mama, tako neusmiljeno me ščiplje po trebuhu, jej, jej, tako me ščiplje, da Bog pomagaj!«

»No, pa ostani doma!« je dejala mati, Drejčku pa je bilo to po volji. Da bi mu mati še bolj verjela, je tarnal vse jutro: »Tako me ščiplje, ščiplje!...«

Materi pa se je vendarle zazdelo, da se sinček samo pretvarja. Pa ga je izplačala! Spekla je za opoldan lep kolač, da je njegov vonj kar ščegetal po nosu. Kako se bo šele prilegel želodcu! A opoldne pri obedu de mati: »Glej, Drejče, ker te danes ščiplje po trebuhu, ne smeš jesti ne kolača ne česa drugega. Skuhala sem ti grenkih zdravil in te izpiješ!«

Iz »Zvončka«.

50. Ivanček in Bojanček.

Ivanček in Bojanček sta si bila soseda in prijatelja. Skupaj sta se doma učila in igrala, skupaj sta hodila v šolo in iz šole, skupaj sta v šoli sedela. Bila sta sploh neločljiva.

Zgodilo pa se je, da so se sprli njuni starši. To pa je bilo tako: Purka Ivančkovih je zahajala v brajde Bojančkovih pokušat grozdje. Bojančkov starejši brat jo je hotel zastrašiti in je vrgel za njo palico. Nesreča pa je hotela, da jo je zadel tako, da je strepetala in končala svoje življenje. Zaradi tega je nastal med sosedi hud prepir.

Ivančkovi starši so prepovedali sinku hoditi z Bojančkom, a Bojančkovi so dali dečku pismo s seboj v šolo, da bi ga premestili v kako drugo klop.

Gospodična učiteljica pridrži po šoli oba dečka v razredu in ju vpraša, kaj imata med seboj. S solznimi očmi ji pripovedujeta, kako jezo je povzročila nesrečna purka.

Gospodična vpraša Ivančka, ali je kaj jezen na Bojančka. Ivanček odkima. Tudi Bojanček zagotavlja, da ni prav nič jezen na Ivančka. Tedaj reče gospodična učiteljica: »Tako je prav! Zakaj bi se še vidva sovražila! Vedno sem vaju vesela opazovala, kako rada sta se imela. Povejta doma, da je moja srčna želja, da si ostaneta dobra.«

Ko je Ivanček to doma pripovedoval, je mati malo pomislila in rekla: »Prav pravi gospodična! Kaj bi bili že taki otroci v jezi med seboj!«

Bojančkov oče pa je dejal: »Saj res, kaj bi prestavljali v šoli otroke, ko pa ne moremo svojih hiš in posestev premestiti in si ostanemo sosedi!« Šel je k Ivančkovim in poravnal neljubo zadevo.

Drugo jutro pa sta šla Ivanček in Bojanček zopet vesela skupaj v šolo.

L. Černež.

51. Součenca.

France je izgubil nekega dne na potu v šolo pero. Opazil je to šele tedaj, ko so že delili lepopisnice. Spomnil se je, da se je njegov sosed bahal dopoldne z novimi peresi, ki jih je bil dobil za božičnico.

»Ljubi Drago,« poprosi tiho, »posodi mi pero, da ne bom kaznovan!«

Drago pa reče: »Zakaj nimaš svojih reči v redu? Jaz potrebujem peresa zase!«

Zaman je prosil France in ga rotil, naj se ga usmili in mu posodi vsaj svoje staro pero. Ni ga uslišal.

Čez nekaj dni so se pripravljali za risanje. Tedaj se spomni Drago, da je pustil svinčnik doma na mizi. Prosi po vrsti bližnje součence, da bi mu ga kateri posodil, le Francetu ne reče ničesar.

Nihče ni imel dveh svinčnikov in Drago je bil v silni zadregi. Ko France to vidi, vzame nož in prereže svoj novi svinčnik na dvoje. Prirezani konec ponudi Dragu.

Drago je ostrmel. Solza mu je zaiskrila v očesu in vzdihnil je samo: »France, ti si dober!«

52. Oglar in gospod.

Zorko Gorjan je ošaben, ker je njegov oče bogat. Včeraj se je na poti iz šole sporekel s Kmetičem, sinom nekega oglarja. Ko mu ni mogel ničesar odgovoriti, je zaklical na glas: »Tvoj oče je potepuh!« — Kmetič zardi do las, pa ne reče niti besedice. Solze mu zalijó oči. — Ko ga vpraša doma oče, zakaj je jokal, mu pove, kaj je rekel Gorjan.

Popoldne pride v šolo oglar, majhen, ves črn mož, da se pritoži učitelju. Ko mož še govori, pride tudi Gorjanov oče, visok gospod s črno brado in resnega vedenja. Spremil je sinčka v šolo. Ko sliši svoje ime, pristopi in vpraša, kaj se je zgodilo.

»Ta mož,« odvrne učitelj, »se je prišel pritožiti, ker je rekel vaš sin njegovemu sinčku: Tvoj oče je potepuh!«

Gorjanov oče nagubanči čelo in lahno zardi. Obrne se k sinčku in vpraša: »Je li resnica, da si rekel tako?«

Sinček stoji s povešeno glavo in ne reče ničesar.

Oče ga prime za roko, ga potisne prav blizu tovariša Kmetiča in pravi: »Prosi ga oproščenja!«

Oglar hoče to zabraniti, rekoč: »Ne! Ne!«

Gospod ga ne posluša, temveč ponovi: »Prosi ga, da ti oprostí! Ponovi moje besede: Oprosti mi nepremišljeno, neplemenito in žalečo besedo, ki sem jo rekel o tvojem očetu! Moj oče si šteje v čast, da mu stisne roko.«

Oglar se obrne, kakor bi hotel reči »Nočem!« a gospod se ne zmeni za to. Sinček pa govori počasi, tiho, s povešenimi očmi: »Oprosti mi nepremišljeno, neplemenito in žalečo besedo, ki sem jo rekel o tvojem očetu. Moj oče si šteje v čast, da mu stisne roko.«

Nato poda gospod oglarju roko. Ta mu jo krepko stisne in hitro porine svojega sinka, naj poljubi malega Gorjana.

53. Dve pismi.

Ljubi gospod učitelj!

Čudili se boste, ko prejmete od mene to pismo. Mnogokrat sem Vam že hotel pisati, pa sem vselej zopet odložil.

Gotovo se me spominjate; saj sem bil eden izmed tistih učencev, ki so Vam delali največ opravkov in skrbi. Hudoben sem bil, silno hudoben, ker sem bil neumen.

Danes pa sem drug človek. Česar me ni izučila šola izlepa, me je izučil svet izgrda. Zdaj šele vem, kako blago srce ste imeli in kako ste ljubili nas otroke.

Verjemite mi, da sem se mnogokrat spominjal Vaših lepih naukov. Zdaj jih šele popolnoma umem in cenim.

Žal mi je, da sem Vas tolikokrat razžalil. Odpustite mi!

Naznanjam Vam, da sem se izučil sedlarstva. Mnogo sem pretrpel.

Kot pomočnik sem potoval dosti po svetu, a zdaj sem sedlarski mojster. Dobro se mi godi; ako pa bi bil poslušal Vas in se pridneje učil, bi mi bilo še mnogo bolje.

Srce mi je velevalo to pismo. Oprostite!

Bodite uverjeni, da Vam hrani hvaležen spomin

vdani

Peter Pepelnjak.

Ljubi Peter!

Pravzaprav bi moral pisati »gospod Pepelnjak« in vikati bi Te moral. Pišem Ti pa tako, da vidiš, kako si mi še zmeraj v spominu in — v srcu.

Prav živo si mi pred očmi. Izredno živahen in zelo lahkomišeln dečko si bil, sicer pa odkritosrčen. Za posebno hudobnega Te nisem imel nikdar. Odkrito Ti pa povem, da sem mislil, da ne bo nič prida iz Tebe. To me je skrbelo in bolelo in zato si navidezno nisva bila prijatelja.

Malokdaj sem se v življenju zmotil, ko sem presojal bodočnost svojih učencev. Hvala Bogu, da sem se pri Tebi! Zato me je Tvoje pismo tem bolj razveselilo in hvaležen sem Ti zanje.

*Mnogo pisem sem prejel od svojih nekdanjih učencev,
a Tvoje mi ostane posebno drago.*

*Odpuščati Ti nimam seveda ničesar, pač pa Ti iskreno
čestitam!*

*Vedi, da se radujem Tvoje sreče kakor sreče svojega
lastnega otroka.*

Da ostaneš srečen, Ti želi iz vsega srca

Tvoj

stari učitelj Miroslav.

54. Domače živali.

Koliko težje bi bilo naše življenje, ako bi z rokami morali opravljati vsa dela, ki jih opravlja namesto nas naša domača žival!

Nekatere živali redi človek zaradi poljskega dela in vožnje, druge so mu koristne tudi zato, ker mu dajejo meso, mleko, mast, kožo, volno, ščetine, rogove za razne potrebe. Kadar si hoče človek postaviti hišo, tedaj dovažajo in donšajo konji, voli in osli vse, kar potrebuje za zidanje, n. pr. kamenje, les, vodo, pesek, apno. Ako hoče obdelati zemljo, zapreže pred plug vole ali konje, ki jo strpljivo brazdijo in branajo setev z brano. Ko je setev dozorela, jo zopet zvozi živina domov.

Ako hoče posetiti v daljavi stanujoče prijatelje, zapreže hitrega konjiča pred voz ali pa mu sede na hrbet in umna žival dirja z njim urno do zaželenega kraja.

Da mu v skednju in v žitnicah ne pojedjo pridelkov škodljive miši in da ga ne bude iz sladkega spanja, izpusti mednje mačko, ki hitro ustrahuje in prežene male sitnice.

Ako hoče človek zatreti škodljivo zver ali če si hoče privoščiti divjačine, vzame puško in pokliče psa. Ta ga vodi na pravi sled, ovoha skrito žival in jo pritira gospodarju pred puško.

Živina je kmetovalčevo bogastvo in njegova sreča, brez nje je siromak. Srce se mu širi, ko vidi, da se mu ljuba živinica dobro redi in da mu lepo obdelano polje obeta bogato žetev.

55. Zvesti pes.

Dolgo vrsto let je pes zvesto služil svojemu gospodarju. Ko pa se je postaral, ga je hotel nehvaležnež potopiti.

Vzame ga s seboj v čoln in odrine od brega. Ko privesla sredi reke, zagradi psa in ga vrže v vodo. Ubogi pes izgine pod valovi, a kmalu se prikaže zopet na površju in se obupno trudi, da bi priplaval do čolna. Vsakokrat, ko se približa, ga neusmiljeni gospodar sune z veslom. Slednjič ga hoče udariti z njim po glavi, a omahne, ker se je preveč nagnil in pade v vodo. Utonil bi bil, toda zvesta žival ga zgrabi za suknjo in ga srečno privleče do brega.

56. Mačka.

Kakor je pes že od nekdaj povsod domača žival, tako je šla tudi mačka za človekom skoraj po vsej zemlji.

Mačka je lepa žival. Na njej je vse lepo in gladko, vse okroglo. Noben ud ni prevelik, noben premajhen, vse je v najlepšem razmerju. Nobena žival nima tako lepe okrogle glave kakor mačka. In kako je gibka in okretna, ročna in poskočna! Človek bi skoraj mislil, da v njenem truplu ni kosti, tako je voljna in mehka, tako se zvija in izteza. Tudi šapice so mehke, zato hodi tiho. Ostri in močni kremplji so skrčeni in skriti v koži. Pokaže jih le tedaj, kadar kaj lovi ali kadar se brani. Dolgi, proti koncu tanjši rep je jako gibčen in malokdaj miren. Kakor vsaka žival, ki lovi in jé druge, ima tudi mačka ostre zobe. Jezik ni gladek kakor pasji, temveč raskav.

Mačkino gibčnost vidimo, kadar pada. Mačka pade vselej na noge. Nad vse druge domače živali pa jo povzdigujeja njena čistost in snažnost. Neprenehoma se liže in snaži. Mačka slabo voha, vidi pa izvrstno in še bolje sliši. V očesu nima okrogle zenice, nego podolgasto, ki se v temi raztegne, v svetlobi pa stisne. Zato mačka dobro vidi tudi ponoči.

Miši so mački najljubša jed. Razen miši lovi tudi majhne ptice. Privadila se je tudi kuhanim jedem; najljubše ji je meso, pa tudi mleko pije rada.

Mačka ne mara za družbo. Najrajša iztika sama po hlevih in kletih, po žitnicah in drvarnicah. Rada zahaja tudi pod streho, še rajša se izprehaja po strehah.

Mačka je prekoristna. Kdor je izkusil, kaj počenjajo podgane in miši ponoči, da človek ne more zaspati od nemira in strahu in si vendar ne ve pomagati, ta ceni mačko. Ena sama mačka strahuje te nočne rogovileže.

57. Uganka.

Na zapeček sede,
brez vretena prede,
prede venomer,
preje pa — nikjer.

Oton Župančič.

58. Mačice.

Mačice, vsaki dam ime
po tem, kar vsaka zna in ve:

»Ti si Mehkodlačka,
ona je Tihotačka,
ti si Miškojedka,
ona pa Sladkosnedka.«

Lepo je dorasla sleherna mačka.
V naročju igrala se Mehkodlačka,
pod streho je Miškojedka hodila,
po skednju se Tihotačka plazila,
iztikala v kuhinji Sladkosnedka,
jezila deklo brez presledka.

Hey-A. Funtek.

59. Miš.

Kdo ne pozna te sladkosnede, razposajene in zvite tatice? Po kletih in hramih gloje kruh in žito, slanino in maslo, sveče in sir, liže smetano, pije mleko in sreblje olje iz svetilnice. Pred njenimi ostrimi, dletastimi zobci ni nič varno.

Rečemo lahko, da je miška lepa, živahna in okretna živalca. Truplo ji je zalito in vitko, gobček koničast, nožice

zale, velike oči črne in svetle. Sivi, svilnati kožušček ji pristoji kaj dobro. Samo precej dolgi repek jo malo kazi, ker je skoro popolnoma gol. Služi ji pa izvrstno pri plezanju. Njeno vedenje je prav šegavo in kratkočasno. Jako je urna in skočna, nemirna in zvedava. Miška vedno krči in viha gobček. To kaže, da dobro voha. Ima pa tudi dober vid in zlasti tenak sluh.

Najškodljivejša in najpožrešnejša naša miš je poljska miš. Največji sovražnik miši je mačka, toda tudi jež, dehor, podlasica, sova in postolka pogonobe mnogo miši.

60. Miši v skrbeh.

Nekoč so se zbrale miši, da bi se pogovorile o skupnih skrbeh. Marsikaj so imele na srcu. Najbolj jih je skrbelo, kako bi se varovale sovražnikov. Vse so rekle, da je njih najhujša sovražnica hudobna mačka. Zato so ugibale in se posvetovale, kako bi se najbolje obvarovale mačke. Več glav več ve, in kdor je starejši, ima več izkušenj. Vendar tokrat niti najstarejše miši niso vedele svetovati. Končno se postavi najmlajša miška na zadnji nožici in reče: »Jaz vem, kaj nam je storiti. Zvonec obesimo mački na vrat! Potem jo bomo slišale že od daleč in lahko v pravem času smuknemo v luknje.«

Ves mišji zbor je odobral to krasno misel. Veselje je bilo veliko, pa le za trenutek. Zakaj vzdignila se je stara miška in prosila besede. Nato je govorila: »Nasvet mlade tovarišice je vseč tudi meni. Lepo je govorila za našo blaginjo. Samo en pomislek imam: kdo neki bo mačkam obešal zvonce na vrat?«

Na to vprašanje so molčale vse miši, mlade in stare, ter zapustile druga za drugo zbirališče. Prva je izginila svetovalka sama.

Po Ezopu.

61. Modra miška.

Miška prileze iz luknjice in ugleda nastavljeno past. »Oho!« je dejala. »Vidiš jo past? Zviti ljudje nastavijo dve deščici, na zgornjo nalože kamenja, v sredo med deščici nataknejo košček slanine, da bi miška okusila slanino, spro-

žila past in se ujela. Hi, hi! Pa miši smo modrejše od ljudi. Dobro poznamo take zvijače. Ne ujamete me nel«

»Pa povohati,« je dejala miška, »povohati to dobro slanino vendar smem. Nosek ne more še sprožiti pasti. Slanino pa kaj rada voham.«

Miška smukne v past in prav na lahno povoha slanino. Past je bila prav rahlo nastavljena. Ko se miška slanine dotakne, lop! — past zagrmi in miška — mrtva leži.

Anton Martin Slomšek.

62. Ujeta ptica.

Milan je imel ptico zaprto v kletki. Bila je žalostna in jako plašna. Čepela je vedno na šibici v kotu. S prestrašenim očesom je ogledovala stvari okolo sebe. Prisluškovala je petju svojih tovarišic, ki so veselo cvrčale in drobile pesemce v bližnjem zelenju. Ozirala se je zmerom skozi odprto okno v solnčno prirodo s pogledom, ki je izražal njeno srčno bol. Ko bi mogla pretrgati žice in zleteti iz tesne ječe!

Milan je imel ubožico jako rad. Vsega je donašal svoji jetnici. Željno jo je pogledoval, ji govoril sladke besede, dostikrat pa ji je tudi zažvižgal pesemco. Ona se pa ni zmenila zanj. Vsak dan je bila otožnejša. Tolažil jo je s krušnimi drobtinicami in z drobci sladkorja. Vse te prijaznosti je niso zdramile. Če je bil kdaj Milan že preveč vsiljiv s ponujanjem, mu je izkušala ubožica vračati prijaznost. Kavsnila je v drobtinico, a je ni mogla pogoltniti.

To je Milana žalostilo. Po cele ure je čepel pri kletki in tolažil ptičico.

Ostrmel je Milan, ko je dobil nekega jutra ptico mrtvo na dnu kletke. Kdo bi bil mogel popisati njegovo žalost! Nikakor ni razumel, kako je mogla poginiti, saj je bilo njeno koritce še polno zrnja.

Mi pa vemo, zakaj je poginila.

63. Če Bog da.

Sosed je prišel vprašat soseda, ali pojde drugi dan na konjski semenj.

Sosed mu odgovori: »Če Bog da, pojdem.«

Prvi pa de z nasmehom: »Jaz pa pojdem, če Bog da ali ne!«

Zmenila sta se, da naprežeta skupaj oba konja in da se popeljeta z enim vozom.

Drugo jutro pa pride prvi sosed povedat drugemu: »Čuj, jaz ne pojdem na semenj, ker mi je ponoči konj poginil.«

64. *Govedo.*

Po rasti in sploh po telesnih lastnostih govedo ni lepa žival. Glava je daljša nego širja, ali vendar nekako štirivoglata. Čelo ima ploščato, oči so sicer velike, ali pravega ognja nimajo. Malomarno in topo gleda žival predse in ta srepi pogled jo dela neumno. Govedo ima širok, gol in moker gobec in tudi široko odprte nosnice. Rogovi so okrogli, gladki in votli ter venkaj ali pa naprej ukrivljeni. Ušesa so precej velika in ohlapna. Truplo je debelo, težko in čokato, posebno prednji del. Pod kratkim vratom visi ohlapna, mahedrava koža — podvratnik imenovana.

Zadnji del je videti šibkejši. Zlasti pa zadnji nogi nekako okorno švedrata, kakor bi jima bilo težko prednji dve dohajati. Po bedrih opleta govedu dolg, na koncu čopast rep, s katerim se brani muh. Na vsaki nogi ima dva velika parklja, po katerih hodi, zadi pa še dva manjša, krnasta, ki ne segata do tal.

Vse te lastnosti delajo govedo nekako okorno, počasno in neokretno. Drugače pa je silno močno, strpljivo in vztrajno tudi pri najtežjem delu. To ga posebno priporoča za težka dela pri oranju in sploh pri obdelovanju zemlje, zlasti v goratih krajih.

O umnih zmožnostih naših domačih goved se ne da kaj posebnega povedati. Res je, da poznajo pastirja in njegovega psa in sploh vsakega, ki se z njimi peča; slušajo tudi na njegov glas, ali vse to delajo menda bolj iz navade ali pa iz strahu. O pravi vdanosti ne moremo pri govedu govoriti.

Proti živalim, ki jim niso nevarne, so goveda krotka in prijazna, svoje sovražnike pa trmasto in srčno napadajo in se tudi proti največji zveri dobro in uspešno branijo.

Korist, ki jo ima človek od goveje živine, je jako velika. Vol vlačí plug in brano ter vozi poljske pridelke domov. Krava daje okusno mleko, iz katerega delamo maslo in sir. Z gnojem gnoji poljedelec njive in vinograde. A kdo ne pozna tečne govedine ali teletine? Volovske, kravje in telečje kože strojijo v usnje, iz katerega delajo obuvalo. Z dlako polnijo sedla. Iz rogov in parkljev delajo glavnike, gumbé in druge reči. Iz loja ulivajo sveče in pripravljajo milo. S sežganimi kostmi čistijo sladkor. Tako nam govedo, živo in mrtvo, donáša obilo koristi. Brez goveje živine bi težko živeli.

Po Franu Erjavcu.

65. Pijani vol.

Gospodar je bil pripeljal iz vinograda sod vina. Nosili so ga v keblih v klet. Ko pa je poklicala gospodinja ljudi k obedu, so pustili poln kebel pri vozu.

Tedaj je prišel na dvorišče vol, ki ga je bil hlapec pre-
slabo priklenil. Ker je bil vaje n piti iz kebla, se je takoj lotil vina. Ali je bil toliko žejen ali mu je vino ugajalo, izpil je vse.

Kmalu nato je začel z vzdignjenim repom tekati po dvorišču. Prihiteli so domači, da bi ga spravili v hlev. Vse zaman! Niti beseda niti palica nista nič zalegli. Sicer krotki vol je pohodil hlapca, a gospodarja je skoraj nabodel. Nihče si ni upal več blizu. Čimdalje bolj je divjal. Končno je tebe-
nil na zemljo. Strašno je bolil ter brcal z nogami. Gospodar ga je že hotel zabosti. Kar je začutil, da mu diši iz penečega se gobca vino. Tedaj mu je bilo vse jasno.

Polivali so vola z mrzlo vodo. Proti večeru si je štiri-
nožni pijanec toliko opomogel, da so ga spravili v hlev. Drugi dan ni mogel nič jesti, a tretji dan je bil zopet zdrav. Iz kebla pa ni hotel piti nikdar več. Ako ga je kje videl, se mu je na daleč izognil.

Pa še pravijo, da je vol neumen!

66. Kravica prodana.

Zdrava, sivka, srečno hodi,
milo me tako ne glej!
Pridna kakor tukaj bodi,
kjer živela boš poslej.

Modra bila si na paši,
ne uhajala drugam,
tele si o Mali maši
vsako leto dala nam.

Pridna kravica si bila,
mirno v hlevu stala si,
malo klaje si dobila,
mleka dosti dala si.

Enkrat še poglej prijazno,
preden te odtod ženol
O, kako bo v hlevu prazno,
ko zdaj tebe več ne bo!

Josip Stritar.

67. Konj.

Najlepša domača žival je pač konj. Kakor iz jekla ulita je vsa njegova postava. Tanek in skočen je ves kakor lahkonoža srna na planini. Ponosno ziblje glavo na dolgem, labodjem vratu, ki ga lepša lahkokodrasta griva. Čelo je visoko in ploščato. Veliko, živo oko igra v prečudnem lesku. Ušesi mu ponosno migata pokonci. Široke, lepo obokane prsi in močna pleča so priča prečudne moči in ognjenega poguma. Noge so visoke in tanke, ali pri vsem tem močne in skočne. S kopitom bije zemljo, da podkev iskre kuje ob trdem kamenu. Hrbet je raven in lepo zalit, obokani križ proti dolgemu repu otočen. Gladko kožo pokriva gosta, kratka in svetla dlaka. Z vsem truplom trene, ako se ga le s prstom dotakneš.

Svojega gospodarja pozna dobro in takoj ve, če je kdo drug sedel nanj ali če je na vozu kdo drug vzel vojke v roko. Da bi se še bolj prepričal, se ozira tudi rad nazaj na ljudi. Še čez več let spozna svojega prejšnjega gospodarja, teče k njemu, ga liže in od veselja rezgeta. Dobro razume besedo voznikovo ali jahačevo in se ravna po njej. Za gospodarjem ali za hlapcem gre kakor pes. Kadar je okomatan, gre sam k vozu in se postavi na svoje mesto. Jako je radoveden; vsako stvar, ki mu ni še znana, ogleda in ovoha od vseh strani. Neznani hlev, nov hlapec, nov tovariš, nov voz — vse ga zanima, vse pregleda in prevoha.

Konj nam je jako koristen. Rabimo ga za ježo in za vožnjo. Ker je zelo razumen in pomnjiv, ga lahko naučiš marsičesa, ako ga izlepa nagovarjaš in sploh lepo ravnaš z njim. Če pa nad njim vpiješ ali ga celo tepeš, bo zaman tvoj trud.

Konj je pa tudi pogumen in srčen. Mirno stoji v bitki, kjer topovi pokajo, trobente done in bobni ropotajo. Ko začuje določen glas, zarezgeta od veselja in zdirja z jezdecem proti sovražniku. Poleg vse pogumnosti, ki jo kaže konj v družbi s človekom, je vendar sam zase jako plašljiv. Najmanjša stvar ga utegne splašiti tako, da se zdrzne in zbeži, ako ga takoj ne zadrži in ne pomiri močna roka.

Griva, žima, koža in kosti so za marsikatero rabo. Tudi meso je užitno.

Po Franu Erjavcu.

68. Ne muči živali!

Človek je gospodar na zemlji. Bog sam mu je dal oblast čez vse živali, da jim gospoduje. Toda on jim mora biti mil in pravičen gospodar, ako hoče, da bo vseč Bogu, ki je sam največja ljubezen in dobrota. Človek sme žival priganjati k delu, za katero ima dosti moči, ali ne sme je preoblagati s pretežkim delom, ne sme je neusmiljeno nabijati in pretepati. Bog dopušča človeku pobijati ali klati živino, ki mu je potrebna za živež, za obleko in za druge stvari. Dopuščeno mu je tudi pobijati in preganjati živali, ki so ali nevarne njemu in njegovim domačim živalim ali mu sicer delajo škodo. Vse take sme ubijati, toda mučiti ne sme nobene.

Ljudje se radi izgovarjajo: »Kaj zato? Saj je le neumna žival!« No, mnogokrat je žival pametnejša od takega suroveža. In če bi prav bila neumna, kdo ti je dal pravico, da jo smeš zato mučiti? Ali ni tudi nje ustvaril Bog? Ali ni tudi njej dal celih in zdravih udov, ji dal dosti živeža, da se veseli življenja? Tudi žival čuti bolečine, katere ji zadaja tak človek brez srca in brez usmiljenja.

Fran Erjavce.

69. Surovež.

Kaj mi ravnaš tako surovo
z živinčetom? — To ni lepo! ...
Hudoben človek je gotovo,
kdor more delati tako.

Kaj meniš li, da bolečine
žival ne čuti kakor ti? —
Trpljenje tuje te ne gine,
ne smili se ti, kdor trpi? —

Lehko bi z rogom se branila,
kar bi ne bilo ti ljubó;
lehko vse dvakrat ti vrnila,
pa je predobro kravče to.

Ti ne pomisliš, da ti mleka
in masla daje, te redi.
Žival osramoti človeka.
Sramuj se, nehvaležnik ti!

Josip Stritar.

70. Osel.

Ko je Bog ustvaril raznovrstne živali, jih je vprašal, ali so zadovoljne.

Konju se je zdelo, da je nekoliko prevelik, da ima proti truplu prekratke uhlje, zlasti pa, da je rep prekošat. Tudi z barvo svoje dlake ni bil prav zadovoljen.

Tedaj je Bog še ustvaril manjšo žival konjske podobe, sive barve, dolgih uhljev in čopastega repa ter jo pokazal konju.

Konj je strepetal in prosil: »Ljubi Stvarnik, pusti me rajši takega, kakršen sem!«

Dobri Bog se je nasmehnil in rekel: »Naj bo! Za spomin na tvojo nezadovoljnost pa naj ostane osel — tvoj sorodnik!«

71. Trije bratje in osel.

Ubožen oče je dejal na smrtni postelji svojim trem sinovom: »Kakor veste, vam ne morem zapustiti ničesar drugega nego osla. Lepo skrbite zanj ter ga rabite po vrsti vsak po en dan!«

Po oporoki je prevzel osla prvi dan najstarejši brat. Ves dan je prenašal z njim tovore, a ko ga je bilo treba krmiti, si je mislil: »Čemu bi dajal od svojega zaslužka živali, naj jo nakrmi jutri mlajši brat!«

Drugi dan je prevzel osla srednji brat, pa je dejal: »Oslíček, včeraj si jedel, jutri boš jedel, danes pa delaj!« Tako je bil osel tudi drugi dan brez živeža.

Ko je šel mlajši brat tretji dan z oslom na delo, je bil sivec slab in onemogel. Ni ga gladnega nakrmil, le preganjal ga je s palico in ošteval: »Magarac, dva dni si dobro živel, danes pa robotaj!« Toda osel je opešal, se zgrudil in poginil.

72. Ovca.

Poleg goveda in konja si je udomačil človek tudi ovco že v starih časih, ker je jako koristna, pohlevna in potrpežljiva žival. Oven se včasih sicer brani s svojima rogovoma, a kmalu mu upade pogum. Sploh so ovce plahe in neumne. En sam pes jih lahko strahuje po sto in še več. Če se vžge ovčja staja, ovce ne beže iz nje; le z največjo silo jih je mogoče izvleči iz dima in plamena. Če morejo zopet nazaj, pobegnejo v ogenj. Kar stori oven vodnik, to store za njim vse po redu. Naj se on prekucne v globok prepad, vse poskačejo za njim. Še kokoš brani piščeta, ovca pa se ne upa postaviti v bran za svoje jagnje.

Močvirnati pašniki so ovcam škodljivi, zato pameten pastir ne pase svoje črede po mokrotnih krajih, ampak po suhih hribih in prisojnih rebrih.

Od ovce rabimo vsako tudi najmanjšo stvar. Največjo korist ima človek od ovčje volne, iz katere si prede, plete in tke vsakovrstne pletenine in tkanine. Iz sladkega mleka si dela okusen sir, meso pa mu daje tečno pečenko. Loj rabi za sveče in milo. Iz raznih odpadkov kuha klej, iz črev suče miloglasne strune. Ustrojeno kožo ima za mehke ro kavice in druge reči, krzno pa za kožuhe in kučme.

73. Svinja.

Med vsemi domačimi živalmi je svinja najnečistejša in najpožrešnejša. To sta njeni glavni lastnosti, zaradi katerih je povsod na slabem glasu. Svinja se rada valja po najgršem blatu in ni je tako smradne in gnusne stvari, da bi je njen rilec ne preril z največjo slastjo. Vrhutega je še strašno požrešna in pohlasta vse, ako se le da prebaviti. V svinjak ji dajo odpadke, olupke in pomije; vse te stvari samogoltno posreblje in požre.

Zunaj na paši prerivajo svinje zemljo, kjer iščejo miši, ogrcev, črvov, glist in korenin. Zato je dobro in koristno puščati svinje na njive, ki leže v prahi. Sicer so pa povsod na obdelani zemlji in tudi v gozdu škodljive.

Dasi je svinja nečista žival, gre vendar rada v vodo in dobro plava. Svinje, ki se pasejo zunaj, gredo večkrat po ure daleč, da pridejo do vode, in vidi se jim, kako jim kopel dobro de. Zato se jako motijo vsi, ki mislijo, da v svinjakih ni treba gledati na čistost in snažnost in da se svinja v smradu in blatu bolje redi.

Svinja je precej neokretnega trupla, koščenega in robatega hrbtišča, smešnega, usukanega repka. Noge so tanke in suhe ter pri nekaterih tako kratke, da se trebuh dotika skoro tal. Vsaka noga ima štiri parkeljce. Srednja dva sta večja, krajna dva manjša sta pomaknjena malo više, tako da žival stopa samo na srednja dva. Glava je podolgasta, mršava, pri ušesih debela, proti gobcu zašiljena. Uhlji so dolgi, ohlapni in največ naprej obrnjeni. Oči so jako majhne in stoje na pošev. Gobec je podaljšan v gibek rilec, s katerim žival rije po zemlji. Znameniti so očnjaki, ki so posebno močni, robati in navzgor zakrivljeni. Merjasec ima večje nego svinja. Z njimi se žival brani, ker nima drugega orožja. Take velike zakrivljene očnjake imenujemo okla ali čekane.

Svinja je pokrita s ščetinami, ki so posebno na hrbtišču dolge, debele in močne. Znamenito je tudi to pri njej, da se ji pri obilni krmi naredi pod kožo nasad masti ali slanine, ki je pri pitankah včasih več centimetrov debela.

Svinja kruli, star, razdražen merjasec tudi renči, mladi pujski pa cvilijo.

Domača svinja koristi dosti v gospodarstvu. Mast, meso in čreva so v korist, koža daje usnje za marsikatero rabo. Iz ščetin izdelujejo čopiče, ščeti, omela in drugo podobno orodje.

Fran Erjavec.

74. Koline.

*Mi smo davi muho klali
in koline vam poslali,
z mesom tudi klobasic:
nekaj lepih krvavic,
tri mesene,
tri prtene.
Vina v reki si kupite,
z njim koline poplaknite!*

Fran Levstik.

75. Petelin in kokoš.

Na vzhodu se še ne dani, in že se na dvorišču razlega glasni petelinov kikiriki. Vesela ga čujeta zgodnji voznik in potnik na cesti, ker jima naznanja zaželeni dan, neugodno pa doni na ušesa zaspanemu hlapcu.

Petelin je lep, mogočen in ošaben gospod. Le poglej ga, kako se vede gizdavo, kako moško prestavlja noge, kakor bi bilo vse njegovo!

Kokoš je manjša od petelina in nima tako velikega grebena in podbradka niti tako lepega perja. Pohlevna je in tiha, mirna in krotka, z vsem zadovoljna. Pametna ni baš, je pa neizrečeno dobra mati. Ves dan kloče in vabi piščeta k sebi, hodi skrbno okolo njih, jih uči zobati, jim izlušči vsako zrno, vsako drobtinico jim izbrska pred kljunček. Sicer plaha in boječa je kot mati hrabra in drzovita. Ne boji se tudi velikega psa; togotna se mu zaganja v glavo.

Kokoš koristi človeku z jajci, z mesom in s perjem. Jajca sama so v mehko kuhana prav zdrava in tečna jed, še več jih pa potrebujemo za raznovrstna druga jedila.

76. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo.

Vsaka zver se stiska v svoj kotec. Medved počiva v brlogu, zajec čepi pod grmom, lisica obira v votlini kosti, ki si jih je nanosila od daleč. Le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more dobiti strehe. Vsakdo se ga boji.

Ves zmrzel prileze k lisici na prag in prosi prelepo, naj ga vzame pod streho, da ga ne bo konec od prevelikega mraza.

»Hodi le dalje!« veli lisica. »Bila bi nama luknja pretesna. Poišči si lepšega prostora!«

»Usmilite se, dobra mamka!« prosi jež. »Ne bom vam delal nobene nadlege. Lepo čedno se stisnem v kotec in tiho bom dihal, da bom le na toplem. Saj vidite, da sem potreben strehe. Rad bom slušal, karkoli mi porečete.«

Lisica, dasi zvita, se da preprositi in vzame ježa pod streho. Prve dni sta se lepo imela. Bil jima je kratek čas. Ko se pa jež privadi svojemu stanu, se začne iztezati in pikati ubogo lisico s svojo trnovo kožo.

Lisica mu očita: »Ali ne veš, kaj si mi obetal?«

Jež pa se le izteza in zbada lisico, rekoč: »Starka, če ti ni všeč, pa pojdi drugam!«

Lisica se umika, dokler more, naposled pobegne. Jež pa si osvoji vso luknjo.

Anton Martin Slomšek.

77. Ježevo potovanje.

Kadar hruške dozore,
jež na potovanje gre.
Nima vreče, nima koša,
torbe ne kot pismonoša,
da bi vanjo brzo dal,
kar po vrtilih bo nabral.

Nima palice ne biča,
da ošvrkal bi fantiča,

ki bi rad ga morda vjel.
Jež predrzen je in smel.
Brez orožja dom ostavi,
vse sovražnike odpravi:
Bodi deček, pes, lisica,
huda ježeva bodica
hitro sitneža ozdravi.

Ježek zvije se v klobčič —
nihče mu ne more nič.

Borisov.

78. Speči zajec.

Popotnik zagleda v deteljišču spečega zajca in reče: »Glej, išče me sreča! Zajca ujamem in prodam pa kupim kokoš. Kokoš izvali piščeta, kokoš in piščeta prodam in kupim mlado kozico. Kozica zraste, postane velika koza in bo imela kozliče. Prodam kozo in kozliče in kupim telico. Telica zraste, postane velika krava in bo imela tele. Prodam kravo in tele ter kupim žrebe. Žrebe zraste in bo lep konj. Sedem nanj, zdirjam z njim gosposko in zakričim: Prrr!«

Zajec se ustraši, prasne kvišku in pobegne v velikih skokih po polju — popotnik pa ni imel niti zajca niti konja.

Zapisal Matija Majar.

79. Raca.

Raca je plavarica. Trije prednji prsti so namreč zvezani s plavno pečico, zadnji prst pa je krnast. Tako je noga podobna veslu, ustvarjena za plavanje in veslanje. Na suhem je raca okorna in počasna, zakaj kratke in proti zadnjemu koncu pomaknjene noge ne morejo lahko nositi zaokroženega, težkega trupla. Zato se pri hoji ziblje zdaj na eno, zdaj na drugo stran; pravimo, da racá. Račji kljun je spredaj ploščat in tako širok kakor zadaj. Gornja čeljust je na robovih nazobčana.

Naša domača raca je večinoma bela, so pa tudi take, ki so po perju divji sestri popolnoma enake. Glava in vrat divjega racaka se izpreminjata kakor temnozelen žamet. Pod belim ovratnikom so prsi kostanjeve, hrbet je sivkasto-rjavkast, perutnice pa sive. Najlepše se sveti sredi perutnic okno ali zrcalo; tako se namreč imenujejo ona višnjevka ali vijoličasta, kovinsko se lesketajoča peresa, ki so zgoraj in spodaj črno in belo obrobljena. Racaka je tudi poznati po perju, ki se mu nad kratkim repom krivi kvišku. Samica ni tako nagizdana in je prav ponižnih in skromnih barv. Glava in vrat sta prstena, sicer je pa rjava in poškropljena s temnejšimi pegami in lisami. Pri raci in racaku so noge pomarančaste, oči črne, kljun pa rumenzelenkast.

Dasi raca težko hodi, vendar je videti spretnejša od gosi, tudi je umnejša, opreznejša in živahnejša. Race so

rade v družbi med seboj, pa tudi z drugo perutnino na dvorišču se rade družijo. Racak vabi z glasnim: vek, vek, race mu pa odgovarjajo: kva, kva, kva! Kadar so skupaj, neprestano prav jezično čebljajo, se gledajo, otresajo z repki, si snažijo perje ali si pa iz prijaznosti druga drugi brbajo po glavi. Da se jim perje v vodi ne premoči, si ga mažejo z mastjo, ki si jo s kljunom iztiskajo iz neke žleze nad repom. Rade stoje na eni nogi, speč pa vtikajo kljun med perje na plečih.

Toda njih pravi živelj je vendarle voda, brez nje raca ne more biti srečna. Kako veselo pozdravljajo dež, kako se snažijo in pero, zlasti take, ki nimajo prilike, da bi prišle vsak čas do vode! V najmanjši mlačici pod kapom se zna raca okopati, najbolje se pa počuti v vodi, kjer more plavati. Zna se tudi potapljati, čeprav ne baš dobro, vsaj v globoki vodi ne. Rep ji navadno gleda iz vode, kadar s kljunom brodi po blatu v plitkih vodah.

Raca je silno požrešna in nič ni izbirčna. V tem je podobna svinji in podgani. Z največjo slastjo prebrba najsmradnejše stvari, prežveka in precedi najmastnejše blato.

Zunaj vode trga travo, zoblje zrnje, iztika na smetišču po kuhinjskih odpadkih in žre tudi mrhovino. Po vodi pa pobira polže, črve, žabji krak, ribje ikre, semtertja si ujame tudi kako žabico ali ribico. Da pa želodec vso to sodrgo laže prekuha in prebavi, zoblje tudi pesek kakor kokoš.

Po Franu Erjavcu.

80. Lastovica.

Lastovica se je prikupila človeku kakor nobena druga ptica. Povsod jo imajo radi, povsod jo željno pričakujejo in veseli pozdravljajo. Z otožnim srcem jo gledajo, ko jeseni zopet odhaja.

Lastovica je drobna ptica dolgih perutnic — kakor ustvarjena za letanje. Viličasti rep ji služi imenito za krmilo po zraku. Kljunček je kratek in ploščat, na koncu malo prikrivljen pa široko razklan. Z njim lovi leteč muhe in mešice.

Lastovica je izvrstna letalka. Hitro šviga sem in tja, sedaj nizko ob tleh, sedaj zopet visoko nad hišami. Na

cesti pobira blato s kljunom in ga odnaša tja, kjer misli delati gnezdo. S kremplji se drži, s kljunom pa polaga grudico na grudico. Da je gnezdo trdnejše, vplete med blato tudi kako bilko.

Samica znese v gnezdo štiri do šest belih, sivo ali rjavopikčastih jajčec, ki jih izvali v dvanajstih dneh. Mladiči vedno čivkajo in odpirajo lačne kljune, da stara dva komaj donášata toliko živeža.

Ko je odrastel prvi zarod, valita stara še enkrat. Ko sta spravila tudi drugi rod na noge, potem se zbirajo stare in mlade lastovice. Nekoliko dni letajo nemirno v večjih jatah okolo poslopij, neke noči pa izginejo.

Pri nas imamo dvoje lastovic, namreč domačo ali kme-tiško in hišno ali mestno lastovico. Domača je zgoraj jekle-nomodra, spodaj rjavkastobela, na čelu in pod grlom rdečkastorjaya. Njeno gnezdo je zgoraj odprto. Mestna je na zadnjem delu trebuha bolj bela. Dela okroglo gnezdo, ki ima le od strani majhen vhod.

81. Lastovkam.

Lastovke, oj Bog vas sprimi,
 ko po dolgi, ostri zimi
 priletele ste nazaj
 v mirni naš planinski raj!
 Ve pomladi ste znanilke,
 dobre sreče ste nosilke.
 Kjer si dom postavite,
 srečo tja pripravite.
 Gostoljuben strop je moj.
 Gnezda svoja nanj pripnite,
 tu valite, tu gojite
 srečonosni zarod svoj!
 Skrbno jaz vam branil bom
 nežni rod in mali dom.
 Nihče vas se ne dotakne
 in mladičev vam nikdó
 z roko kruto ne izmakne,
 čuval jaz jih bom zvestó.

Simon Gregorčič.

82. Lastovica in Zveličar.

Ko je visel naš Zveličar v smrtnih bolečinah na križu, so prišli Židje in ga zaničevali. V tem trenutku prileti lastovica in srdito cvrči okolo križa, kakor bi se hotela jeziti na Žide in braniti Kristusa. Nato sede vrhu križa in cvrči tako dolgo, da odidejo Židje. Naposled obletava umirajočega Kristusa, da mu frfotaje hladi bridke rane.

Zato kristjani še dandanes spoštujejo lastovice, one pa rade posedajo na križe vrhu zvonikov in smejo tudi med svetim opravilom prileteti v cerkev in tam žgoleti.

Zapisal Anton Brezovnik.

83. Črešnja.

Pred našo hišo stoji velika črešnja. Kako krasna je spomladi, ko je posuta z belim cvetjem! Kakor ogromen šopek se mi zdi. Čebelice in druge žuželke šumijo po njej in nabirajo sladki med.

Posamezni cveti so v šopkih na dolgih pecljih. Cvetišče nosi na robu pet nazaj zavihanih čašnih listkov, pet belih venčnih listkov in mnogo prašnikov. Na dnu cvetišča je prost pestič s plodnico, z vratom in z brazdo.

Kmalu porumene cvetni listki in veter jih odnaša, da se nam zdi, kakor bi snežilo. Iz plodnic pa se razvijejo črešnje, ki so v začetku drobne in zelene, pa hitro rastejo ter se začno čez poldrugi mesec rdečiti in zoreti. Oj, kako lepo je šele tedaj črešnjevo drevo!

Ko so pa črešnje za silo dozorele, že splezam na drevo in od tedaj sem mu vsakdanji gost. Saj so črešnje prvi sad in kako dober! Tiste, ki jih ne morem doseči, rad privoščim škorcem, vrabčkom in drugim pticam. Čudno pa se mi vidi res, da drozg odluči meso in žre koščice. No, tako pa skrbi, da raznaša seme.

Po Ivanu Macherju.

84. Vrt.

Vidica ima največje veselje z vrtom. Kadar ga začno spomladi obdelovati, bi rada pomagala, pa je še prešibka. Ko napravi mati gredice, mora seveda tudi Vidica iti ob

vrvcí. Pa se jí rado prigodi, da stopi mimo na zrahljano zemljo. Tedaj jo pokara mamica: »Po potih hodi in ne po gredah!«

Vidica bi imela rada večji del vrta za cvetice, zato ne more umeti, zakaj seje in sadi mati toliko zelenjadi: solato, kapus, kolerabo, špinačo, grah, česen, čebulo, redkvo, kumare, petršilj, drobnjak.

Le ozek rob ostane Vidici. Tamkaj je vse pisano raznobarnih dišečih cvetic, kakor: ključkov, mačeh, klinčkov, šebojev, iskric, nebin in še mnogo drugih. Najlepše so gotovo kraljice vrtnice, ki cveto na visokih grmičih, Vidica pa ima vse enako rada ter jih ob suši skrbno zaliva.

Pa ribez in kosmulje tudi rada hodi gledat, kadar zore, še rajša pa jih obiskuje, kadar so že dozorele, seveda le, če mamica ali oče dovolita.

Ščinkavec in ščinkavka, ki gnezdita na bližnji jablani, že Vidico tako poznata, da se je prav nič ne bojita in bi ji najrajša pomagala, kadar pride s koščkom kruhka na vrt. Večkrat pride tudi škorec malo nadzorovat, kaj delajo razne žuželke, ki jih niso še pozobali vrabci in siničice. Navadno ni zadovoljen z njimi, pa jih za kazen zapre na dnu svojega temnega želodčka.

Pod zemljo gospodari krt. Čeprav vzdigne s krtino tu in tam kako solato, mu mati tega prav nič ne zameri, saj ve, da lovi pridno škodljivi mrčes.

Zato ga ima tudi Vidica rada. Krastače, ki se kobaca včasih zvečer po gredi in išče počasnih polžev, pa ne mara, dasi verjame očetu, ki ji pravi, da je koristna.

Ljudje trdijo, da bo Vidica dobra gospodinja, ker se tako zanima za vrt.

85. Pikapolonica.

Deklice so vile na travniku vence. Kar ugleda Tončka na veliki marjetici rdečo kroglico s sedmimi črnimi pikami — pikapolonico. Strese si jo na votlo dlan in se hoče z njo malo poigrati. Hitro se živalca zvali na hrbet in stisne v klobčič. Misli si: »Tako najlepše prevaram deklico. Z mrtvimi živalcami nima nihče veselja.«

A jako se je zmotila! Tončka piha vanjo toliko časa, dokler zopet ne oživi. Deklice priskočijo k Tončki, motre z velikimi očmi nežno živalco in govore tako:

»Pikapolonica, mala stvar,
pikapolonica, božji dar!
Pikapolonica, zléti v zrak,
zleti na regrad, zleti na mak!«

In glej! Žuželka dvigne rdečo suknjico, razgrne kožnata krilca, sfrli zopet k svoji ljubi marjetici ter se ji vrže v naročje.

86. Krt.

Večkrat najdemo ubitega krta. Mnogo ljudi še dandanes ne verjame ali noče verjeti, da ta živalca ne podjeda korenin. Sovražijo ga po krivici.

Poglejmo mu v gobček! Kako ostre zobe ima! Tako zobovje imajo samo živali, ki jedo meso. Meso pa res diši krtu, samo meso! Razne žuželke in ličinke, zlasti pa podjedi in deževniki so njegova glavna hrana. Žre pa tudi polže in loti se celo žabe in miši. Pa bi ga še kdo črtil!

Seveda krtine so res sitne, zlasti na travnikih, a umen kmet jih na pomlad poravna z motiko ali z grabljami. Nekam pa mora spraviti krt zemljo, ko si dela svoje rove. Le pogledjte si rudnik! Rudarji tudi spravljajo na dan zemljo, ki jim bi bila sicer napoti, in krt je tudi pravi, pravcati rudar.

Skoraj vse svoje življenje prebije pod zemljo, zato pravimo, da je tam krtova dežela. Samo ponoči pride včasih na površje. Takrat ga varuje nočnih ujed zlasti črna suknjica. Baršunasta je in tako gosta, da ne more niti prst niti voda do kože.

Z dolgim rilčkom rije krt po rahli zemlji. Najbolj pa mu služita pri kopanju sprednji nogi. Kratki sta sicer, a jako močni, lopatasti in na stran obrnjeni. Ko je nakopal toliko zemlje, da ga že ovira, jo spravi s krepkim tilnikom kvišku v kupček. To je krtina.

Oči so krtu skrite v gosti dlaki, da ne more prst do njih. Drobne so, saj jih malokdaj rabi.

Kje so pa uhlji? Prav nič jih ni. Bili bi krtu le napoti. Ušesa pa ima in so tudi skrita pod dlako. Sliši prav izvrstno. Sluh ga še najbolj varuje nehvaležnega človeka.

Pod zemljo ima svoj grad, kotiček, ki je prav mehko postlan. Iz njega drže rovi na vse strani. Po njih teka kaj pridno, da si dobi živeža, zakaj silno je požrešen. Valjasto truplo, kratke noge in kratek rep so kakor nalašč za rove.

Pozimi, ko zemlja zmrzne, se krt globoče zarije. Ker se na jesen tudi ogrci in črvi skrijejo pred mrazom globlje v zemljo, mu ne zmanjka živeža.

Pameten kmet čisla krta kot svojega pomagača, ki mu rahlja zemljo in uničuje na tisoče in tisoče škodljivcev. Kdor ga pa ubije, je nehvaležnež, ki škoduje samemu sebi.

87. Uganka.

Poznam rudarja —
goré ustvarja.

Oton Župančič.

88. Tulipan.

Ko je ljubi Bog ustvaril cvetice, je obdaril tulipan z najlepšimi barvami in s presladkim vonjem. Ljudje so se mu divili, čebelice in metuljčki so ga obletavali. Bil je kralj pomladanskih cvetk.

Kakor se pa ljudje v sreči prevzamejo, se je prevzel tudi tulipan. Prezirljivo in zaničljivo je zrl na svoje sestrice. To Stvarniku ni ugajalo. Naročil je vetrovom, naj vzamejo prevzetnežu ves vonj ter ga razdele med druge cvetice.

Po vihari, deževni noči prebudi iz kratkega spanja vse rastline najlepša jutranja zarja. Deževne kapljice so se zalesketale v zlatih solnčnih žarkih. Čudoma se ozre hijacint po brateh. In glej! V pozdrav mu pošljejo sladek vonj, ki je bil z njim napolnjen tudi on. Vesel zahvali Stvarnika za prečudni dar vonja. Presrečna je ponižna vijolica, ko vidi, da je tudi ona deležna dobrote božje. Tulipan pa je bil brez vonja. Spoznal je, da je zaslužil to kazen. Prenaša jo molče, a glavo nosi še vedno veličastno pokonci.

Ana Mešičkova.

89. Vrabec.

Vrabec živi le blizu človeškega domovanja, dasi človek ne mara zanj. V tem je siromak podoben nadležni miški, ki tudi spremlja človeka po vsem svetu.

Glasu nima ugodnega, ali vendar molči malokdaj. Najbolj zgovorni so vrabci poleti in jeseni, ko je povsod dosti zobanja. Takrat se baje bahajo: »Žito imam, pa vreče nimam, žito imam, pa vreče nimam!« Pozimi pa, ko medle na hudem mrazu, žalostno čivkajo in baje tožijo takole: »Vreče imam, žita nimam, siten, siten, šlek, šlek, črn, črn!«

Vrabec je jako oprezen in pameten. Ako se le pripogneš, da bi pobral kamen, ali če nameriš s palico nanj, hitro odleti.

Vrabci gnezdiyo zgodaj spomladi. Najrajši si napravijo gnezdo pod streho. Mladiče pitajo s samim mrčesom. Ker vale na leto po trikrat, pokončajo po vrtih in po polju mnogo škodljive golazni. Ko sta stara dva srečno odgojila drugi in tretji zarod, se združijo mladi in stari vrabci v velika krdela. Veselo letajo po polju, pri nas posebno po prosu.

Ali za tolsto jesenjo pride mršava zima. Velika krdela se porazkrope in se spet približajo ljudskim stanovanjem, ker tu še najprej kaj dobe za lačni kljun.

Prebijejo tudi najhujšo zimo — potem pa spet pride pomlad in z njo novo življenje.

90. Vrabček in lastovka.

Vrabček mlad lenuh,
vrabček potepuh
culico je nosil,
milostinje prosil:
»Siromak sem jaz,
prosim, prosim vas!«

Lastovka gospa
mimo je prišla,
mošnjico odprla
in se vanj ozrla:
»Vrabček, vse ti dam,
če ne bo te sram!«

Vrabček, umen ptič,
več ni črhnil nič,
nekaj ga je speklo,
nekaj mu je reklo:
»Ej, grdo je pač,
mlad in zdrav — berač!«

Vida Jerajeva.

91. Prvi izlet.

Na šolskem vrtu je med mladim sadnim drevjem stara, častitljiva jablana. V njenem duplu so imele siničke mlade. Dečki so že davno opazili, kako nosita starca neprestano mladičem hrano, in tudi čivkati so jih slišali. Marsikaterega je mikalo, da bi splezal po deblu in polukal v duplo, a spomnil se je učitelja, ki je vsako leto strogo zabičeval otrokom, naj puščajo ptičja gnezda lepo pri miru, ker so ptičice ljudem velike dobrotnice.

Nekega dne pa je učitelj zbral ves razred na šolskem vrtu. Hotel je napraviti otrokom posebno veselje. Stare sinice so baš izpeljavale svoj zarod. To vam je bil dirindaj! Po vejah so čepeli otročiči, siničice namreč, ter si ogledovale svet. Enajst jih je bilo, a dvanajsta je pogledavala iz dupla. Čivkale so in vpile na vse pretege. Kaj menite, saj tudi ni šala stopiti iz ozke zibelke takoj v široki svet, pa še v taki visočini!

Še sedeti niso znali mladiči in zdaj pa zdaj se je bilo bati, da pade kateri na tla. Stara dva pa sta skakala zdaj k temu, zdaj k drugemu, jih tolažila ter jim dajala pogum. In res, kmalu so se ojunačili in poizkusili zleteti. Po dve pedi daleč je bilo že skoraj preveč. Z vsem trdom so si morali pomagati, da so se obdržali na veji. Eden pa je bil tako nesrečen, da je zgrešil svoj cilj in padel na tla. Ko ga je pobral bližnji učenec, je trepetal ubošček v smrtnem strahu, stara dva pa sta se zaletavala vsa razburjena proti dečku.

Deček je posadil ponesrečenca oprezno na vejo ter ga tako morda rešil mačjih krempljev.

Ko so otroci drugi dan zopet opazovali siničke, so se kar čudili vidnemu napredku. Čutile so se že mnogo bolj varne in upale so si že z drevesa na drevo. V nekaterih dneh po prvem izletu so že znale precej dobro letati. Klicale in čivkale pa so še vedno, saj jim starca nista mogla dovolj naglo prinašati črvičkov in žuželk.

Pomislite, dvanajst lačnih kljunčkov! Ubogi starši! Pa ni trajalo predolgo; v nekoliko dneh so že šle siničke same s trebuhom za kruhom.

92. Razbojniški grad.

Nima oken, nima vrat,
to razbojniški je grad.
Ropar žejen je krvi,
spleta dolge si vrvi

okrog nog in okrog pleč.
Če te vjame, lepa reč!
Tesno te z vrvjo ovije
in ti vročo kri izpije.

Dosti teh ugank in bajk!
Tolovaj ta — v mreži pajk.
Oj sirotica ti muha,
boj se tega požeruha!

Vida Jerajeva.

93. Pametnice.

*Mirno, čisto vest imej!
Slab si, kadar se bojiš.
S komerkoli govoriš,
v lice mu odkrito glej!*

*

*Ako si oblečen čedno,
to je dobro in lepó,
a še lepše je, če vedno
tvoje srce je čistó.*

*

*Kar je res — govori,
kar je dobro — stori!*

Iz »Zvončka«.

II. Človek.

94. Mladini.

Po žilah tvojih teče zdrava kri,
nedolžno, jasno sijejo oči.
Mladina, ti budiš nam upe zlate,
srce nam dvigajo pogledi nate.

Le pevaj zdaj, mladosti se raduj!
Nebeški angel te nesreč varuj!
A v cerkvi, šoli in domači hiši
nauke lepe zvesto v dušo piši!

Gojimo te v ljubezni in skrbah.
Sadov prineseš nam v bodočih dneh,
če nikdar iz srca ti ne izgine
ljubezen do Boga in domovine!

Anton Medved.

95. Trmoglavec.

Milanček je bil trmoglav deček. Nekoč se je prehladil in je zbolel. Poslali so po zdravnika, ki mu je zapisal zdravilo.

Milanček ga je malce pokusil, pa mu je bilo pregrenko. Zaman mu je prigovarjala mati, naj uživa zdravilo, da ozdravi.

Drugi dan mu je bilo še huje, a zdravila ni maral.

Tretji dan mu je bilo tako hudo, da je sam prosil zdravila. Bilo pa je že prepozno. Zdravilo ni več učinkovalo in trmoglavi deček je moral umreti.

96. Prišla je bela žena.

Prišla je bela žena
skrivoma skozi vrt
pa je Milico vzela.
Žena je bila — smrt.

Skrila je detece drago,
splavala z njim čez goró,
pa so angelčki prišli
in so hiteli za njo.

Vzeli so dete nedolžno
smrti iz mrzlih rok,
nesli ga v sveta nebesa
v sredo nebeških otrok.

L. Černež.

97. Človeška čutila.

Imamo petero glavnih čutov: vid, sluh, voh, okus in tip. Vsa čutila so za človeka neizmerne važnosti, zlasti pa oči in ušesa.

Čutila so čuječi stražarji, ki pazijo, da se nam ne zgodi nič hudega. Opozarjajo nas na razne nevarnosti.

Kako zavestno stopa človek, kadar je svetlo, kako boječe v temi, ker ne ve, ali ne zadene ob kak predmet ali pade v jarek, jamo ali prepad. Uho nas opozarja na razne nevarnosti, ki nam prete, n. pr. od voz, vlakov, avtomobilov, vode itd., ako se jim pravočasno ne ognemo. Pa tudi nos je že rešil marsikomu življenje, ko ga je opozoril na preteč požar ali dušeč zrak. Jezik je vratar našega želodca, ki odločno zavrača dvomljiv živež. Končno nas vodi tip še tedaj, kadar odreko druga čutila, in nam pove tudi sicer takoj, ako ni kaj prav za naše telo.

Oči in ušesa so največje važnosti za našo izobrazbo. Brez oči se človek težko uči. Mnogo pojmov sploh ne more dobiti. Tip pač le slabo nadomešča oči. Človek, ki ne sliši, se niti govoriti ne nauči, razen v posebnih šolah z velikim trudom.

Čutila nam pomagajo nadalje, da si lahko služimo svoj vsakdanji kruh. V tem pogledu so najvažnejše oči.

Končno pa nam služijo čutila tudi v naše razvedrilo in veselje. Koliko užitka ima človek, ki zna z odprtimi očmi opazovati božjo prirodo, razne umotvore! Kako nas razve-

seljuje krasno petje ptic ali sladka godba, premila materina beseda! Kako prijetno nam de vonj raznih nežnih cvetic!

Ker so torej naša čutila tolikega pomena, jih moramo pridno negovati in skrbno čuvati.

98. Uganka.

Hlapcev delavcev petero zvestó
služi ti, čuva te vsekdar skrbno.
Pazi in skrbi še ti za njé,
da ti kateri ne odpove!

99. Podmladkar.

»Zdravje je največje bogastvo,« pravi naš pregovor. Pa je res! Kadar smo zdravi, smo veseli in zadovoljni, se radi učimo, igramo in smejemo, ako nas pa kaj boli, se nam ne ljubi niti jesti.

Jaz sem podmladkar in pazim na svoje zdravje. Pravijo mi, da sem zdrav kot riba v vodi, in res se ne spominjam, kdaj bi bil zaradi bolezni moral zanemariti šolo.

Zjutraj vstanem, ko me solnčece ali mamica zbudi, in ne poležavam v postelji. Umijem se v mrzli vodi, a ne zmožim samo nosa, temveč drgnem ves obraz pa tudi uhlje in vrat, navadno še prsi in pleča. Takoj me mine zaspanček in zapel bi, tako sem čil in čvrst. Kako mi gré nato v slast naša dobra žitna kava in žemljica! Po zajtrku si s toplo vodo izplaknem usta, zobe pa si očistim s ščetko, ki sem jo dobil lani od sv. Miklavža.

Rad grem v šolo, ki je dobre četrt ure od nas. Navadno pridem ob $\frac{3}{4}$ na 8 tja, baš ko naš stari sluga odpre vrata. Dopoldne ob 10. pojem košček kruha, ki mi ga mamica stisne v torbo. Časih sta dva koščka, med njima pa sladko presno maslo; takrat mi gre južinica še posebno v slast. No, ostane mi je nikdar, a opoldne me vedno že želodček sili, da grem naravnost domov.

Tudi očka že najdem doma in v sobi pogrnjeno mizo. Pred obedom si pri nas vsi umijemo roke, prej ne sme nihče sestiti. Pri kosilu ne govorimo mnogo, jemo pa precej počasi, ker je očetov prijatelj zdravnik dejal, da moramo

hrano dobro prežvečiti. Tako ima želodec lažje delo. Med jedjo pijem le malo, a vina nikdar, saj sem tudi pri mladih junakih!

Najrajši imam prikuhe in močnate jedi. Mamica nam jih večkrat napravi, čeprav sicer ne trpi, da ližem bonbončke in slaščice. Pravi: »Ni vse za želodec zdravo, kar je sladko v ustih!«

Sploh vedno vprašam, kaj smem jesti in česa ne. Sadje, ki ga imam tako rad, najprej umijem, nezrelega ne jem nikdar. Sosedova Ivanka je skoraj umrla za grižo, ko se je najedla nezrelih češpelj. Večkrat imamo pri kosilu kuhano sadje. Zdravnik je povedal mamici, da je tako za zdravje še mnogo bolje in da se naj sploh varujemo nekuhanih jedi. Zato ne dobimo mi deca nikdar suhega mesa, slanine ali surovega mleka, ki bi ga časih rad pil.

Po vsaki jedi si izmijem usta, po kosilu zopet z ono svojo ščetko, ki je ne posodim nikomur. Zobe imam dobre in zdrave, da me je zadnjič pohvalil še zobni zdravnik, h kateremu me povede mamica vsako leto enkrat, da mi jih pregleda. Pa sem mu dejal, da sem podmladkar, in se je nasmejajal. Pogledal me je od pet do glave in rekel: »Res, pravi podmladkar!«

100. Roka.

Visoko so se zravnali ob dlani kazalec, sredinec, prstanec in mezinec. Ponosno pogleda dolgi sredinec navzdol in reče: »Kako lepi smo mi bratci na eni roki, tako ravni in visoko zrasli! Samo palec ni nič prida v naši družbi!«

»Tako je,« dostavi ošabni prstanec. »Tisti palec tam zdolaj! Tako nizko je zrastel in prav ven iz vrste. Nič nam ni podoben.«

»Res je,« pripomni modri kazalec. »Čemu neki je ta debelušasti palec ob roki?«

»Ha, ha, ha!« se zasmije palec, ki je vse to slišal. »Ali ste brez uma, dragi bratci? Kaj pa bi vi počeli brez mene? Kdo vam največ pomaga, kadar imate kaj prijeti ali zagrabiti? Jaz — palec! Kdo opravlja najtežje delo, kadar mora roka kaj držati, vleči, tlačiti, šteti, sukati ali vrteti? Jaz —

palec! In brez mene se ne morete niti braniti. Brez palca ni pesti. Ej vi bratci vi!

»Prav govori,« reče drobni mezinec, »le trdno držimo skupaj!«

In vsi prsti mu pritrde ter drug za drugim poljubijo palec.

Ferdo Kleinmayr.

101. Slepec in mleko.

Že od rojstva slep siromak vpraša svojega vodnika: »Kake barve je mleko?«

Vodnik mu odgovori: »Belo je kot papir.«

Slepec se začudi: »Ta barva torej šumi pod rokami kakor papir?«

»Ne šumi,« mu reče vodnik. »Glej, belo je mleko kakor pšenična moka.«

»Torej se tudi praši kakor moka?« vpraša slepi siromak.

»To ne,« se glasi odgovor, »pa prav takšno je kakor bel zajček.«

»A, že vem!« vzklikne slepec. »Mehko je in gladko kakor zajček.«

»Ne tako! Misli na sneg. Take barve je mleko.«

Slepec pa reče: »Aha! Tako mrzlo je kakor sneg.«

Tako je bila vsaka primera zaman. Slepec ni mogel nikakor umeti, kakšne barve je mleko.

102. Uganka.

V lepi slogi brata dva
gledata, kar svet ima,
vendar pa še brata brat
videl niti ni enkrat.

103. Kdo je večji siromak.

Tomažek je šel z materjo na božji pot. Bil je bos. Ostro kamenje ga je zbadalo v noge, da je začel milo jokati. »Joj meni!« je potožil materi. »Da mi ne morete kupiti črevljev! Največji ubožec sem na svetu!«

Mati ga zavrne: »Nikar ne govori tako! Zahvali Boga, da imaš zdrave noge in lahko hodiš čeprav bos.«

Deček pa je le jokal.

Na božjem potu pokaže mati Tomažku siromaka brez nog, ki je sedel pred cerkvenim pragom in prosil ubogajme.

»Vidiš li, sinko, človeka brez nog?« je rekla mati. »Ali ni večji siromak od tebe?«

Tomažek je pogledoval nekaj časa ubožca, potem je šel zamišljen z materjo v cerkev in hvalil Boga za zdrave ude.

Anton Martin Slomšek.

104. Sejalec.

Svetel znoj sejalcu kmetu
v izorane brazde pada.
V zemlji se rodi, zaklije
zlato klasje, zlata nada.

Znoj na čelu sveta rosa.
Kamor na zemljico kane,
kot bi Bog jo blagoslovil,
tam življenje novo vstane.

Cvetko Golar.

105. Kmetijstvo.

Delo je vsem ljudem sveta dolžnost. Pregovor pravi: »Brez dela ni jela.«

Najlepše je kmetiško delo, dasi je težavno. Kmet obdeluje zemljo ter nam pripravlja živila. Kmetiški stan je torej za vse ljudi najbolj potreben stan. Resnica je, da je podlaga vsem drugim stanovom. Napačno pa je mnenje, da bi bili drugi stanovi nepotrebni.

Kmet ne gleda mnogo na uro. Ko naznanjajo petelini prihod jutra, je že pokonci in poklada svoji ljubi živinici. Ves dan je na delu. Na polju orje, vlačí in seje ali spravlja poljske pridelke. Na travniku kosi in suši ter nalaga seno. V vinogradu koplje, reže in veže, v gozdu pa spravlja nastil ali pripravlja drva.

Pot mu kaplje pri delu s čela. Komaj da si privošči toliko počitka, da použije svojo skromno južino, vendar

je vesel in dobre volje. Skoraj neprestano je v lepi božji naravi, kjer uživa svež in čist zrak. Zato so kmetiški ljudje navadno krepki in zdravi. Ko se vračajo seljaki po truda polnem delu pozno zvečer domov, si radi prepevajo, tvorčniški delavci pa hite bledih lic, tihi in nekako poparjeni domov, čeprav niso delali tako dolgo kakor kmetje.

Ves teden se trudi kmet, ob nedeljah pa počiva. Popoldne se izprehaja najrajši po svojem posestvu in ogleduje z radostjo, kako se mu razvija setev, kako mu obeta njegov znoj obilen sad. Prostost in nezavisnost ga navdajata z zadovoljnostjo, zadovoljnost pa je podlaga vse zemeljske sreče. Zato je kmetiški stan najlepši in najsrečnejši stan.

106. Večer za našo vasjo.

Navzgor se širi rožmarin,
navzdol se nagelj vije,
na okenca zagrnjena
večerno solnce sije.

Rdeča ruta, bel ošpet
in zagorelo lice,
tako se s polja vračajo
dekleta in kmetice.

Ti nageljci, ta rožmarin,
ta okna, polna solnca —
ah, takih nima ves ta svet,
pa pojdi tja do konca!

Vida Jerajeva.

107. Kmetiški dom.

Kmet je kralj. Če ima dober in čeden dom, če ima primerno zemljo, da jemlje iz nje življenje in davek, če nima dolgov, pač pa polne hleve, in če ima še kopico zdravih in pokornih otrok, je kmet kralj, neodvisen od vsega sveta.

Tak kralj in gospodar je bil Presečnikov Boštjan na Jelovem brdu. Njegova hiša je stala prav na koncu vasi. Zidana je bila in imela je tako imenovano »gorenjo hišo«, okrog katere je tekel lesen hodnik. Okna so tičala v okvirih zelenih, kamenitih stebričev, a z železom so bila težko zapazena. Nad okni je kraljeval sv. Florijan ter s svojo golido zabranjeval požare.

Tik hleva na dvorišču je ležal velik kup gnoja, a vzlic temu sta se povsod kazala snaga in red. Na steni je viselo raznovrstno orodje, da je bilo takoj pri roki. Tnalo je bilo pometeno in glavna pot proti hiši je bila še celo s peskom posuta. Tik vhoda pri veži je tekla voda iz vodovoda.

Pri tej hiši si se takoj čutil domačega. Vse se je strinjalo in ujemalo.

Dr. Ivan Tavčar.

108. *Kmetovalčeva sreča.*

*Kmetič vstaja v rani uri,
truden lega v mraku spat.
V radost da pomlad mu cvetja,
a jesen v plačilo sad.*

*Delo je uspeh rodilo,
naj pokoj ga posladi!
Koder vlada tiha sreča,
žalosti prostora ni.*

E. Gangl.

109. *Največji sovražnik.*

Poznal sem delavca, pridnega, skrbnega moža, ki je vsako paro svojega skromnega zaslužka dal za svojo ženko in svoja dva otročiča. Neizmerno je ljubil svojo družino, dokler se ni seznanil s slabim tovarišem.

Od takrat je vse bolj in bolj umirala očetovska skrb v njegovem srcu, kmalu je čisto umrla. Ko je moj znanec v mraku končal z delom, ni hitel k deci in k ženi kakor poprej, hitel je k prijatelju. Njemu je nosil dinar za dinarjem, ob njem je posedal pozno v noč, pozabljal večerjo, pozabljal dom in vse, kar je prej ljubil. Otročička pa sta z mamico čakala, plakala z njo, vpraševala po očku in prosila kruhka — a vse zaman. Kruhka ni bilo, očka ni prišel, a mamica je postajala vedno bolj tiha in žalostna. Ne veste, kaj trpi mati, ki jo otrok prosi kruha, a ga nima!

Ves rdeč v obraz, ves izpremenjen je prihajal oče domov, vedno hud, nikdar prijazen. Opotekal se je po sobi,

noge ga niso hotele več nositi, da se je moral mož loviti za stole, mizo, stene. Govoril je grde, surove besede, kakršnih ni prej nihče slišal iz njegovih ust.

A trpljenje je postalo še večje. Bila je trda zima in črna noč je ležala nad mestom, ko so zadoneli zamolklo koraki po stopnicah v vlažno klet. Semkaj se je pred tedni preselila delavčeva rodovina. Neznani možje so prinesli očeta nezavestnega, bledega kot smrt. »Na cesti je obležal,« so rekli. — Bolezen je stopila v hišo in pregnala iz borne, temne sobice še zadnji smehljaj, pregnala vsako glasno besedo.

Zdravnik je prihajal in odhajal. Nekega dne pa je zmajal z glavo in dejal: »Tudi njega je ubil največji sovražnik človeštva — alkohol!«

110. Pijanec.

Težka je pijancu glava,
duša mu je nevesela.
Njiva, hiša, vol in krava,
kje so? — Vse je žeja vzela!

Modest.

111. Nezmernost.

Kapljica bi mleka
muhi dosti bila,
v njej bi pač nikoli
se ne potopila.

Smrt namesto zdravja
najde v sladkem mleku,
to naj bo v svarilo
mlademu človeku.

A lakomnost vleče
muho sladkosnedo
v celo belo morje,
v mleka polno skledo.

»Da škoduje mleko?!«
čujem nekatere.
Strup je vse, verjemi,
kar je preko mere.

Čika Jova — Gradnik.

112. Dihanje.

Smešno se vam zdi, da vam govorim o dihanju. »Dihati pa vendar znamo vsi!« vas čujem, a jaz vam oporekam: nič ne znate! Baš tebe tam zadaj vidim, kako imaš široko

odprta usta, da skozi nje loviš sapo. To ni dobro! Dihaj vedno skozi nos, pa pošteno! Prsi izbočuj dovolj in dihaj globoko! Kdor v mladosti površno diha, ne učaka sivih las!

A zakaj nista razredna reditelja odprla oken? V tem slabem zraku se niti meni ne da dihati globoko, kakor je sicer moja navada. Odpirajte okna svežemu zraku, da prihaja do nas in v naša pljuča — saj je sveži zrak pol življenja! Navadite tudi svojce doma, da odpirajo nekolikokrat na dan okna in to tudi pozimi. Zrak, ki ga izdihavamo, je slab. Po našem telesu pobira in vsrkava vse to, kar nam škoduje, pa moramo gledati, da ga kolikor najmanj mogoče zopet vdihavamo.

Sedite tako, da bodo vaša pljučka imela dovolj prostora! Še nekoliko minut in zvonec vam dovoli odmor. Na dvorišče gremo, tam je svežega, zdravega zraka dovolj. Tam lahko skačete in tekate, kolikor vam noge dajo, v razredu pa moramo biti mirni vsi, tudi ti, Francek, naše živo srebrol Če bi se lovili tukaj, bi se dvignil oblak prahu in mi bi ga morali požirati in vdihavati. Uboga pljuča, ko bi sedla nanje taka plast, kakršno vidite zjutraj na omarici ali na mizi, ko je mamica baš pometla sobo!

Kdo ima že zopet odprta usta? Ti odpiraš boleznι vrata na stežaj, kakor bi jo vabil v goste! Pozimi stopiš tako z odprtimi usti iz tople sobe v mraz, pa si prehladiš grlo. Saj veste, kako vam je lani vzela zahrbtna dávicα sošolca Milančka.

... Cin-cin-cin... Tiho, mirno v vrsto in na vrt po sveži zrak!

113. Nezgode in nesreče.

I. Pod vozom.

Otroci so šli iz šole domov. Došel jih je prazen tovorni voz. Nekaj dečkov se je začelo takoj obešati nanj, dasi so v šoli neštetikrat slišali, kako je to nevarno. Dolinarjevemu Tončku je izpoddrsnilo in prišel je pod kolo, ki mu je zlomilo nogo. Ubožec je premišljeval več tednov v bolnici znani pregovor. Kako se že glasi?

II. P r i k o p a n j u.

Dečki so se kopali v Savinji. Tisti, ki so znali dobro plavati, so šli v tolmun, ki ga je naredila voda ob škarpi, drugi so ostali na plitvem.

Zaplotnikov Tine je bil hudomušnež. Zahotelo se mu je, da bi postrašil kakega neplavača. Zvabil je cestarjevega Mirka v bližino tolmuna. Tukaj ga je zgrabil nenadoma za roko in ga potegnil v globočino. Mirko je zakričal na vse grlo. V smrtnem strahu se je oklenil z obema rokama Tina. Zaman se je trudil Tine, da bi se oprostil. Tako sta bila kmalu oba pod vodo. Komaj se je posrečilo srčnim dečkom, ki so znali spretno plavati, da so ju izvlekli za lase iz vode. Oba sta se bila pošteno napila, zlasti pa Tine. Ko si je malo opomogel, je pripovedoval, kaka groza ga je obhajala, ko se je oklenjen potapljal. Dejal je, da ne napravi take neumne šale nikdar več.

III. N a p a š i.

Trije dečki so pasli živino. V jarku ob travniku so našli neko čudno, okrogli škatli podobno reč. Radovedni so bili, kaj je v njej. Peter je začel takoj vrtati s svojim močnim nožem. Ni dolgo delal, kar je strahovito počilo. Dečkom se je zazdelo, da se je odprla zemlja in jih požrla. Ko so se zavedeli, so bili vsi krvavi. Petru je bilo odtrgalo tri prste. Morali so ga prepeljati v bolnico. Druga dva sta bila ranjena po licu. Lahko bi se jim bila pripetila še hujša nesreča.

114. Rokodelci.

Poleg kmetijstva je tudi rokodelstvo neogibno potrebno. Imamo vsakovrstne rokodelce.

Mlinarji, peki in mesarji nam skrbe za živila. Tkalci, krojači, usnarji, črevljarji in klobučarji nas oblačijo. Zidarji, tesarji, mizarji, ključavničarji, krovci, kleparji, steklarji in slikarji nam pripravljajo prijetne domove. Lončarji izdelujejo potrebno posodo, kovači orodje, nožarji nože in škarje. Urarji prodajajo in popravljajo ure, lepotičarji pa skrbe za razno lepotiche.

Pregovor pravi, da vsako rokodelstvo pošteno redi človeka in mu pomaga do blaginje, ako ga dobro ume in pridno izvršuje.

Vsak tak rokodelec pa je vreden ne le plačila, temveč tudi vse časti. Pameten človek ne zaničuje nobenega rokodelca, pa se ga tudi ne sramuje.

115. Naš sosed.

Naš sosed je kovač. Kako je priden! Zjutraj, preden vzhaja solnce, nabija že v kovačnici, da se razlega daleč okrog. Ves dan dela neutrujeno.

Mnogo otrok ima, pa vse preživlja z delom svojih rok. Čedno jih oblači in redno jih pošilja v šolo. Večkrat pravi: »Kar se naučite, to boste imeli. Kdor ima kaj v glavi pa pridne roke, se mu ne bo nikdar slabo godilo.«

Pri vsem težavnem delu je sosed kovač vedno dobre volje. Žvižga si in prepeva, da ga je veselje poslušati. Srečen človek je.

116. Starček in smrt.

Starec nabere v gozdu suhih drv, jih poveže v butaro ter jo z največjo težavo zadene na hrbet.

»O smrt! Da bi že skoraj prišla!« vzdihne žalosten nad svojo slabostjo.

V tistem trenutku stopi smrt pred njega.

»Zval si me, starec. Česa želiš?«

Starec se ves prestraši.

»Naprositi sem te hotel, da bi mi pomagala butaro naložiti na hrbet. Pa sedaj sem že sam opravil. Hvala!«

Prekmurska pravljica.

117. Zvonikarjeva.

Ko dan se zaznava,
danica priplava,
se sliši zvonjenje
čez hribe, čez plan.
Zvonovi, zvonite,
na delo budite,
ker naše življenje
le kratek je dan!

Kdor hoče živeti
in srečo imeti,
naj dela veselo
pa moli naj vmes!
Zvonovi, zvonite,
k molitvi vabite,
ker prazno je delo
brez sreče z nebes!

Če delavec se upeha,
trpljenje mu neha,
ga delopust vabi,
večer ga hladi.
Zvonovi, zvonite,
nedeljo znanite,
Gospod ne pozabi,
plačilo deli!

Oh, naglo nas mine
ves trud, bolečine,
utrujen, glej, leže
na pare trpin.
Zvonovi, zvonite,
domov ga spremite,
saj z dela in s teže
Adamov gre sin!

Blaž Potočnik.

118. Reki.

Bolezni sto imamo,
a zdravje eno samo.

Bolje zdravemu ubožcu
ko bogatemu breznožcu.

Priden človek ima kruha,
glad mori samo lenuha.

Prebrisana glava in pridne roké
boljše blago so kot zlate goré.

Pomni, da so iz neumne šale
čestokrat nesreče že nastale.

Pusti, česar ne poznaš, če nečeš,
da si svojih prstov ne opečeš!

III. Letni časi v prirodi.

119. Pomlad.

Prikukal iz zemlje je zvonček zaspan,
osolnčil si belo je lice,
pa lahno pozvanja in kliče na dan
iz zemlje vse nežne sestrice.

Trobentica zlata se skoro jezi,
ker rada še malo bi spala,
a solnček porednež ji mane oči:
„Zaspanka, ne boš li že vstala?“

Vijolica v grmu se sladko smehlja:
„Oh, vigred je prišla v deželo!“
Marjetica ljubka se z žarki igra,
metuljčkom se klanja veselo.

In v srca si vigred poišče pot,
prinaja mladost in veselje,
po svetu pa siplje tisoč krasot
in lepe misli in želje.

Anica Černejeva.

120. Vigred.

Prišla je vigred in zbudila vso prirodo iz otrplosti in zimskega spanja. Trava zeleni, rožice cveto, drevje poganja in se oblači v snežnobelo cvetje. Ptički se vračajo, popevajo vesele pesemce in si znašajo gnezdeca. Čebelice brenče in si nabirajo med. Potočki šumljajo, sapice pihljajo in solnce boža vso prirodo s toplimi žarki. Vse se giblje in dela veselo

in zadovoljno, da je čakalo te lepe dneve, ki jih je nam poslal dobri Oče iz nebes.

In človek?

Njemu kličejo pisani vrtovi, rodovitne njive, razprostrani travniki in obširni gozdi: »Glej, tukaj smo in čakamo tebe, tvojega delal! Pridi in delaj, delaj!«

Človek se prijazno nasmehne, si zaviha rokave in koplje, orje, seje, grabi, snaži, seka. Zadovoljen si briše pot s čela, ki mu ga je porosilo delo. Saj ve, da dela in skrbi za sebe, za svojo deco, za družino svojo.

Kompoljski.

121. Čez noč, čez noč . . .

Čez noč, čez noč
pregrnila travica svet je,
čez noč, čez noč
na travo se vsulo je cvetje.

In sapica
razkošna hiti po livadi:
»Pozdrav, poljub,
otroci, od zlate pomladi!«

Veselje, vrišč
zaraja pred mano, za mano
in z rožami
in z deco je polje postlano.

Oton Župančič.

122. Deček in cvet.

Cvet:

Ti me ne trgaj,
s sabo ne jemlji,
pusti me, deček,
v materi zemlji!
Šopek dehtēči
kmalu ovne,
a korenine
več ne požene.

Deček:

Rahlo te hočem,
cvetek, izruti,
v gredi vsaditi,
dobro posuti.

Cvet:

Rodni zemljici
me ne izpuli!
K meni letijo
krasni metulji,
k meni letijo
drobne čebele,
kadar se zlato
solnce pripelje.
Kaj bi dejali
sestre in bratci?
Pusti me, pusti
v zelenem gradci!

Dragotin Kette.

123. Svatba.

Mesec maj je praznoval svatbo. Nevesta mu je bila jablana, sliva in hruška pa družici.

Oj, kakó krasno so bile ovenčane nevesta in družici! Od vrha do konca vej so bile odete s cvetjem. V rožnatih skledicah so dehtele slaščice, pripravljene svatom, ki so prišli v gostih trumah. To so bile čebelice. Srkale so iz cvetnih čaš medene kaplje in pobirale rumeni prašek. Prav kakor svatje so čebelice veselo kramljale ter prepevale. Tudi plesale in rajale so okrog krasne svatovske mize. Niti godcev niso pogrešale. Ščinkavec, lišček, penica in pogo-relček so jim godli in žgoleli najmileje fiddlefidfid, fiddlefidfid.

Prišla pa sta dva razbojnika. Ime jima je bilo veter in ploha. Najprej je zapihal veter, potem se je ulila ploha. Godci so utihnili. Svatje so zbežali domov. Zlobni veter je neusmiljeno majal nevesto in družici. Potrgal jim je cvetne vence in jih metal na tratino. Beli lističi so frleli kakor sneg po zraku. Bilo je konec svatbe. Nevesta in družici so slekle svatovsko obleko ter se odele z navadnim zelenim plaščem.

Eliza Kukovčeva.

124. Setev.

Vsa zelena je ledina
in zeleno vse je polje!
Kmet na njivi že od zore
orje, seje zlate volje.

Na poljane, na planine
pomlad rož je natrosila
in drevesca je v ponosne
bujne šopke premenila.

Pomlad sveta, sij v srce mi!
Vanje sejem zrna zlata —
naj skalé, se oplodé mi,
bodi žetev mi bogata!

Cvetko Golar.

125. Majnikova.

Juhejsa, juhaj,
prekrasen je maj!
Žgolevajo ptiči,
prepevajo ptiči:
juhejsa, juhaj,
prekrasen je maj!

Juhejsa, juhaj,
prekrasen je maj!
Fantiči, deklīči,
zapojmo kot ptiči:
juhejsa, juhaj,
prekrasen je maj!

Anton Funtek.

126. Rjavi hrošč.

Ko se odenejo spomladi listovci z nežnim zelenjem, prilezejo vsako četrto leto iz zemlje rjavi hrošči. Podnevi čepe po listju, v mraku pa brne po zraku. Nerodni so in marsikateri buti človeku v obraz. Otroci se jih vesele in tekajo za njimi.

Hrošč je žuželka. Ima glavo, oprsje in zadek. Na glavi so kleščaste zgornje čeljusti, s katerimi hrošč objeda listje, in manjše spodnje čeljusti. Z okroglimi, črnimi očmi ne vidi posebno dobro. S pahljačastima tipalnicama pa tipa, voha in najbrž tudi sliši. Glavico pokriva zgoraj ščitek, da lahko rije pod zemljo.

Oprsje je sestavljeno iz treh obročkov. Vsak ima po en par členastih nog. Vsaka nožica se končuje v dva krem-peljca, ki se z njimi oprijemlje listja in brstja. Zgornji rjavi, roženasti krili sta samo za to, da varujeta spodnji kožnati krili in zgornji mehki del zadka. Zadek je sestavljen iz sedmih obročkov, zadnji se končuje v dolgo konico.

Preden hrošč zleti, dvigne pokrovki, skrčuje in razteza zadek ter srka tako zrak skozi luknjice, ki so med belimi, trivoglatimi lisami ob zadku, potem se šele dvigne. Ko sede, zloži in skrije daljši kožnati krili pod pokrovki. Včasih pa mu še molita zadi izpod pokrovk kakor kakemu malčku srajčka skozi preklane hlačice.

Hrošč živi samo dober mesec. Samica gre večkrat v zemljo ter izleže po 80 belih, kakor makovo seme drobnih jajčec. Iz njih izlezejo ličinke ali podjedi. Bele barve so in slepi. Rijejo pod zemljo ter objedajo s kleščastimi čeljustmi korenine. Večkrat zamenjajo preozko kožo z ohlapnejšo:

levijo se. Vsako jesen se zarijejo globokeje v zemljo, da jih ne zebe, in prespe zimo. Proti koncu tretjega leta so do 5 cm dolgi. Tedaj se zarijejo posebno globoko in se zabujajo. Iz bube prileze hrošč, ki se na pomlad izkoplje na dan.

Rjavi hrošč je jako škodljiv, ker obere listje sadnega drevja, zlasti pa hrastja često do golega. Še več škode od hrošča delajo podjedi. Z njimi pa se masti krt. Hrošča je treba torej zatirati, nikdar ga pa ne smemo mučiti.

Kadar je hroščevo leto, imajo ptice pevke svoje koline.

127. Polonica.

Skoz bele meglice
na daljnem obzorju
se jutranje solnce blešči.
Po rosni poljani,
po rožicah poljskih
polonica lepa hiti.

Poljana se dramí,
šepečejo rože:
»Sestrica, ne hodi od nas!
Na svatbo poletno
že kliče škrjanček,
metulji k nam plavajo v vas...«

Cvetko Golar.

128. Lišček.

Ko je ljubi Bog ustvaril ptičice, jim je dal noge, da lahko skačejo, peruti, da lahko letajo, in kljunček, da lahko zobljejo. Ko so bile že vse ptičice ustvarjene, so se zbrale okolo Boga. In Bog je vzal skledice z različnimi barvami ter je vsaki ptičici pobarval perje.

Na vrsto pride golob in dobi višnjevkast vrat in rdečkaste peruti z dvema črnima pasoma poprek. Kanarčku je dal Bog lepo rumeno perje, a pastiričico je pobarval s sivo, pepelasto barvo ter ji dal na perutnice po dva bela pasa.

Vsaka ptičica je dobila lepo perje, kakršno se ji najbolj podaje. Samo ena se ni hotela gnesti med toliko množico

ptic ter je ostala nekoliko bolj zadi. Ta ptičica je bila — lišček. Naposled pride tudi on k Stvarniku, ali Bog ni imel več barv, vse skledice so bile že prazne.

Ubogi lišček se je bridko jokal, ker ni imel tako lepo pisanega perja, kakor so ga imele druge ptičice.

Bogu se milo stori in mu reče: »Potolaži se! V vsaki skledici je ostalo nekaj barve, te barve hočem s čopičem pobrati in pobarvati tudi tvoje perje.«

Bog stori, kakor je rekel, in pobarva liščku perje nekoliko rdeče, nekoliko rumeno, črno, zeleno, belkasto in rjavkasto.

Tako je dobil lišček med vsemi našimi ptičicami najlepšo, prav svatovsko obleko. Čelo mu je rdeče kakor škrlat, teme in tilnik črna in svetla kakor žamet, hrbet rjavkast, trebuh belkast, peruti rumeno pasaste, rep pa črn.

Ivan Tomšič.

129. Spomladi v gozdu.

Tiho, tiho, le počasi,
da stopinja se ne glasi!
Tam v zatišju v grmu, glej,
v krilu varnem gostih vej
gnezdece drobnó je skrito,
meni samemu očito.
In iz njega, glej, ljubó
gleda drobna mi glavica!
O ne boj se, drobna ptica!
Kaj trepeče ti oko!
Kak bi moral človek biti,
da bi mogel ti kaliti
tiho srečo, ljuba stvar?
O ne boj se me nikar!
Mila tebi sreča bodi,
rod veselo svoj izvodi,
da vaš zbor poletni dan
v gozdu peval bo glasán.

Josip Stritar.

130. Kukavica.

Angel je priletel k pticam in jim je rekel: »Ti orel boš stanoval v skalovju visokih gora, a ti mali palček v nizkem grmovju. Njiva naj bo bivališče škrjančku, človeška hiša lastovici, a voda racam in gosem.«

Vsem je bilo prav, kakor je angel rekel, samo kukavica je ugovarjala. Gora ji je bila previsoka, grm prenizek, voda prevlažna, a pod strehami, je trdila, piše veter. Tedaj se je razjezil angel nebeški pa je rekel: »Idi in poišči si sama svoj dom!«

Zato se potika kukavica še dandanes po svetu, ali stanovanja ni še našla. Vsako noč spava na drugem drevesu. Jajčeca znese zdaj v to, zdaj v drugo, tuje gnezdo. Svoje dece ne pozna in vsaka kukavička kliče druge ptice za ateja in mamu.

Iz hrvatske čitanke.

131. Veverica.

In veverica
s smreke tam
se norca dela:
»Kumek, kam?
Če moreš, pa
ujemi me
in v torbi s sabo
vzemi me!«
A če potekel
si za njo —
ho, ho, ho, ho! —
po deblu gor
je šinila,
med vejami
izginila;
in zdaj je tu
in zdaj je tam,
a ti ne veš
ne kod, ne kam!

Oton Župančič.

132. Breza in hrast.

Breza, breza tankolaska,
kdo lase ti razčesava,
da tak lepo ti stojé?
Ali mati, ali sestra,
ali vila iz goščav?
Niti mati niti sestra
niti vila iz goščav,
tihi dežek opoldanji,
lahni veter iz daljav.

Hrast, hrast kodrogrivec,
kdo lase ti goste mrši,
da so kuštravi tako?
Ali mačeha hudobna
ali sto sovražnikov?
Niti mačeha hudobna
niti sto sovražnikov,
mršijo mi jih viharji
sred noči popolnoči.

Oton Župančič.

133. Mravlji.

Zvečer sta se sešli mravlji v mravljišču.

»Joj, kako sem zdelana!« reče prva. »Ves božji dan sem prevlačevala košček sladkorja, pa ga nisem mogla spraviti do doma; na sredi poti sem ga morala pustiti.«

»A tako! Ti misliš drobtinice od sladkorja, ki ga je razsula neka deklica tam na cesti. Pa kako je to, saj je bilo polno majhnih koščkov tam...«

»Seveda, ali lotila sem se največjega.«

Druga reče: »Vidiš, jaz sem pa nosila le bolj majhne koščke. Le pojdi pogledat, kakšen kup jih je! Ti si hotela vse naenkrat, a nimaš nič.«

Po Dragotinu Ketteju.

134. Polžek.

Hiško brez oken,
štiri rožičke
polžek tovari
čez dole, čez gričke.

Prišla je vrana:
»Polžek, kra, kral!«
Polžek šel v hiško:
»Ni me doma.«

Vrana je trkala:
»Polžek, odpri!
Pokaži rožičke,
pokaži oči!...«

Polžek na tihem
v hiški čepi,
skriva rožičke,
se vrani smeji.

France Bevk.

135. Zakaj šmarnica tako prijetno dehti.

Ko je ljubi Bog ustvaril cvetice, so se vse jako radovale. Radovedno so se ogledovale. Vsaki cvetki je bil odkazan prostor, kjer naj bi bivala.

Šmarnici je bilo zaukazano, naj pojde v gozd. Ona pa se je branila in milo jokala. Tožila je: »Jaz malčica naj stanujem v gozdu med drevesi, ki so sami velikani! Tam me nihče ne opazi.«

Njena žalost je genila Stvarnika. Vzel je jokajočo cvetko v roke in dihnil vanjo. Od njegovega diha je dobila krasni vonj, ki jo odlikuje.

Vonj opozarja ljudi, da iščejo cvetočo šmarnico. Jako so veseli, ko jo najdejo. Natrgajo šopek in ga poneso domov. Tam okrasijo z dehtečimi šmarnicami Marijin oltar.

Eliza Kukovčeva.

136. Poletje.

Solnce je sijalo močneje in močneje. Lahkonoga in rahločutna kraljica Vesna ni mogla več prenašati njegovih pekočih žarkov. Odbrzela je čez ravan, njeni otroci, nežni pomladni cvetovi, pa so od same žalosti pomrli.

Prišlo je poletje, ki ljubi najhujšo vročino. Prišlo je in zavladalo prirodi, z njim pa je nastalo novo življenje. Glej, senčni gozdovi, ki jih je bila Vesna odela v svetlozelene haljine, so vsak dan temnejši, vsak dan mračnejši. Tiho šepetaje vabijo stare in mlade na mehke blazinice v svoji senci. Jagode rdečke in črnice ponujajo svojim gostom. Bujne trate podrhtevajo ob vsakem vetriču. Kmalu, le prekmalu zapoje kosa smrtno pesem visoki travi in pisanim cvetkam, s katerimi je poletje okitilo livade. Rumene zlatice, rožnordeče kukavičje lučice ali petelinčki, modre zvončnice in grintavci pa veliko belo volovsko oko, ki ti pove, ali te čaka pekel ali vice ali nebesa — vsi, ah, vsi morajo umreti!

Pa bogato polje in sadni vrt! Poletje je čarodej! Kar vidno raste bilje in hiti v klas, rumeni in dozoreva — še kratek čas in vsa širna poljana je zlatorumeno morje, ki ga valovijo poletni vetrovi. Sadje pa čimdalje bolj debeli,

črešnjice se zasmеjejo v novih rdečih srajčkah in tudi dečica se jim zasmеje. Še malo, pa kane že tu in tam prvo jabolko ali prva hruška na tla. — — Kaj mislite, da leži tam dolgo? I kaj še!

Tako vse raste in dozoreva. A včasih se mogočno, vročerkvno poletje zjezi, lice se mu stemni in zmrači. Črnosivi oblaki se pripode na nebo, iz njih pa šviga ogenj in grmi grom. Gorje tedaj, če pobije nevihta v nagli jezi z ledeno šibo vse, kar je nebo obetalo človeštvu!

Anica Černejeva.

137. Poljska pesem.

Polje spi. Pšenično klasje	Zemlja trudno, težko diha,
sanja sanje zlate —	klanja se pšenica,
še enkrat plamteči žarki	srpa in ženjice čaka
zablešče čez trate ...	naših njiv kraljica.

In poljubljajo v slovo jo
solnčni žarki vroči —
srp srebrni že potuje
čez nebo ponoči ...

Cvetko Golar.

138. Poletni večer.

Solnce je šlo za gore. Zahodno nebo se žari v nežni rdečici. Vročina ponehava, rahla sapica pihlja po dolini. Na nebesnem svodu se prikazuje zvezdica za zvezdico. Po zraku frfotajo netopirji, loveč žuželke. Kakor drobne zvezdice se bleste svetle kresnice. V vaški mlaki se oglašča žabji zbor. Okoli široke mize so zbrani poljski delavci. Po večerji opravijo kratko večerno molitev in utrujeni ležejo spat. Preden solnce na vzhodu pogleda izza gorá, bo treba zopet na delo.

139. Belokranjska.

Čez morje tri ptičice letijo.
Prva nosi klasek od pšenice,
druga nosi grozdek iz gorice,
tretja nosi zdravje in veselje.

Ktera nosi klasek od pšenice,
 o da bi zletela v naše polje,
 da bi polje rodovitno bilo!
 Ktera nosi grozdek iz gorice,
 o da bi zletela k nam v gorice,
 da bi naše trte obrodile!
 Ktera nosi zdravje in veselje,
 o da bi zletela v naše selo,
 da bi bilo zdravo in veselo!

Narodna pesem.

140. Od kdaj čebele pikajo.

Ko je ustvaril Bog čebele, niso imele žela, da bi pikale. Pa so se pritožile pri Stvarniku, rekoč: »Skoraj vsaki živali si dal kako orožje, a na nas si pozabil. Sleherna stvar nas lahko napade in nam odnese sladki med, ki smo ga nabrale v potu svojega obraza.«

Bog jih je vprašal: »Kakšnega orožja pa si želite?«

Rekle so: »Daj nam strupeno bodalce, ki bo zadajalo hude bolečine!«

Stvarnik odgovori: »Imejte, kar ste si želele! Ker pa ste tako maščevalne, naj vsaka izmed vas takoj po piku umre!«

Od tedaj pikajo čebele tako, da se jih vsakdo boji, a vsak pik morajo poplačati z lastnim življenjem.

L. Černež.

141. Zelena žaba.

I.

Učitelj je prišel na izletu z otroki do mlake. Zelene žabe, ki so se solnčile na suhem, so poskakale prestrašene v vodo. Učitelj pa je ukazal otrokom, naj popolnoma mirno opazujejo površino vode. Druga za drugo so zopet priplavale žabe kvišku in, moleč glave iz vode, so dihale sveži zrak.

Učitelj je poiskal rogovilasto suho vejo in je spretno vrgel z njo najbližjo žabo na travnik, rekoč: »No, pa si jo malce oglejmo!«

Otroci, ki so se bili v začetku razpršili, so obstopili žabo, da ni mogla nikamor. »Zelena je!« je zaklical prvi, drugi je pristavil, da ima črne lise, tretji pa je opozoril na rumene proge ob hrbtu. »Pa belkast predpasnik ima,« je pristavil učitelj, ko je obrnil žabo na hrbet. Otroci so umeli, da se taka barva dobro strinja z okolico in varuje žabo sovražnikov, a da se z okolico tudi izpreminja v sivkasto ali rjavkasto, to se jim je zdelo kaj čudno.

Eden izmed dečkov je obrnil zopet žabo, ki se je bila potajila, z roko in rekel, da je gola koža hladna in mastna. Učitelj pa je popravil, da je sluzasta, in sicer zato, da žaba laže plava in da se na suhem prehitro ne posuši. Pojasnil je tudi, da se ravna toplina krvi takih živali, ki žive v vodi, po toplini vode, da imajo te živali torej nestalno toplo kri.

Da ima žaba neokretno, ploščato truplo, široko glavo in da nima ne vratu ne repa, so dognali otroci. Videli so tudi, da ima med prsti na zadnjih daljših nogah plovno kožico in da sta sprednji nogi precej šibki in brez plovne kožice. Učitelj jim je razložil, da imajo vse živali, ki skačejo, daljši zadnji nogi. Opozoril jih je tudi, kako se žaba pri skakanju na kopnem na sprednji nogi samo lovi, a pri plavanju ju stisne k truplu, da ji nista napoti. S spredaj priraslim jezikom lovi razne žužke, pajke, polže in celo mlade ribice.

Da vidi žaba z zlatoobrobljenimi očmi samo to, kar se giblje, se je zdelo otrokom kaj čudno, a da izvrstno sliši, so se bili sami prepričali.

Ko so si tako ogledali žabo, so jo izpustili, da je z brzimi, dolgimi skoki zbežala v mlako.

II.

Učitelj je zajel s črepinjo v mlaki nekaj žabjih jajčec s sluzavo kožico. Drugi dan so opazili otroci ta jajčeca v šoli v steklenem koritcu, ki je bilo napolnjeno z vodo. Čez nekoliko dni so izlezele iz jajčec čudne živalce, ki niso bile prav nič podobne žabi. Bilo jih je samo debela glava in dolg, od strani stisnjen rep. Ob vratu pa so opazili drobne resice. Učitelj jim je povedal, da so to škrge, s katerimi živalce — paglavci — dihajo. Usteca so bila podobna rože-

nemu kljunčku. Nekaj dni so se hranili paglavci z zdrizasto lupinico, potem pa jim je prinašal učitelj mehkih vodnih rastlin.

Po približno treh tednih so se začele škrge krčiti in pred repom sta prirasli zadnji nogi in pozneje sprednji dve. Repek, ki bi bil žabi pri skakanju napoti, se je posušil, roženi kljunček je odpadel in namesto njega se je prikazal širok gobček, ki ga je pomolila mlada žabica večkrat iz vode, znamenje, da je že dihala s pljuči.

Tako se je preobrazil paglavec v žabo.

Vse to so otroci veseli in radovedni opazovali. Naposled je naročil učitelj dečku, naj ponese žabice — tri so bile, a štirje paglavci so se ponesrečili — v mlako.

Otroci so prosili: »Naj bodo tako dolgo v šoli, da bodo velikel!« Učitelj pa jim je pojasnil, da bi trajalo to malce predolgo — kakih pet let.

142. Žabe.

Rega, rega, rega, rega,
vedno hujša je zadrega,
solnce že do dna nam sega,
jojmene, kaj bo iz tega!

Kum, kum,
le pogum!
Slišal sem od juga šum.

Kvak, kvak,
glej oblak,
glej oblakov sivih vlak!
Vedro vode nosi vsak,
kmalu bo vse polno mlak.

Rega, rega, rega, rega,
Bog nas reši vsega zlega!

Kum, kum,
le pogum!
Kvak, kvak,
glej oblak!

143. Postrv.

V bistrih gorskih potokih, pa tudi v jezerih živi naša najlepša in najplemenitejša riba, postrv. Kako krasna jel Luske se ji blešče v solncu kakor srebro. Po hrbtu je zelenkasta, po straneh rumenkasta, spodaj pa bela. Ob straneh je posuta z mnogimi temnosivimi, belimi in rdečimi pikami. Sicer pa se ji barva izpreminja po bivališču. V temnih tolmunih je tudi postrv temnejša. V potokih zraste malokdaj nad četrť metra dolga. Gobec ji je močno razklan. Ostro zobovje kaže, da je roparica. Hrani se z vodnimi žužki, z muhami in z manjšimi ribami. Silno je požrešna in niti lastni zalegi ne prizanaša. Podnevi se skriva med skalami ali pa se nepremično solnči ter opazuje z velikimi očmi vso okolico, tudi nad vodo. Za muho se požene iz vode. Ob hrbtu ima osem plavut. Kakor blisk šviga po vodi. Ako hoče preskočiti kako oviro, se upogne na eno stran in udari po vodi, da se vrže kakor vzmet kvišku. To ponavlja tako dolgo, da se ji skok posreči.

Postrv ima malo kosti, a jako okusno meso, zato jo visoko cenijo.

144. Ščuka.

Ščuka je jako požrešna ujedna riba. Živi jako dolgo. Ujeli so že nad 100 let stare ščuke, ki so bile nad meter dolge in so tehtale do 25 kg. Telo je valjasto, glava ploščata, račjemu kljunu podobna. V čeljustih in na nebu ima velike, neenake, nazaj zakrivljene, koničaste zobe. Pokrita je z drobnimi luskinami. Giblje se s plavutami, zlasti pa z repno plavuto in diha s škrgami.

Ščuka prebiva povsod po naših sladkih vodah. Najbolj ji ugajajo lužaste. Tu ne žre samo črvov, vodnih žužkov, rib in iker, žab, kač in podgan, temveč poteza tudi liske, race in gosi pod vodo. Ena sama ščuka napravi lahko veliko škodo. Vendar imajo po velikih ribnikih namenoma po eno ščuko, da preganja sicer prelene karpe.

Njeno meso je jako cenjeno. Love jo s trnki, z mrežami in z žičnimi zankami.

145. Belouška.

Kaj je to belouška? Kača je, res prava, nad 1 m dolga kača! Nič se preveč ne ustrašite, saj je povsem nedolžna in nobenemu človeku ni nevarna.

Spoznate jo lahko, ker ima zadi na glavi dve beli ali rumenkasti lisi. Zato se tudi imenuje belouška.

Najrajša živi blizu vode, luž in močvar. Belouška je kakor vse kače roparica. Lovi žabe, ribe, miši in druge drobne živali.

Ker nima nog, zgrabi svoj plen kar z zobmi in ga požre celega in živega. Zato ima globoko razklana usta in jih odpira prav na široko. Tudi vrat in prsi se močno raztezajo. Tako je mogoče, da požre belouška debelejšo žival, nego je sama. Razen tega ima v čeljustih in na nebu ostre, nazaj zakrivljene zobe. Če se uboga živalca še toliko upira in brani, ker jo je belouška že pograbila, ne more več nazaj, temveč le po grlu naprej.

Včasih si privošči kako ribo. Ponjo mora seveda v vodo, saj zna dobro plavati.

Večkrat na leto sleče obleko. Pravimo, da se olevi. Koža ji počí na glavi in kača se plazi med ostrim kamenjem, da izleze počasi iz obrabljene suknje. Spodaj ima že čisto novo, malo svetlejšo od stare.

Belouške se nam ni treba bati, saj nam ne more storiti nič hudega, ker nima strupenih zob. Še koristi nam, ker lovi miši in razno škodljivo golazen. Vendar je bolje, da otroci bežite pred vsako kačo! Nekatero so jako strupene. Marsikdo je že moral umreti, ker ga je pičila strupena kača.

Anica Černejeva.

146. Zlatice.

Oj zlatice, ve zlatice,
zvezdice rumene,
kdo bi mislil, kdo bi slutil,
da ste ve strupene!

Pa četudi ste strupene,
to očem ne škodi.
Vaš prijazni, nežni cvetek
mi pozdravljen bodi!

L. Černej.

147. Kosec.

V vsej okolici ni bilo boljšega kosca, nego je bil Kosirnikov Blaž. Ko je dospel čas košnje, ni čakal svetlega jutra, da bi zadel koso, lepo sklepano in ostro na ramo in krenil na travnik. Ne! Bilo je še mračno vsenaokrog, ko je Blaž vstal in odšel po poslu.

Slavec je drobil v goščavi sladko svojo pesem. Blaž pa si je žvižgal veselo popevko, ko je stopal sredi travnika kraj vasi. Ta travnik, tako prostran in zelen, ves njegova last!

Zamahnil je s koso. Velik polkrog se je začrtal pred koscem. Trava je omahnila po tleh, sto in sto cvetic je padlo z njo. Lepi beli cvetovi, rdeči in modri vmes — kakor da se sami spletajo v mrtvaški venecl...

Postal je Blaž in brusil koso. I — to je pelo tanko in rezko! Daleč se je čul usodni glas.

Za gorami je zažarelo nebo, kakor bi ga bila vžgala nevidna roka. Svetloba se je razlila po zemlji. Zašumelo je po drevju, ptice so splahetale in zažvrgolele, kakor bi potegnili umetnik po srebrnih strunah. Na travniku pa, na prostnem in zelenem, se je bliskala Blaževa kosa. Od nje so se odbijali solnčni prameni, da se je videlo iz dalje, kakor da se vije med travo srebrna kača.

Kar je postal in z ruto potegnil po oznojenem čelu. Rosa se je zalesketala po bilkah in cvetkah. Ali morda plakajo, ker morajo umreti tako mlade?

Solnce je pogledalo izza vrhov. »O ljube naše cvetke, kako je žalostna vaša zgodnja smrt!« so klicali njegovi žarki.

Blaž pa je vihtel koso in stopal dalje. Za njim se je sušila pokošena trava, pred njim je padala trava, lepa zelena travica! In mislil je, kako bo ob prihodnji košnji zopet pela kosa in koliko bo krme za ljubo živinico.

Ko pa je bilo delo opravljeno, si je zapalil pipo in se zadovoljen vrnil domov.

E. Gangl.

148. Kosčeva pesem.

Prepelica prepelí,
ko še ni minila rosa;
kosec travico kosi,
v solncu se mu sveti kosa.

Travne bilke padajo,
vmes sirotice cvetice;
glavice pokladajo
petelinčki in zlatice.

Pot, ki čelo mu rosi,
si obriše, koso brusi;
kadar se mu dobra zdi,
razkoračen jo poskusi.

Padaj, padaj, travica!
Sivka suho bo hrustala,
pridna naša kravica
mleka bo obilo dala.

Josip Stritar.

149. Uganke.

Preko loke, preko hriba
se jeklena pase riba.

*

Čeprav ni živ,
mori in podira —
vsak ve, da je kriv,
a nihče ga ne zapira.

*

Povezan mož — krepak junak,
razvezan mož — slabič za nič.

Oton Župančič.

150. Vrabci in strašilo.

Čiv-čiv, čiv-čiv,
še dolgo bom živ,
živ-žav, živ-žav,
še dolgo bom zdrav:
na sredi polja
tri vreče prosa!

Čiv-čiv, čiv-čiv,
saj nisem jaz kriv,
živ-žav, živ-žav,
če mož je brljav,
če metlo ima,
pa mestí ne zna.

Čiv-čiv, živ-žav,
vse prav? Vse prav!

Čiv-čiv, živ-žav,
vse prav? Vse prav!

Oton Župančič.

151. Ženjice.

Dozorela je pšenica,
trudno kima klas težak.
Urno sukaj srp, ženjica,
snope povezuj, možak!

Prepelica petpedika,
vabi družbico mladó.
Dalj in dalj se z njo umika,
kam se slednjič skrila bo?

Poludne je zazvonilo,
zdaj sklenimo vsi roké!
Dekla nese nam kosilo,
použijmo ga sedé!

Potlej Njega zahvalimo,
ki je tak dobrotnik nam,
za poletje nam in zimo
z vrhom polni žitni hram.

Josip Stritar.

152. Mlatiči.

Hej, junaki, hej, mlatiči,
kup pšenični je visok!
Krepko naj pojo cepiči:
Pika poka, pika pok!

Kruhku belemu se smeje
oče, mati in otrok.
Pritiskajmo še krepkeje:
Pika poka, pika pok!

Ko mlatič je pri obedi
gologlav in golorok,
hitro mine, kar je v skledi:
Pika poka, pika pok!

Josip Stritar.

153. Pot do kruha.

Kmetič je seme vsejal,
Bogec je solnce poslal,
dežek in vetrček vmes,
blagoslov svoj iz nebes.

Prišel ženjičic je trop,
žele so, vezale snop.
Kmalu je cepec zapel,
mlinar nam žito semlel.

Mati je spekla nam kruh,
kruh pri nas nikdar ni suh.
Prosimo vsak dan Boga,
da bi ne zmanjkalo ga.

L. Černež.

154. Kapusov belin.

Moj rojstni kraj je bil kapusov list. Na spodnji strani lista sem se izlegel iz jajčeca. Takrat sem bil podolgasta, črvu podobna gosenica in sem živel z drugimi brati v zadruzi. Pozneje smo se razšli. Zaradi tečne hrane sem tako napredoval, da mi je postajala obleka pretesna, zato sem jo moral v kratkem petkrat izpremeniti v večjo.

Ko sem dorastel, sem zlezal na ograjo, kjer sem se zabubil. Na tej ograji sem visel, ne da bi se ganil ali kaj jedel, in vendar sem bil živ. Čez štirinajst dni mi je počila trda zunanja koža in zlezal sem iz nje lep metulj.

Krila so mi bila velika in bela, s črnimi pegami na sprednjih voglih, a zelenkastorumena na spodnji strani. Rad sedam med listje in — krila pokonci! Otrok misli, da sem tudi jaz list, pa me pusti na miru. Tudi ptic se ne bojim posebno, zakaj kadar letim, se dvigam in opotekam ter padam, da me ne more ptica lahko uloviti.

Ljudje me ne trpe, dokler živim kot gosenica na kapusu, ali kot metulja me vidijo radi, ker sem lep in vesel. Pa jim tudi ne škodujem, ker ne iščem drugega nego nekoliko kapljic sladkega soka, ki ga srkam z rilčkom iz cvetov. Kadar rilčka ne rabim, ga zvijem.

Moje življenje pa je kratko. Že mi postajajo krila prozorna, zakaj dež mi je spral z njih svetle luskinice. Hitro moram poveriti kapusu nekaj jajčec, da ne izumre moj rod.

Iz hrvatske čitanke.

155. Metuljčka.

Po travniku sta se igrala dva metuljčka. Eden je bil bel, drugi lepo pisan. Pisanec pravi ošabno belinu: »Ali nimaš oblačila, da letaš v sami srajčki? Ubožec siromašni! Poglej, kako lepo pisano sukunjico imam pa jaz!«

Komaj pisanec to izgovori, priteče deček z metuljčnico. Za belina se niti ne zmeni, ubere jo le za pisancem in ga ulovi.

156. Mak.

Mak, mak, mak
sredi polja kima,
mak, mak, mak
rdečo kapo ima.

Pravi mu
solnčece žareče:
»Daj, odkrij
se mi!« On se neče.

»Ali jaz
sem te izvabilo
iz zemljé,
z lučjo te pojilo.«

»Da me ti
odgojilo nisi,
jaz že sam
bil pomagal bi si!«

Vetrček
čez poljé zaveje,
gizdalin
mak se mu nasmeje:

»Ha, ha, ha!
Malo si me stresel,
kape pa
nisi mi odnesel!«

A jesen
je prišla in zima;
gologlav
mak na polju kima.

»Joj, joj, joj!«
drgeta in vzdise —
solnca ni,
rezka burja piše ...

Oton Župančič.

157. Strupene jagode.

Janezek je našel v gozdu grmič z lepimi črnimi jagodami. Mislil je, da so črešnje. Utrgal je jagodo in jo pozobal. Ker se mu je zdela sladka in dobra, jih je pozobal še več. Pa že je čutil, da mu ni bilo dobro. V glavi se mu je zavrtelo, pred očmi mu je nekako zatemnelo, bil je ves omamljen.

To namreč niso bile črešnje, ampak strupene jagode. Iztežka je prilezel deček domov. Doma je povedal odkritosrčno, kje je bil in kaj je storil. Urno so mu dali toliko mlačnega mleka in sirotke piti, da je hudo bljuval; glavo pa so mu umivali z mrzlo vodo. Komaj je ušel smrti. Le po časi je ozdravel.

Anton Martin Slomšek.

158. Dobra tetka.

Vsako leto nas obišče dobra tetka blagih rok. Stari-kava je že in nič kaj prijazno ne gleda, tudi solnca ne išče in njegovih žarkov, a za nas ima zlato srce. Vsakemu pri-nese nekaj.

Vam, otročiči, nasuje rdečih jabolk in sočnatih hrušek pa sladkega grozdja in dobrih kostanjev. Kmetiču napolni v shrambi vsak kotiček, vinogradniku pa kleti z rujnim vincem.

Dobra je, tako jako dobra, pa trdi svet, da ne mara drobnih ptičic in pestrobojnih cvetk, češ, sama je mračna in otožna, pa jo motijo vesele pesemce. A jaz vam pravim, otroci, drugače je to! Naša tetka dobro ve, da bo ona sama morala kmalu od nas, ko bo potrkala na duri njena stara, bela sestra, ki ima še resnejša lica, a tudi trdo srce. Po-morila bi nežne pevčice!

Zato pa jih dobra tetka rajša odpošlje v tople kraje, na solnčni jug, nekatere pa pokliče v bližino naših hiš, da jih mi branimo kruti roki.

Pisane cvetke po travnikih pa so umrle same, tako so se prestrašile tetke, ki hudo gleda, a dobro misli. Le pod-lesek junak še kiti livado in temu ne stori ničesar. —

Vsi ste že ugenili, kdo je ta naša dobra tetka, in vaša srčeca jo kličejo z menoj, ko se poslavlja:

Pridi, le pridi še kaj!
Vsi te želimo nazaj.

159. Škorci.

Mi smo kralji brez kanonov,
brez ministrov in brez tronov.
Naša sablja trd je kljun.
Svet naj pravda se in kolje,
mi smo vedno zlate volje,
pojemo brez not in strun.

Za življenje pa je treba
vsak dan tudi kosce hleba.

No, i škorci nismo norci:
 enkrat z žličko, v drugo s korci,
 ta na levo, oni v pravo,
 sem v bližino, tja v daljavo —
 sladke črešnje, polne brajde,
 kdor jih išče, ta jih najde.

Ko pa dno pokaže skleda
 in jesen v kosmati kapi
 se cigansko vtihotapi,
 takrat škorci brž, seveda,
 za ledeno belo zimo
 kupit kožuh v jug hitimo,
 ker tam roba je ceneja
 in rodi še vrt in veja.

Res smo kralji brez kanonov,
 brez ministrov in brez tronov,
 pač pa vseh smo ptičev dika!
 Kdor nad tem se kaj spotika,
 ta gre z nami pred sodnika,
 da bo vklenjen in zaprt,
 če ne stre celo ga smrt
 radi hudega jezika!

Rudolf Maister.

160. Pes in zajca.

Lovski pes je našel mladega zajčka ter je tekel za njim. Bil mu je že prav blizu. Tedaj pa je skočil iz bližnjega grmičja drug večji zajec. »Ej, ta bo boljši!« si je mislil pes ter jo ulil za večjim zajcem. Ta pa je bil izpočit in mu je srečno odnesel pete.

Nevoljen se je vrnil pes, da bi poiskal prvega zajčka. Pa kje je že bil ta! Pes se je vračal brez plena.

161. Uganka.

Pozimi vila Rogovila,
 spomladi vila Metuljarka,
 jeseni vila Radodarka.

Oton Župančič.

162. Medved z medom.

Skoči, brate, na medveda!

— Pa zakaj? —

Vkradel nam je lonec meda.

— Pa zakaj? —

Lačni so mu medvediči.

— Pa zakaj? —

Prazni so še vsi grmiči.

— Pa zakaj? —

Saj ne upajo še cvesti.

— Pa zakaj? —

Sneg bi utegnil jih zamesti.

— Pa zakaj? —

Burja se čez plan hohoče.

— Pa zakaj? —

Jug je prepoditi noče.

— Pa zakaj? —

Ko pa ni še božja volja!

— Bratec, oj:

božja volja je najbolja.

Naj le jug na burjo mahne

in pomlad na zemljo dahne,

cvet in sad rode grmiči,

najedo se medvediči:

takrat skočim za medvedom

pa mu vzamem lonec z medom.

Oton Župančič.

163. Srna.

Najlepša in najljubeznivejša žival v naših gozdih je srna, vkljub temu ima dosti sovražnikov. Lisice in kune ji davijo mladiče. Najhujši pa je človek, ki jo zasleduje zaradi okusnega mesa, kože in rogovja.

Poleti se še dobro skriva v listnati hosti s svojim svetlorjavim kožuhom. Ko pa listje odpade, da je grmovje in drevje golo, jo varuje zasledovalcev temnosiva barva gostejše zimske suknje. Mladiči so lisasti, kakor bi bilo padlo nanje suho listje. Težko zapaziš jeseni v hosti mirno stoječe živali, zlasti mladiče.

Dorasla srna je kozje velikosti. Nos ji je vedno moker. Že od daleč zavoha sovražnika. Ušesa so velika in pokončna. Zmerom jih obrača na vse strani, da sliši najmanjši šum. Oči so velike in bístre, njih pogled je nad vse prijazen. Lepo zalito, a vitko truplo nosijo visoke, tanke in skočne noge. Parkeljci so trdi in ostri. Predrzno skače čez jarke, rove, plote in druge ovire. Spretno se spenja po strmih skalovju. Silno je plaha. Ko zapazi nevarnost, beži kakor strela. Pri begu iztegne vrat in glavo naprej in položi ušesa nazaj, da tem laže teče.

Srnjaku se kaj lepo podaje rogovje, ki pa ni votlo, nego polno. Vsako jesen mu odpade. V prvem letu je brez stranskih rogljev, v drugem je viličasto, v tretjem in pozneje pa jma po tri paroške.

Srna prebiva pri nas po vseh večjih gozdih, zlasti po listnatih. Poleti se pase po višavah, kjer izbira mlada in sočna zelišča, na zimo pa se umika niže.

Navadno vodi srnjak svojo družino, dve do tri srne in zadnje mladiče. Mlade srne se kmalu udomačijo. Srnjak pa postane sčasoma potuhnjjen in človeku, zlasti ženskam nevaren.

164. Zakaj ne strelja gozdar Joško divjačine.

Nihče se ne spominja, da bi bil ustrelil gozdar Joško kdaj kako divjačino, dasi hodi mnogokrat s puško po gozdu.

Ko so ga nekoč radovedneži izpraševali, zakaj ne strelja, je pripovedoval tole:

»Ko sem bil mladenič prvokrat na lovu, je pridrevela predme družina srn. Pomerim na srnjaka in ustrelim. Kako pa se začudim, ko pade namesto srnjaka mladič! Ni bil mrtev, samo hrbtenico mu je zlomil strel, da ni mogel več vstati. Ko sem priskočil, me je pogledal tako milo v oči, da me je zbolelo v srce. Uboga žival! sem si mislil, kaj si mi storila, da sem uničil tvoje mlado, nedolžno življenje?

Najrajši bi se bil razjokal. Ko me je še gospodar zaradi mladiča pošteno oštel, sem sklenil, da ne ustrelim nobene živali več. Pa je tudi nisem. Pač pa sem že prijel marsika-

terega lovskega tatu, ki brez pomisleka in brezumno uničuje divjačino, brez katere bi bili naši lepi gozdi pusti in dolgočasni.«

165. Gorska pripovedka.

V gori biva stric bogat,
v gori biva stric košat,
pa se nihče zanj ne zmeni
do jeseni;
a jeseni deca z doma
v goro roma
strica obiskat.

Takrat striček se odkrije
in obrije
in razmeče svoj zaklad.

Sreča v gori deco Mara,
sitna stara,
napol kara, napol bara:
»Kaj pa iščeš tod, svojat?«
»»Veste, ljuba botra Mara,
mi smo prišli — kostanj brat.««

Utva.

166. Trgatev.

Že čriček prepeva,
ne more več spat,
v trgatev veleva,
spet pojdemo brat.

Narodna.

Jesensko solnce objema z dobrodejnimi žarki vinske gorice. Po vinogradih je vse živo. Žene in otroci trgajo zrelo grozdje ter ga mečejo v lepo umite keble. Seveda izgine marsikatera sladka in najlepša jagoda skozi usta, zlasti otrokom. Kdo bi jim to zameril! Saj danes je trgatev, ki so je tako željno pričakovali!

Polne keble izpraznjujejo trgači v brente, ki jih nosijo moški v stiskalnico. Vsak brentač ima v roki količek, ki

zarezuje vanj z nožem zareze, da ve, koliko brent je zanesel. Veselo ukajo po vinogradu, vmes pa streljajo s samokresi, da odmeva od hriba do hriba in da sladkosnedne ptice prestrašene prhutajo iz vinograda v vinograd.

Žene in dekleta pa pojo, se šalijo in smejejo. To vam je veselja ves božji dan! Pa kaj šele zvečer, ko stiskajo!

Stiskalnica poka,
da grozdje se joka
in sladke solzice
curljajo v kadi.

Mati je spekla kostanj. Ej, pečeni kostanj in sladki mošt! To vam je življenje! Pa bel kruh mora biti za trgategv in v boljših časih tudi svinjska pečenka! —

Kdor ni še bil pri Slovencih v trgatvi, ne ume vinogradnikovega veselja.

L. Černež.

167. Jesen.

Jesen je tu. Po vrtu v travi podlesek cvete nevesel, na jug zleteli so žerjavi, hladan je čas se nam začel.	Po njivah se živina pase, več žitne bilke ni nikjer; plevel zdaj po strnišču rase, pastirčki kurijo zvečer.
--	--

Slovo že lastovke so vzele, v grmovju črni kos molči; sinice so prišle vesele od mrzle severne strani.	Jesen rumena, dobra ženal Otroci se je veselé: rdeča, bela in rumena na drevju jabolka zoré.
---	---

Josip Stritar.

168. Pozimi.

Kamor se obrne človek po deželi, povsod vse tiho in mirno! Nebo meži mrklo dan na dan, megla se vlačí od jutra do večera, noč se že stika z dnevom in nekega jutra — kako se čudno blešči! Vse svetlo in belo: sneg! Že ga je na debelo, pa le še siplje. Kako izlahka prši navzdol! Zdaj drobna sipa, tisto babje pšeno, zdaj koscema, kakor bi se trgali berači. Te bele muhe, vsaka mična in lična vrtavka

na šest voglov, kako živahno nore po mrzlem zraku in kako plešejo! Ali to ni nikakšna šala! Kaj bo, kaj bo?

Berači prihajajo od vseh strani v vas: črne kavke in vrane, lačne in sitne, rjavi kraljiček, ki prinaša prvi sneg z gora, rumeni strnad in ščinkavec pa taščica in siničica. Ves stradajoči ptičji zarod, ki nam je ostal še zvest, išče in iztika po vseh kotih, da bi si za silo utešil lačni želodček. Le prehitro ga zaleze črna noč.

Snežena dobrava pa dremlje in sanja, trudna zemlja počiva po težkem delu. Tisoče in tisoče rastlinic je vzredila in vzgojila — sedaj je zanjo čas oddiha in pokoja.

Kakor vsak čas je tudi pozimi siromak najbolj vreden pomilovanja. Po nizkih, lesenih kočah ter tudi po velikih mestnih hišah za širokimi vrati je mnogo sob, po katerih izprehaja mraz borne družine, ki nimajo česa vreči v peč, da bi grela stanico, ki nimajo ničesar za želodec, da bi dajal telesu gorkote.

A zima ima tudi veselejše slike. Glej tamle — sani! Kako tihoma teče ta vprega po mehki, beli preprogil! Še stopinja se ne čuje konju, pač pa bingljajo in žvenkljajo zvonci in kraguljci po cestah. Ali tam gori, okolo strehe — ledena sveča pri sveči! Kako ti svetli ocurki lepo zobčajo vsako ostrešje!

In tam za voglom na klancu gruča veselih otrok, ki se sankajo z radostnim krikom in vikom! Malo v stran pa kopicica paglavcev, ki bojujejo ljut boj s sneženimi kepami ali pa vale po strmini valiže navzdol, da delajo spodaj iz njih možice.

Pač res: tudi zima ima svoje lepote in svoje veselje!

Po Josipu Ogrincu.

169. Zimska pesem.

Mrzli vetri so priveli,
snežec so privedli beli.
Snežec pada,
pa ne vbada —
je mehak!

Snežec pada, vedno pada,
 beli že se gozd, livada,
 log in njiva.
 Vse pokriva
 svetli tlak!

Hajd s sanmi po strmem bregu,
 hajd navzdol po belem snegu!
 Preko griča
 vije driča
 se kot trak.

Hajd s sanmi po strmem bregu,
 hajd navzdol po belem snegu
 kar po vrsti
 v družbi čvrsti —
 to je vlak!

Hajd s sanmi po strmem bregu,
 hajd navzdol po belem snegu!
 Skoči s tira,
 ne umira
 še junak!

Ko smo doli, pa spet gori
 gremo s težkimi tovari;
 gori, doli
 stokrat vsak!

Dr. Franc Zbašnik.

170. Na poljane snežec pada.

Na gorice in poljane
 snežec naletava
 in v svetlobi žarkobeli
 se blešči narava.

Na gorice in poljane
 zima je dospela:
 majka zima — stara žena —
 žalostna in vela.

Le razsajaj, zima starka,
 čez ledene trate!
 V naših mladih srčecih
 ni prostora zate.

Davorinov.

171. Nezasodoljna bukev.

Bilo je v pozni jeseni. Listje je rumenelo in padalo z drevja. Mlada bukev, ki je stala blizu lepe smreke, je začela tožiti: »Neusmiljeni Stvarnik! Zakaj si tako odredil, da moramo nekatera drevesa izgubiti jeseni vso svojo krasoto? Zakaj bi ne ostala tudi jaz zelena kakor smreka!«

Ponoči nato je padel prvi sneg. Po gladkih, ozkih smrekovih iglah je večinoma sproti spolzel na tla. Kadar se ga je pa vendar nekaj nabralo, so se pripognile prožne veje in se tako rešile neprijetnega bremena.

Na širokem listju mlade bukve pa se je nakopičilo toliko snega, da so že začele krhke veje pokati. Bridko je ječala bukev. Na srečo je drugi dan posijalo solnce in rešilo ubožico. Tedaj pa je prosila veter: »Ljubi vetrček, le brž mi otresi listje, kar ga je še na meni, preden pade drugi sneg!« In vetrček jo je uslišal.

L. Černež.

172. Pesem nagajivka.

Zima, zima bela
 vrh goré sedela,
 vrh goré sedela
 pa tako je pela,
 pa tako je pela,
 da bo Mirka vzela,
 da bo Mirka vzela,
 ker on nič ne dela,
 ker on nič ne dela,
 ker on nič se ne uči —
 Čakaj, čakaj, Mirko ti!

Oton Župančič.

173. Na pravi naslov.

Vladimir je deček, ki ljubi zimo in njeno veselje nad vse. Pomlad in poletje nimata zanj nič posebno veselega. Pride bogata jesen s sadjem in z grozdom, a Vladimir hodi vedno gledat toplomer, ali je že dovolj mrzlo, da pride prvi

sneg. In ko zagleda v daljavi s snegom pokrite gore, vzdihuje in toži: »Ah, ko bi sneg vendar že prišel k nam!«

Med jesenskim dežjem zapleše prva snežinka. Veselo zbeži Vladimir pod streho in pregleduje sani, jih popravlja in prireja za vožnjo. Toda snežinka se raztopi v dežju — in snega ni. Vladimir pa je žalosten.

Nekega dne minule jeseni je šel oče na vrt. Na vrtni lopi je viselo tole pismo prilepljeno:

Ljubi sneg!

Prosim te, pridi, pridi! Rad bi te že imel. Že eno leto te nisem videl. Pridi visok do kolena, da se bom lahko vozil s sanmi. Naj že mine ta voda in zamrzne to blato, potem pa pridi, ljubi sneg, visok do kolena! Pridi!

Vladimir.

Oče se je smejal, a Vladimir je bil žalosten, ker ni bilo snega vkljub njegovi lepi prošnji.

»Le potrpi,« ga tolaži oče, »saj sneg že pride! A svojega pisma nisi prav naslovil. Sneg namreč ne more poslati samega sebe. Sneg pride samo tedaj, kadar mu ukaže Bog!«

Vladimir se oddahne, kakor bi se nečesa domislil. Ko gre oče proti večeru zopet na vrt, najde že drugo pismo.

Ljubi Bog!

Prosim Te, ukaži snegu, naj vendar že pride! Že eno leto ga nisem videl. Pošlji sneg, visok do kolen, da se bom zopet lahko vozil s sanmi. Naj že mine ta voda, zmrzne to blato, potem pa, ljubi Bog, pošlji sneg, visok do kolen! Pošlji ga!

Vladimir.

Drugo jutro se Vladimir zgodaj zbudi, gre k oknu in vzdigne zagrinjalo.

Vse belo!

Kdo popiše njegovo veselje! Vsi so morali iz postelje: starši in bratje in sestre in vsem je obljubil Vladimir, da jih vzame na sani.

Drugo pisemce pa je le pomagalo! Bilo je pač pisano na pravi naslov.

E. Gangl.

174. Led.

Ako hočejo imeti ljudje most čez reko, ga grade včasih dalje nego leto dni. Ljubi Bog napravi to hitreje. Zgodilo se je že, da je vse vode v deželi v eni sami zimski noči pokrili s trdimi mostovi. A kako se vam bleščijo! Prav tako kakor bi jih bil napravil steklar, gladki pa so, kakor bi jih bil ostrugal in ogladil mizar. Gotovo ste že ugenili, da so to ledeni mostovi.

Otroci imajo led kaj radi. Po njem se lahko z drsalkami drsajo tako naglo, kakor dirja vlak po železnem tiru. Včasih sicer kateri trdo pade, a to nič ne de. Bolj nevarno je, ako začne led pokati pod nogami. Če počti, lahko pademo v vodo. Večkrat se je že zgodilo, da je bila pod ledom globoka voda. Pomoči ni bilo blizu, pa je nesrečnež, ki je prišel pod ledeno skorjo, utonil.

175. Na ledu.

Sneg pokriva vse po redu
polje, hrib in gaj.
Mi se drsamo po ledu,
da je kaj.

Doli, gori kakor veter
Videk, Blaž, Andrej,
Jože, Tonče, z Minko Peter —
vsi juhej!

Ako že nesreča hoče,
da se kdo zvali,
sram ga bodi, kdor se joče
in kriči!

Pasti res na skorji trdi
ni prijetno baš,
a nikar se mi ne srđi,
Videk naš!

Prvič ne in zadnjič tudi
menda nisi sel.
Nič na tleh se nam ne múdi,
saj si cel! . . .

Huj, kako v ušesa reže,
toda nam je všeč!
Kogar zebe, pa naj leže
spat za peč!

Doli, gori kakor veter
Videk, Blaž, Andrej,
Jože, Tonče, z Minko Peter —
vsi juhej!

Anton Funtek.

176. Pojdimo se drsat!

»Fantje, pojdimo se drsat!« Tako je rekel Ozimov Šime trem tovarišem, ki so šli z njim iz šole domov. »Pojdimo, pojdimo!« sta zaklicala dva skoraj soglasno. Tretji, županov France, pa je dejal: »Ali ne veste, kako strogo so v šoli prepovedali hoditi na led, posebno na tej vodi?«

»Ej, kaj to!« odvrne Šime. »Tukaj nas nihče ne vidi in tožljivca menda ni med nami!« Pa se obrne proti rečici, ki je bila čez in čez pokrita z ledom. Tovariša sta hitro stopila za njim.

France jih je poizkušal pregovoriti, da ne bi šli, a ko nič ni pomagalo, je rekel odločno: »Da nisem tožlivec, to veste, a če greste na led, vas naznanim vsel!« — »Izdajalec, le poizkusi!« se je jezil Šime. »Ti že pokažemo, v vodo te vržemo!«

France ni odgovoril nič, ampak je šel mirno po svoji poti. Na ovinku pa, kjer se cesta loči od struge k županovim, je nekoliko postal in se ozrl po tovariših. V tem trenutku zasliši grozen krik in kmalu nato vidi, kako bežita dva izmed tovarišev od rečice. Zdelo se mu je takoj, da se je pripetila nesreča. Hitel je, kar je mogel, nazaj po cesti. Že od daleč je vprašal bežeča tovariša, kaj je. Jedva je dobil odgovor: »V vodi je, Šime je v vodil!« »Pomagajmo mu, pomagajmo mu!« je klical France in s silo ustavil prestrašena sošolca.

Hiteli so nazaj in našli Šimeta v groznem položaju. Telo mu je bilo do pazduhe v vodi in z razprtimi lakti je visel na ledu kraj predora, v katerega je bil padel. Zdaj in zdaj se pogrezne v vodo pod ledeno skorjo. Kaj storiti? Dasi ni bilo daleč od brega, vendar ni bilo mogoče priti do ponesrečenca; zakaj razpokani led bi se bil gotovo udril. »Dajta hitro svoja jermenal!« je velel France tovarišema ter odpel močni oprti pri svoji torbi. Vse to je dobro zvezal ter vrgel konec proti Šimetu, ki je že omagoval. Nesrečnež je dosegel konec in tovariši so ga potegnili na breg.

Trepetajoč od mraza in strahu, se je Šime oklenil Franceta ter vzdihnil: »Ti si me rešil!« France pa je slekel vrhnjo suknjo in jo dal Šimetu, da jo je oblekel namesto

mokre. Naročil mu je, naj gre hitro domov in se preobleče in pogreje.

Čez nekoliko dni je Šime zopet šel v šolo. Hudo se je bal še ene kazni za svojo neposlušnost. Brez vzroka, saj ga France ni zatožil.

L. Černež.

177. Drsalica na cesti.

Kolikokrat je opozarjal gospod učitelj otroke, naj se ne drsajo po cestah, ker so drsalice nevarne ljudem in živalim! Pomagalo je le malo.

Ko so šli nekega dne dečki pozneje iz šole, je zaklical Podgornikov Lojze, ki je znal v razredu najmanj pokoren biti: »Čujte, tukaj pod klancem nas nihče ne vidi! Podrsajmo se malo!«

Kmalu je bila oglašena dolga drsalica in drsali so se do mraka.

Drugo jutro je zbudil Lojzeta iz spanja nenavadno glasen govor. Dva moža sta prinesla v sobo njegovo staro mater. Na potu k svitanicam ali zornicam je bila padla na drsalici pod klancem in se tako udarila na glavo, da je omedlela.

Ko je Lojze to slišal, se je silno prestrašil, saj je za-krivil baš on to nesrečo. Mnogo je pretrpel, dokler ni ozdravela stara mati. Zdelo se mu je, da kljuje ujedna ptica njegovo srce.

178. Od kdaj je hojka božično drevesce.

Stara, ubožna ženica, ki ni imela nikogar na svetu, je šla v gozd nabirat suhega listja, da si napravi toplo in mehko ležišče. Pride do bukve in jo poprosi: »Ljuba bukev, usmili se me in podari mi malo listja, da si napravim doma gorko posteljo!«

»Kaj šel!« odvrne bukev. »Listje potrebujem sama, da pokrijem svoje korenine.«

Žalostno stopa ženica dalje in dospe do visoke lipe: »Dobra lipa!« jo nagovori: »Daj mi vsaj ti nekaj listja za toplo ležišče, vedno ti bom hvaležna!«

Lipa pa de: »Glej okrog mene polno rastlin, ki se že boje hude zime! Te moram s svojim listjem odeti, zate ga nimam!«

Že hoče starka oditi, kar se zasmili hojki, ki je stala blizu in je vse slišala. Pokliče jo in ji pravi:

»Žena uboga, ne plaši se me! Igle so ostre, a mehko srce... Nimam listja, da bi ti ga dala za posteljco, a dam ti češarkov, da si z njimi zakuriš in segreješ izbico.«

Vsa vesela se žena zahvali pa pomoli k Bogu, da blagoslovi dobro jelko za njeno milosrčnost.

In glej! Z neba priplava krasen angel in pravi: »Ker si se edina usmilila uboge starke, se te bo odslej vsakdo veselil, posebno pa te bo ljubila nedolžna mladina. Jezušček te je namreč izvolil za božično drevesce!«

Po »Zvončku«.

179. Kako toži zajček pozimi.

Nesrečni zajček sem, vse me sovraži in preganja, od vseh strani mi preti smrt. Lovec me išče s puško na rami, pes me zasleduje, ptica roparica se spušča iz zračnih višin nadme, mladiče pa mi jemlje maček. Niti enega prijatelja nimam! Da bi znal skakati po drevju kakor veverica ali pa da bi mogel prespati vsaj pusto in neusmiljeno zimo kakor jazbec ali medved! A tudi nikake obrambe nimam. Z dolgimi in močnimi zobmi lahko sicer oglodam najtrše deblo, a braniti se z njimi ne znam. Nisem baš junak! Če zaslišim najmanjši šum, napnem ušesa, potem pa zbežim, kot bi me nesel veter.

V teku pa sem vam mojster! Skačem zdaj sem, zdaj tja, na levo in na desno, zdaj naprej pa zopet nazaj, da se moji preganjalci jeze, da je kaj! A kaj mi vse to pomaga, prej ali slej me vendar dohiti smrt iz lovčeve puške. Najhuje je zame pozimi. Travniki so pokriti z debelo sneženo odejo, zelniki prazni, gozdovi goli in zasneženi. V hudi sili se moram lotiti drevja in glodati trdo skorjo, da vsaj malce potolažim sitni želodček... In vrhu vsega prirejajo baš v zimskem času lov za lovom na nas uboge živali...

Psi lajajo in cvilijo pa dreve za nami in nas pode naravnost do lovcev in — pok — po nas je!

Pa ko bi še vsaj po smrti ravnali malo lepše z nami! Mrtve konje in pse zakopljejo v zemljo — nas pa čaka kuhinja. Tam nas najprej slečejo iz gorkega kožuščka, ki ga posuše in prodado. Naše okusno meso pa skuhamo ali spečejo, najrajši pa ga snedo v omaki, a naše kosti vržejo psom, da jih požro...

Zdaj pa preudarite sami, če ni smola in nesreča biti zajčjega rodu!

Iz hrvaščine A.

180. Zajec pozimi.

O joj, oj joj, kaj bo, kaj bo?
V debelem snegu gozd in lokal
Sneg dol zapal je in goró
in mraz je, mraz, da kamen poka.

Pa nič zelenega nikjer.
Kar raste, beli sneg pokriva.
Oh! zajec je uboga zver,
največ bridkosti on uživa.

Polh na primer je brez skrbi,
smuk v duplo, ko začuti zimo,
se zvije v klobčič pa zaspi
in spi — mi mraz in glad trpimo.

Potem pa ta nesrečni lov,
ko je v trepetu vsa dobrava!
Ta pok - pok - pok, ta hov - hov - hov
nam strah, človeku je zabava.

Na zajca reveža preži,
kar leta, lazi in kar teka.
Živali vsake se boji,
najbolj pa ga je strah človeka.

O kdaj, o kdaj nam vendar spet
pomladi pride čas zelene,
da nam raztali sneg in led
in zimo zoprno odžene!

Josip Stritar.

181. Žitno polje pozimi.

Žitno polje je postelj, kjer počiva pozimi sladko in v lepi slogi tisoč in tisoč nežnih detet. Blesteče belo je odeta ta postelj kakor z najlepšim gosjim puhom.

Skrbna mati narava je pokrila nežne žitne rastlinice, da jim ne more prehudi mraz do živega. V varnem zavetju spavajo pod snežno odejo in sanjajo o aleluji, o Veliki noči, ko vstanejo in oblečejo praznično pomladansko oblačilce. Prijeten jim je ta sen, zato se v spanju udobno natezajo. Marsikatera pomoli zelen listič skozi odejo. Brž se okoristijo lačni ptički in zajčki, ki popasejo lističe. No, bilju to nič ne škodi, a ptički mu spomladi obero zato nadležni mrčes.

Eliza Kukovčeva.

182. Uganka.

Štiri sestre vsako leto pridejo,
nam darove mnogolične nesejo.
Prva mlada, lahkonomoga skače v svet,
ponujaje v vencih rož dišečih cvet;
druga z delom poljskim lice si potí,
koso v travi kleplje, krivi srp ostri;
tretja drva seka, sadje spravlja v kot,
grozdje sladko trga, vinski polni sod;
a četrta v kožuh je ogrnjena,
rokavice íma, v peč obrnjena.
Vsem je znano štirih sester teh ime.
Kdor ne ve ga, ta prebistre ni glavé.

Iz »Vrtca«.

183. Voda.

Razen zraka, svetlobe in toplote nam je voda neogibno potrebna. Brez vode bi ne mogla živeti nobena žival in bi ne mogla rasti nobena rastlina. Zato je je ustvaril ljubi Bog veliko množino. V potokih in rekah se pretaka v neizmerno morje. Kot sopara se dviga v zrak, kot rosa in kot dež kropi rastline in napaja zopet vrelece.

Voda je najboljša in najzdravejša pijača. Voda goni mline in žage ter nosi težke ladje.

Z vodo si kuhamo jedila, si umivamo telo, snažimo posodo in peremo perilo.

Voda je imenitno in poceni zdravilo.

184. Solnce nas greje.

Poleti nas greje solnce. To vemo vsi. A kdo bi mislil, da nas greje isto solnce tudi pozimi, ko pokriva sneg hrib in dol, iz ljube peči, ki plapola v njej prijetni ogenj!

»Kako pa to?« porečeš mladi radovednež. »Saj razgrevajo peč drva in premog!« Seveda. Toda pomislil! Rastline rastejo le poleti, ko je dovolj toplo. Brez solnca bi ne bilo drevja in torej ne drv. Lahko torej rečemo, da prihaja iz gorečih drv solnčna toplota.

»Kaj pa premog?«

Ali še nisi slišal, kako je nastal premog? Tam, kjer ga zdaj kopljejo, so bili nekdanj veliki gozdovi. Zemlja jih je podsula in les se je počasi izpremenil v premog. Na lesenem premogu lahko še razločno vidimo, da je nastal iz lesa. Pri črnem premogu se to ne razločuje več. Nastal pa je prav tako kakor leseni, samo da je mnogo starejši in boljši. Lahko torej rečemo, da je v premogu shranjena solnčna toplota silno dolge dobe let.

185. Železo.

Železo nas spremlja od zibeli do groba, saj se celo v naši krvi pretakajo majhne množine železa.

Iz železa delajo jeklo. Iz jekla je sekira, ki je podrla drevo za našo zibelko, in jeklena je žaga, ki jo je razrezala v deske. Z jeklenim orodjem je napravil mizar našo prvo posteljko. Z jekleno šivanko nam je mamica sešila prvo oblačilce. Vsi rokodelci, ki nam služijo, rabijo bolj ali manj železno orodje. Z železnim plugom reže kmet zemljo, jekleni srpi žanjejo zrelo pšenico in z jeklenim nožem reže mamica ljubi kruhec. Iz jekla je drobno pero, s katerim

pišemo, pa tudi ostri vojaški meč, ki nas brani sovražnikov. Po železju potujemo iz kraja v kraj. In ko dokončamo svoje življenje, izkoplje železna lopata našemu truplu zadnji do-
mek, a železno kladivo nam zabije žrebelj v našo poslednjo
postelj.

L. Černež.

186. Sol.

Sol je rudnina. Ponekod je je velike množine v zemlji, v nekaterih studencih in v morski vodi. Morske vode ne moremo piti, ker je preslaná. Zgodilo se je že, da so ljudje sredi morja umrli od žeje.

Iz zemlje kopljejo sol rudarji kakor n. pr. premog. Nekatera je lepa, čista in prosojna, večinoma pa je zmešana s prstjo, s kamenjem in z drugimi rudninami. Zato je tudi različne barve: rdeče, rumene, zelene. Preden jo rabimo, jo je treba očistiti. Sol, ki jo kopljejo iz zemlje, se imenuje kamena sol.

Studenci, v katerih je solna ruda, imajo čisto studenčno sol.

Morsko sol pa dobivamo iz morske vode. Kraj morja izkopljejo plitve jame ali gredice, kamor napeljejo mornico. Pod vročimi solnčnimi žarki izhlapi voda, a sol ostane na dnu jame.

Morska sol je najmanj čista, a najbolj ostra.

Sol nam je neogibno potrebna za jedila. Sol pospešuje prebavo. Ljudje, ki so morali uživati dalje časa neslane jedi, so oboleli. Tudi živali ljubijo sol, zlasti parkljarji. Osoljeno meso se dolgo ohrani.

Sitnemu človeku pravimo, da je neslan, ali pa mu rečemo: Pojdi se soliti!

187. Petrolej.

Petrolej je temnorjava, gosta tekočina neprijetnega vonja. Često je v bližini takih krajev, kjer je mnogo solne rude. Ponekod vre iz zemlje s silnim curkom. Navadno pa izkopljejo v takih krajih globoke, vodnjakom podobne jame

ter črpajo petrolej iz njih. Ta petrolej pa ni še za rabo, ker se prerad vname in ker ne gori svetlo. Zato ga čistijo v posebnih tvornicah.

Ako prilijemo petroleju vode, se ne pomeša z njo, ampak zleze na vrh, ker je lažji. Zato ne smemo nikdar petroleja gasiti z vodo, nego s peskom ali s pepelom.

Rabimo ga najbolj za svečavo. Treba pa je z njim ravnati jako previdno. V svetilnico ne smemo pihati, še manj pa ga goreči prilivati! Koliko kuharic se je že ponesrečilo, ker so ga vlivale na drva, da bi laže zakurile!

IV. Priroda in njene skrivnosti.

188. Ljubezen do zemlje.

V gozdu kraj potoka
je prostorček zame,
tu si v šopek vežem
praprot in ciklame.

Tu sanjaje slušam
listnih vej šumenje.
Angelcev nebeških
to je govorjenje.

Angelci nebeški —
kaj pa govorijo?
Zemljico prekrasno
ljubiti učijo.

Vida Jerajeva.

189. Zrak.

Ni večjega vsiljivca, nego je zrak. Kjerkoli je najmanjša praznina, je že zrak v njej. Zrak je vsepovsod okrog zemlje, pod milim nebom in v sobi. Dobiš ga v pokritih loncih in v zaprtih omarah. Med zloženim perilom počiva, v žitnicah se dotika vsakega zrnca. Celó v vodi je.

In vendar ga ne vidimo, ker je prozoren in brez barve. Ako pa zremo v jasno nebo, se nam zdi višnjevo. To dela zrak.

Čutimo ga, če mahljamo z roko, zlasti pa, kadar je hud veter. Takrat se zrak hitro premika in udarja ob nas s tako silo, da nas hoče celo prevrniti.

Ptice plovejo po zraku kakor čoln po vodi, tako tudi zrakoplovi.

Brez zraka bi ne bilo nikakega življenja. Ne človek in ne žival, pa tudi nobena rastlina bi ne mogla bivati brez njega.

Če zabranimo zraku k plamenu, se luč ali ogenj zadušita. Pa tudi v slabem zraku začne luč pojemati. Zapomnite si: Kjer luč ne more goreti, tam tudi človek ne more živeti.

Ako hočemo biti zdravi, moramo živeti v čistem zraku, zato pa prevetrujmo sobe in druge prostore, v katerih prebivamo!

Kdor svežemu zraku okna zapira, zdravniku duri na stežaj odpira.

L. Černež.

190. Kaplja.

Ob dežju je obviselo mnogo kapljic na širokem listu stoletne bukve. Ko so se malo oddahnile, so se začele prevzetno gugati na mehki, zeleni zibelki. Nazadnje so zadremale.

Ko se je drugo jutro naša kapljica prebudila, je bila čisto sama. Strah jo je obšel. Baš je hotela zaklicati tovarišice, kar je potegnil nenadno veter in kaplja je zdrknila na zemljo. Kmalu se je zavedela in sklenila je žalostna, da hoče potovati sama, dasi ni vedela ne kod ne kam. Prerila se je skoz majhno razpoko v zemljo. Groza jo je navdala v temni samoti. Kako pa se je razveselila, ko je trčila ob drugo kapljico! Radostni sta se objeli in potovali sta skupno dalje. Komaj sta si začeli pripovedovati svoje dogodke, kar sta dospeli do drugih kapljic. Čimdalje več in več se jih je nabiralo in pozabile so na strah.

Dolgo so že potovale in premagale marsikatero oviro. Bilo jih je že lepo krdelo. Končno pa se jim je poželetelo po belem dnevu in prilezle so kot skromen vrelec na svetlo. Oh, kako lep se jim je zdel svet! Hitele so dalje in dalje. Tu pa tam se je pridružil drug virček in kmalu je nastal

potoček. Živahno so kramljale kapljice, lovile se in skakale prešerno čez skale. Pritekli so še drugi potočki in kapljam je rastel pogum. Ob jezcu so malce zastale, a s tem večjo naglico so udrle na mlinsko kolo ter ga veselo vrtele. Marsikatera kapljica se je pozabila pravočasno ločiti od kolesa in v velikem loku je zletela po zraku v naročje svojih sestic. To vam je bilo smeha in šuma!

Hitele so dalje mimo temnih jelš in pisanih cvetic, mimo posameznih hiš in celih vasi. Domišljale so si, da so nepremagljive. Kako pa so se začudile, ko so se s potokom izlile v reko! Minila jih je njih prešernost in pomikale so se bolj umerjeno dalje mimo lepih trgov in bogatih mest. Čolni in splavi so plavali tu in tam po njih hrbtih.

V reko se je izlivalo še več potokov na levem in desnem bregu. Bolj pa ko je rasla reka, zmernejše in resnejše so postajale kaplje. Končno se je izlivala reka sama v veletok. Parniki so pluli po njem.

Utrujene od dolgega potovanja, so kaplje čimdalje bolj pešale. Pomikale so se le še kakor v spanju počasi naprej. Dolgo in dolgo so še potovale. Nekega dne pa so se izlile v neizmerno morje.

Naša kapljica ni prav vedela, ali se ji sanja ali je res, da je bila že nekdanj v družbi tako ogromne množine sestic.

L. Černej.

191. Uganka.

Mladinka — planinka,
ženka — dolinka,
starka — primorka.

Oton Župančič.

192. Hlapenje.

Kjerkoli se dotikata zrak in voda, se izpreminja voda v hlapo, ki imajo obliko zraka in so torej nevidni. Lahko rečemo, da zrak pije vodo. To se godi vedno, tudi pozimi. Vemo pa iz izkušnje, da se mlake na cesti poleti hitreje posuše, prav tako perilo, zlasti ako je veter. Topli zrak je namreč bolj žejen nego mrzli in pije hitreje. Veter pa

pospešuje hlapienje, ker odnaša tisti zrak, ki se je že dosita napil, in prinaša novega, žejnega.

Perica razveša perilo in kmet trosi in obrača travo, da se je zrak čim največ dotika in jo hitreje suši. Zdaj tudi umemo, zakaj voda v široki posodi prej izhlapi nego v ozki. Gospodinja, ki hoče, da se umita tla hitro posuše, odpre duri in okna, da odnaša preprih s hlapi nasičeni zrak.

Posebno naglo izhlapeva voda, ako vre. Vedno je je manj v loncu. Kuharice pravijo, da se je povrela, mi pa trdimo, da se je izpremenila v paro. Para pa ni nič drugega nego vodeni hlapi, ki nastajajo pri vrenju.

V naravi torej voda izhlapeva, pri kuhanju pa se izparja.

193. *Uganka.*

*Biserne brez kril čebele
snoči s tiha priletele,
noč na travi prenočile,
davi v solncu se poskrile.*

Oton Župančič.

194. *Megla, oblaki in dež.*

I.

Ako voda vre, vidimo, da se iz lonca kadi. A to ni dim, nego to so silno drobni mehurčki, v katere se je izpremenila para, ker se je ohladila. Ako držimo nad takim loncem mrzel pokrov, se najprej porosi, a kmalu je poln kapljic, ki se večajo in večajo in potem padajo s pokrova. Vodeni mehurčki so se združili v vodo.

Zdaj pa pojdemo v naravo! Megla, kj jo opazujemo v naravi, zlasti jeseni in po dežju, ni nič drugega nego drobni vodeni mehurčki, kakršne smo videli nad loncem. Ko posije solnce, se začno ti mehurčki dvigati, a v toploti se izpremene zopet v hlape, megla izgine.

II.

V višavi se večkrat vodeni hlapi zopet izhlade in izpremene v mehurčke, ki plavajo po zraku nad nami kot oblak.

Megla in oblak sta torej isto. Z ravnine opazujemo včasih oblake, ki pokrivajo vrh kake gore. Pravimo, da ima gora kapo. Planinca, ki je tisti čas na vrhu, pa obdaja megla.

Lepo je videti, kako se plazijo megle ob gorovju, kako se dvigajo in izgublajo. Ljudje pravijo, da se megla napaja. Jeseni pa leži včasih v dolini gosta megla liki morje. Griči štrle iznad nje kakor otoki. Še lepše je gledati z visoke gore oblake pod seboj. Često se namreč koplje hribolazec v najlepših solnčnih žarkih, globoko pod njim pa se kopičijo oblaki in švigajo bliski.

III.

Ako se vodeni mehurčki v oblakih bolj in bolj ohlajajo, se združujejo v kapljice, ki zaradi teže padajo proti zemlji. Pravimo, da gre dež, a Srbi in Hrvati trdijo, da »kiša pada«.

Včasih deži visoko nad nami, pa dež ne pride do nas, ker se med potom v toplejši zračni plasti kapljice zopet izpremene v hlapce. Tako se tudi narava poigrava kakor mali otroci.

Ako je oblak visoko nad nami, se združuje spotoma mnogo kapljic in postajajo prav debele. Ako pa je oblak prav nizko, so kapljice silno drobne in goste. Pravimo, da iz megle prši.

Dež je božji blagoslov. Poživlja rastline, ki bi brez njega ne mogle rasti, čisti in hladi zrak in napaja vire, potoke in reke.

195. Uganka.

Šaroperci,
vodonosci,
nebomerci,
zemljerosci.

Oton Župančič.

196. Nezadovoljnež.

Živel je kmet, ki ni bil nikdar zadovoljen z vremenom. Zdaj mu je bilo pretoplo, zdaj prehladno, zdaj mu je pre-dolgo sijalo solnce, zdaj mu je bilo preveč dežja. Venomer

je godrnjal in govoril: »Ako bi bil jaz vsemogočen, bi vladal čisto drugače.«

Ko je bilo Bogu dovolj godrnjanja, mu je dal oblast, da si sme sam določati vreme, toda le za svoje njive.

Kmet je bil silno vesel. Naročil je solnce, da je izoral in posejal njivo, pa zopet pohleven dež. Tako je določal vreme, kakor se mu je zdelo. In res, njegovo žito je bilo najlepše daleč na okolo. Zraslo je mnogo više in pognalo ped dolgo klasje.

Ko pa je prišel čas za žetev in se je klasje po drugih njivah priklanjalo od teže k tlom, je stalo njegovo klasje prazno pokonci.

Tedaj se je pritožil nezadovoljnež Bogu, kako to, da je njegovo žito prazno, dasi je zraslo tako lepo.

Vsemogočni pa mu je rekel: »Prijatelj, zdi se mi, da si pozabil na veter, ki je tudi potreben ob žitnem cvetju, da se oplode posamezni klaski in da rode zrnje.«

Nezadovoljnež se je popraskal za ušesi in prepustil je oblast zopet ljubemu Bogu.

Po Heblu.

197. Vprašanja o vetru.

O t r o k : Ko sem bil sinoči v prvem mraku na vrtu, je tako čudežno pelo v listju jablan in hrušek in v vrhovih divjih kostanjev ob cesti za vrtom. Kaj je pelo tako čudežno, mamica?

M a t i : Veter je bil najbrž, otrok moj, ki je pel.

O t r o k : Veter? A kje se nauči veter takih pesmi? Saj takih ne znaš peti niti ti, mamica. Kje se jih nauči veter?

M a t i : Po vsem svetu hodi, čez morje in čez gore, po mestih in po vaseh, sliši sto in tisoče pesmi — kako se jih ne bi naučil?

O t r o k : To je res, mamica. Lahko se jih nauči, ker hodi križem sveta. — A oni večer, ko sem šel tudi poslušat, kaj bi bilo v mraku na vrtu, je tako jokalo v drevju. Kdo je jokal, mamica? Ali tudi veter?

M a t i : Mislim, da veter.

Otrok: A kaj je jokal tako žalostno? Saj ne jokaš tako žalostno niti ti, mamica, kadar jokaš... Ali ne veš tega, mamica, ker molčiš?

Mati: Vem, otrok moj. Slišal je pač jokati mamico, ki ji je umrl otrok, tako majčken, tako srčkan, kakor si ti, dete moje. Pa se je naučil od nje, jokal je z njo. Zakaj nihče na svetu ne joka tako bridko kakor mamica, če izgubi takšnega srčka, kakršen si ti, mali moj otrok...

Ksaver Meško.

198. Pesemca o vetru.

Veter nam na okno trka, s stene urno pod odeje
po tečajih škriplje, štrka. skoči kakor ptiček z veje

V sobi sem in tja se ziblje, in nazadnje po vsej hiši
vse prebrska, strese, zgiblje: kolovrati, slepomiši.

žarke splaši, muhe zmede, Ven iz hiše čézme skoči
v pajčevino mehko sede, in od smeha skoro počí:

glej ga, skozi okno — smuk —
mi odnesel je klobuk!

Igo Gruden.

199. Solnce in veter.

Solnce in veter sta se izkušala, kateri bi bil močnejši. Dogovorila sta se, naj zmaga ta, ki prisili popotnika, da sleče plašč.

Veter je začel hudo pihati. Zdolec in krivec sta se stepla ter napravila dež in točo, da bi popotnika prisilila, naj sleče plašč. Popotnik je ves moker od mraza trepetal, trdno držal za plašč in se še bolj zavijal vanj.

Veter je potihnil, vreme se je zvedrilo in solnce se je prikazalo. Sijalo je prav prijazno in upiralo žarke popotniku v hrbet. Toplota je rasla, sapa pa je postajala bolj in bolj gorka. Plašč mu je bil že pregorek. Vrgel ga je z rame in razgrnil na tla ter legel v senco počivat.

Tedaj je veter pripoznal, da je premagan.

Anton Janežič.

200. Ob nevihti.

Otroci so se vračali iz šole. Bliskalo se je in grmelo in padati so začele prve debele kaplje. Nekaj manjših šolarjev je steklo pod velikanski hrast, ki je stal na samem, da bi vedrili. Ko jih je videl deček iz višjega razreda, jim je zaklical: »Bežimo rajši domov! V šoli smo se učili, da v visoka drevesa rada udarja strela.«

Slušali so ga.

Kako so se ustrašili otroci drugi dan, ko so videli orjaško drevo razklano od vrha do tal! Pametni dečko pa je imel prijetno zavest, da je rešil tovariše gotove smrti.

201. Oblaka.

Dva oblaka, rodna brata,
sina sinjega morja,
srečala sta se visoko
nad višinami gorá.

»Kam si kanil, bratec beli?«
»»Onkraj gore glej poljé,
glej gorice vinorodne:
moje čakajo rosé.

Ti?«« — »Glej doli tu pod nama
krasni svet in jasni cvet!
Tja poneseš v krilu črnem
bliska žar in toče led.«

Oton Župančič.

202. Uganke.

Brez rok, brez nog, pa vrata odpira.

Švigam tukaj, svetim tam,
pa gorjé, če pridem k vam!

Nihče me ne vidi, a vsakdo me sliši; mojega tovariša
pa vsakdo lahko vidi, a nihče ga ne sliši.

V. Domožnanstvo.

203. Naša vas.

Stoje na holmu hiše tri,
pod holmom potok čist šumi
in ribice tam plavajo,
po vodi se zigravajo.

Orehov, jablan, hrušek, sliv
ob kočah je do samih njiv;
precvitajo, diše pomlad,
v jesén rode okrogel sad.

A v senci drevja sadnega,
pod brambo krova hladnega
v vročini skače kup otrok,
ki golih glav so, bosih nog.

Nad njimi ptičice pojo
in gnezda si skrivaj pleto;
pomladi tam se vesele,
drugam jeseni odlete.

Za kočjo vsako je uljnjak,
šumi od zlate zore v mrak;
čebele pridno letajo,
medu ljudem obetajo.

Razgled je s holma lep tako,
da vabi srce in oko:
tam gore so, a tod polje
in travniki nam zelene.

Po gorah cerkve na okrog
moleče k nebu v sinji lok,
a vsaka ima zvon glasan,
ki poje, ko se bliža dan.

Minulo je že nekaj let,
kar šel sem s holma v beli svet,
a vtisnil se mi je v spomin
do črne jame globočin.

Fran Levstik.

204. Življenje v vasi.

Kako lepo in prijetno je življenje v vasi! Svež zrak nas obdaja vsepovsod, svež zrak in prava prostost. Prosto stojе vaše hišice, obdane od prijaznih vrtov in sadovnjakov. Po vrtih cveto ob zelenjavi nežne cvetice, po njih se love pisani metuljčki, po sadnem drevju pa skačejo drobne ptičke ter prepevajo in žgolevajo od ranega jutra do poznega večera.

Ko se začno navsezgodaj kosati petelini, kateri bo najglasneje zakikirikal, se že dviga dim iznad nizkih streh. Gospodinje kuhajo zajtrk, gospodarji pa pokladajo živini. Pastirji ženo mukajoča goveda na pašo.

Sredi vasi se beli cerkvice. Njeni zvonovi vabijo iz visokih lin tudi ob delavnikih zlasti starejše, za delo nezmožne ljudi k službi božji.

Blizu cerkve je šola, navadno največje poslopje v vasi. Kako življenje, ko prihaja mladina k pouku ali ko odhaja praznih želodčkov, a polnih glavíc domov!

Prijetno je v vasi vedno, a najlepše je tedaj, ko zapoje na skednju prvi cepci staro, a večno mlado pesem o kruhku in začno odgovarjati tovariši od vseh strani: pika-poka, pika-pok!

Ob nedeljah se zbirajo župljani v prazničnih objekah. Koliko si imajo pripovedovati po pravilu božjem! Praznikov ne zna nihče tako praznovati kakor kmet. Kaj čuda, da hite ob takih dneh tudi meščani tako radi na kmete!

205. Lipa.

Glej, nežna in krepka, ljubezniva in veličastna stoji lipa, najkрасnejše naše drevo! Korenine jo vežejo na zemljo, vrh pa posega željno kvišku, časih nad 30 metrov visoko. Mogočno deblo se razceplja vsestransko na obilo vej, veje na mladike, a mladike na nežno brstje. Vse pa hrepeni proti vrhu v lepo, košato celoto. Ali kako krasna je lipa šele poleti, ko diha z listja in s cvetja prijazno življenje! Tu gori žgole in prepevajo drobne ptičice, tu gori šume pridne čebelice, brenče pasasti čmrlji, krožijo pisani metulji in brez števila drugih drobnih živalc. Vse roji in miglja, vse srka iz dišečih čašic medeno roso. Pa tudi človeku tako blagodejno blaži prsi, kadar duha prijetne dišave, ki lijo s te tako veličastne palače, na kateri je vsako peresce srček zelen.

Lipa raste v gozdih, a še rajši blizu človeških prebivališč. Sredi slovenske vasi, tu je njen izvoljeni kraj. Po tri rodove preživi. Koliko življenja in veselja se razvija v njeni hladni sencil! Lipa je bila od nekdanj in ostane naša ljubljena.

Po Josipu Ogrincu.

206. Popotnik in lipa.

Popotnika sta potovala ob poldanski vročini. Bila sta že jako trudna in zevala sta. Zgledala sta poleg ceste lipo, ki je delala s košatimi vejami prijetno senco. Hitro sta legla pod njo. Ko sta že nekaj časa uživala prijetno dobroto hladne sence, sta se začela pogovarjati.

Prvi je rekel: »Zares, lepa je ta lipa, a preveč prostora zavzema in dela škodo.«

Drugi je pritrjeval in dejal: »Jaz bi jo posekal.«

Ko je lipa slišala te besede, je rekla žalostna: »Nehvaležneža! Komaj sta se nekoliko ohladila v moji sencil, pa mi niti več zemlje ne privoščita! Trdita, da škodujem ljudem. Ali vama moja senca škoduje? Mari nista še nič slišala o zdravilni vrednosti mojega cvetja?«

Popotnika sta molčala in osramočena odšla.

207. Vas, mesto in trg.

Vas in mesto sta se prepirala.

Mesto je govorilo: »Kaj boš ti, mala, neznatna vas! Le poglej nekoliko okrog sebe! Primerjaj svoje nizke hiše z mojimi visokimi palačami, mala okenca z velikimi izložbami, vaščane z mestno gospodo!«

»Prav praviš!« ga je prekinila vas. »Res imaš več bogastva nego jaz, imaš pa tudi več uboščine. Le poglej natančneje okrog sebe! Pač imaš mnogo navlake, a jaz imam žitnice, polne žita, in hleve, polne živine. Ti hodiš k meni po kruh, po mleko in meso...«

»Ti pa k meni po obleko, učenost in pravico, po zdravila...« je odgovarjalo mesto.

Tedaj se je oglasil trg: »Nikar se ne prepirajta med seboj, saj ne moreta živeti drug brez drugega!«

Vas in mesto sta malo pomislila in dejala sta hkrati: »Prav pravi!«

Vzela sta trg v svojo sredo in praznovali so veseli spravo.

208. Prvič v mestu.

Kako željno, nestrpno je pričakoval Tonček dneva, ko pojde prvič v mesto. Tisto noč pred določenim dnevom se je zbudil nešteto krat in vpraševal očeta, ali že ne bo skoraj jutro. Končno je napočilo.

Mati je oblekla Tončka v praznično obleko in mu posadila na glavo nov klobuček. Zajtrkovati ni mogel.

Kako lepo je bilo, ko sta se peljala z očetom po široki državni cesti! Veličastno je vzhajalo solnce na daljnem vzhodu. Nikdar se dečku ni zdelo tako krasno.

Vozila sta se ob širnih, cvetočih travnikih in valovitih žitnih njivah mimo tujih vasi. Naglo je dirjal konjič, a Tončku se je zdela neskončno dolga pot. Nadlegoval je venomer očeta z vprašanjem, ali že skoraj dospeta v mesto. Naposled je spričo vročine in utrujenosti zadremal na vozu.

Ko se zbudi, že opazi veliko skupino hiš.

»Ali je to mesto?«

»»Počakaj še, kmalu bova tam!««

Pripeljala sta se v predmestje in kmalu nato na dolg most čez široko reko. Jojmene, kako čuystvo! Z domačim bistrim potočkom sta si bila dobra znanca, a ta strašna kalna voda! Trepetal je po vsem telesu v strahu, da se zdaj in zdaj pogrezne most v valove. Pa se ni!

Kako je občudoval Tonček visoke, krasne hiše! Tesno pa mu je bilo pri srcu, ko je videl, kako se drži druga druge v nepretrgani vrsti. Najbolj mu je ugajala palača z izbočenimi okni. In kaj šele izložbe! Takega bogastva ni še nikdar videl! Povsod hoče postati in vse ogledati. Le s silo ga spravlja oče naprej. Pa koliko ljudstva! Še na letnem semnju v vasi ga ni nikoli toliko!

V neki izložbi opazi lepo gospodično, ki se prav nič ne gane niti ne trene z očmi. Oče mu pojasni, da ni živa in da ima lice iz voska. Ko vidi Tonček pri steklenih durih sosednje trgovine zopet slično žensko, pokaže nanjo s prstom in vzdikne: »Glejte, oče — —« Reči je hotel: »Že zopet taka iz voska!« Toda v istem trenutku je zmigala z glavo in osramočen je zbežal sinček za očetom.

Ko je pri nekem oknu zopet postal, je prišel mimo deček z novimi črevlji v desnici. »Zijalo zijalasto!« je rekel pa zbil Tončku z levico klobuk z glave. Pomislite, nov klobuk! Popadla ga je sveta jeza in zaletel bi se bil v nesramneža. A ko je pobral klobuček, ni bilo črevljarskega junaka nikjer več.

Tonček je bil sit mesta, zlasti ker se mu je zdelo, da se mora zadušiti v slabem mestnem vzduhu. Vesel je bil, ko je oče izvršil svoje opravke. Dasi je bil še tešč, mu ni šlo niti meso v gostilnici prav nič v slast. Srečen je bil, ko sta se peljala z očetom zopet proti domu; a ko so ga izpraševali doma, kako je kaj bilo, je rekel odločno: »V mesto ne pojdem več!«

209. Zdravo in bolno mesto.

I.

V velikih mestih je vsega dovolj, bogastva in uboštv. Skoro vsaka hiša ima velika pročelna okna, ki gledajo na bogato ulico. Imajo pa hiše tudi majhne dušnike, ki zijajo v smetljive kote.

Na vročem uličnem tlaku se blešče novi črevlji in se pariyo bose prosjaške noge. Svila šumi in žamet se sveti poleg cap. In cape komaj zakrivajo izsušena telesa. Smeh in jók hodita vštric v velikem mestu.

II.

Vsega je po dvoje v velikem mestu.

Tudi ulic je dvoje vrst:

Široke so svetle in polne vsega najlepšega, ozke polne vsega najslabšega, zavite v temo, kakor da se sramujejo velike sestre. Iz njih se vale množice bledih in izmučenih teles v osrčje velikega mesta.

Zjutraj prihajajo iz mraka, zvečer se vračajo vanj, ki je njih dom. Solnčna svetloba ni še nikoli obsijala njih bivališč. Okna njih stanovanj so temna in zamazana. Mrko gledajo na ozke ulice. Na njih se le malokdaj prikaže človeški obraz.

Zidovi v teh ulicah so vlažni in brez ometa. Za zidovi pa žive ljudje, ki so enaki ljudem po velikih ulicah. Znajo misliti in čutiti kot oni, le smejati se ne znajo tako. V tesnih prostorih se komaj gibljejo. Kakšno je njih življenje, kdo ve?

Josip Ribičič.

210. Občina.

Naše prebivališče je v vasi, v trgu ali v mestu, pa tudi lahko na samem. Več naselbin je ena skupina ali edinica prebivalcev, ki si drug drugemu pomagajo in imajo skupne dolžnosti in pravice. Taka skupina prebivalcev se imenuje občina.

V družini zapoveduje gospodar, v občini pa župan. Vsi občani, ki imajo za to pravico, volijo občinski odbor. Občinski odborniki pa si izvolijo župana in nekaj občinskih svetovalcev.

Občinski odbor mora skrbeti za vse, kar je občanom potrebno. Staviti in vzdrževati mora javna poslopja, kakor cerkev, šolo, občinsko hišo, bolnico. Skrbeti mora za dobre

ceste, mostove, vodnjake, gasilne priprave. Izročena mu je tudi skrb za občinske siromake, za mir in red v občini.

Ker je treba za oskrbovanje občine precej denarja, morajo občani plačevati občinske doklade. Visokost te davščine določujejo občinski odborniki za vsako leto v naprej. Doklade mora potrditi višje oblastvo.

211. Gasilno društvo.

V vasi so ustanavljali gasilno društvo. Vsakdo je dal za brizgalnico, kolikor je le utrpel. Samo bogati Dremač ni hotel ničesar prispeti. A ne samo to, prigovarjal je tudi drugim, naj ne podpirajo take »neumnosti«. Vkljub temu so ustanovili gasilno društvo.

To je bilo veselje za vaščane, zlasti za mladino, ko so v nedeljo popoldne po večernicah poizkušali brizgalnico! Bila je prva vaja. Prišla sta izurjena gasilca iz bližnjega trga učiti novince.

»Take brizgalnice pa še v trgu nimajo!« se pobaha županov sinček, a tovariš mu pritrdi, rekoč: »Morda še v mestu ne! Res, dobro nese — glej, celo na zvonikovo streho!«

Ko je držal gasilec cev vodoravno čez travnik, je hotel Godčev Lipe, tisti nepridiprav, ki se nič ne uči pa je povsod v napotje, preskočiti vodni curek. Curek pa ga podere na tla, da pade, kakor je dolg in širok. To je bilo smeha med gledalci!

Brizgalnica je prebila preizkušnjo vrlo dobro. Vsi so bili zadovoljni, samo Dremač ne. Stal je na pragu ter godrnjal: »Treba nam je bilo še te komedije! Tisto pa pravim, da se na mojem posestvu ne bodo in ne bodo vadili!«

In vendar je hotela nesreča drugače. Drugo nedeljo popoldne je začel goreti — Dremačev kozelc. Njegovi lastni otroci so kadili svaljčice, pa se je vnela krma.

Dremačevi so vpili, sosedi kričali in plat zvona je zvonilo. Bila je velika nevarnost, da se vžge gospodarsko poslopje in da pogori sploh vsa vas. Hitro pa so dospeli gasilci z brizgalnico in v kratkem času pogasili požar.

»Zdaj pa le vidim, da je ta reč dobra,« je rekel Dremač in daroval lepo vsoto za gasilno društvo.

212. Kam in kje.

»Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot? Mož, povejte mi po skušnji, kje se laže ognem zmot!«

»Pot, ki vidiš jo na pravo, te prinese v mesta kras, ki drži na levo steza, te pripelje v prosto vas. Če nameriš jo na mesto, kras zidovja najdeš hiš, če se pa na vas obrneš, tam nasprotno vse dobiš.«

»Kam se torej naj obrnem, naj li v mesto se podam, ali naj na vas jo mahnem, srečo boljšo kje imam?«

»Vidiš, to ti je vseeno, kakor se pač vedel boš. Lahko v mestu, lahko v vasi si, če hočeš, srečen mož.«

M. Kračmanov-Valjavec.

213. Moj konjič.

Jezera in morjé,
tek bistrih rek,
logi, ravan, poljé,
vse je moj svet.

Toda ko truden sem
mamin fantič,
hitro domov hiti
misel — konjič.

Jaz pa konjiča imam,
nosi me v svet,
kamor želi srce,
hodim ga zret.

Vrh gorá cesta gre,
gre po ravni,
s solncem nebeškim pot
moja hiti.

Misli potujejo
v širni ves svet,
vse pa se vračajo
k mamici spet.

Andrej Rapè.

214. Kako potujemo in občujemo.

V davnih časih so ljudje potovali samo peš. Ko so si ukrotili konja in govedo, so jahali in se vozili. Sčasoma so začeli delati tudi lepše ceste.

Prebivalci obrežnih krajev pa so začeli narejati plave, potem čolne in ladje, ki so jim dajali obliko rib, namesto plavuti pa vesla in krmilo, pozneje jadra.

Tako so potovali ljudje po kopnem in po vodi dolgo, dolgo dobo.

Pred kakimi sto leti so začeli graditi železnice. Vlak nas silno hitro ponese v največje daljave. Po morjih pa drevijo parniki. Pozneje so izumili kolesa, po katerih se lahko človek z lastno silo popelje iz kraja v kraj, zlasti v ravnini. Toda človeški duh ni še miroval. Danes je že skoraj vsak otrok videl voz, ki drči brez konja po cesti, to je avtomobil. Končno pa so izumili še letalne stroje ali zrakoplove, s katerimi leta človek kakor ptica po zraku.

Ako je hotel v starih časih človek komu kaj sporočiti, pa ni imel sam prilike, da bi šel k njemu, je poslal koga drugega, sla. Če je znal pisati, mu je izročil pisemce. Pozneje so začeli v velikih krajih zbirati pisma za določene kraje in jih skupno razpošiljati. Tako so se počasi razvile pošte, ki odpravljajo dandanes brzo pisma po vsem svetu.

A človeku je bilo še vse prepočasi. Izumil je brzojavo. Po bakreni žici švigajo misli iz kraja v kraj. Ko je umrl pred dolgim časom neki papež v Rimu, so zvedeli to pri naš šele čez tri mesece, pri predniku sedanjega papeža pa v treh urah. Sedaj je mogoče brzojavljati že celo brez žice. Po telefonu pa lahko govori človek s človekom v največje daljave, kakor da sedita skupaj za mizo. Sedaj je celo mogoče, da poslušamo s posebno napravo petje in cele koncerte iz Pariza, Londona itd.

Občila so neizmerno važna, zato je strogo prepovedano jih kakorkoli poškodovati, tem bolj, ker lahko tako povzročimo veliko škodo in nesrečo

215. Ločitev.

Jadra bela so razpeta.

Veter vpraša: »Naj začnem?«

»Čakaj, veter, da slovo še
vzamem, preden grem!«

Vzel slovo sem, sedel v barko.

Veter pravi: »Zdaj?«

»Ej — še brašno sem pozabil,
pridem brž nazaj!«

Stekel k svojcem sem nazaj spet.
 Veter pravi: »Kam?«
 »»Čakaj, veter, da klobuček
 še si poravnam!««

Poravnal sem si klobuček,
 veter zapihljaj,
 barka plava — oh, da še bi
 kak izgovor znal!

Oton Župančič.

216. Vihar na morju.

Dečka sta ugledala čoln. Skočila sta vanj, ga odvezala in odveslala na morje. Bila sta že jako daleč od obrežja, a se še nista hotela vrniti. Na nebu nista zapazila črnega oblaka, ki se je vedno večal.

Nenadoma je solnce zatemnelo. Dečka sta se prestrašila. Obrnila sta čoln in veslala proti bregu. Strela je švignila po črnem obzorju. Močna sapa je valila visoke valove. Mrzel pot je oblil dečkoma čeli. Veslala sta, kar sta mogla. Razburkano morje je premetavalo čoln kakor orehovo lupino. Že sta izgubila veslo, a z drugim nista mogla dosti opraviti. Curkoma se je ulila ploha. Dečka sta izgubila smer. Krčevito sta se držala čolnove stranice in klicala na pomoč. Valovi so že pljuskali v čoln. Z njiju je curela voda. Premočena sta bila do kože. Klicala sta na pomoč, a od nikoder ni bilo rešitve.

Na srečo se je pripeljal mimo parnik. Kapetan je zagledal nesrečna dečka. Ukazal je parnik ustaviti. Mornarji so z velikim trudom rešili prestrašena in izmučena dečka.

217. Uganka.

Z glavo puha,
 s srcem kuha,
 z nogami melje,
 v Ljubljano nas pelje.

Oton Župančič.

218. Gore in ravnine.

V naši domovini se razprostirajo ponekod široke ravnine, kjer ne najde človeško oko niti najmanjšega griča, kamorkoli se ozre. So pa tudi na zemlji planjave, koder človek lahko potuje po več tednov, ne da bi zagledal kak hrib. Kako pusto bi bilo za nas v takih krajih! Pesem pravi:

Lep je božji svet,
gora mu je cvet.

Res je, gore so kakor cvet naše zemlje. V najrazličnejših oblikah se dvigajo v nebo in bude naše zanimanje. Ob njih znožju stoje lepe vasi. Na pobočju so posamezni domovi, prijazni vinogradi in njive, večinoma pa širni, temni gozdovi.

Kak razgled se odpre našim očem, ko pridemo na vrh! Pod nami se razprostirajo doline s širnimi travniki in njivami. Po dolini se vijejo potoki in reke, tamkaj se belijo vasi, trgi in mesta. Po širokih cestah drče vozovi, a po železnem tiru puha in drdra vlak. Čim višja je gora, tem večji je krog, ki ga obzremo, to je obzor.

219. Na goro.

Na goro, na goro,
na strme vrhé!
Tja kliče in miče
in vabi srce.

Na gori cvetice
najlepše cveto
in ptice preljube
najslaje pojo.

Na gori pod mano
oblaki vise,
nad mano višave
bleščijo vedré.

Na svobodni gori
ni zemskih nadlog;
nad mano, pod mano,
krog mene je Bog.

Tedaj le na goro,
na strme vrhé!
Tja kliče in miče
in vabi srce.

220. Okraj ali srez.

Več občin je združenih v okraj ali srez. Kar je župan v občini, to je v srezu sreski poglavar, ki ga imenuje vlada. Pri sreskem poglavarstvu je mnogo posla, zato mora biti tudi več uradnikov. Tam dobivajo župani navodila in ukaze. Tu se obravnava sploh vse, kar se tiče javnega reda in miru po občinah, ter rešujejo posebno pritožbe posameznih občanov v tem oziru. Tu pazijo na obrtstvo in gledajo na to, da ljudje spoštujejo in izpolnjujejo zakone.

Pri sreskem poglavarstvu je tudi sedež sreskega šolskega nadzornika, ki prihaja v šole, da vidi in poroča višjim šolskim oblastim, kako se mladina vede in uči.

Za gospodarsko stran, kakor za okrajne ceste, mostove, bolnice, poljedelstvo in živinorejo, pa skrbita sreska skupščina in od nje izvoljeni sreski odbor.

Več okrajev je združenih v oblast. Oblasti načeluje veliki župan. V Sloveniji imamo dve oblasti, ljubljansko in mariborsko.

221. Ljubljana, Zagreb in Beograd.

Največje mesto Slovencev je Ljubljana. Leži ob reki Ljubljanici, ki se izliva v Savo pri Zalogu. Nad mestom se dviga na prijaznem griču mogočni stari grad. Odtod je krasen razgled na mesto, čez širno Ljubljansko polje in daleč tja do snežnih gorá. Mesto ima mnogo lepih hiš, velikih palač in cerkev, pa tudi staroslavni poslopij in več spomenikov. Ljubljana je središče naših višjih uradov in raznih učilišč. Ljubljančani se hodijo šetat v bližnji »Tivoli« in na Posavje. Slovenci se radi ponašamo s svojo »belo« Ljubljano.

Zagreb, največje mesto Hrvatov, je mnogo večji od Ljubljane. Lahko rečemo, da je pravo svetovno mesto z jako živahnim življenjem. Večina mesta se razprostira po ravnini ob Savi, manjši del pa po bližnjih gričih. Mesto se ponaša z velikim številom krasnih palač in cerkev. Najlepši spomenik je Jelačićev. V bližini mesta je prijazni Maksimir,

to je prostrano, lepo šetališče z velikim ribnjakom, z orjaškimi hrasti in z zelenimi livadami.

Glavno mesto Srbov je staroslavni Beograd, ki je obenem prestolnica naše države. V Beogradu biva Nj. Velikanstvo naš kralj Aleksander I. Tukaj se tudi zbirajo poslanci iz vse države v narodni skupščini. Mesto ima prekrasno lego na gričastem svetu ob izlivu Save v Dunav. Ako bi znalo govoriti, bi nam lahko pripovedovalo mnogo, mnogo o preteklih časih. V svetovni vojni je bilo strašno porušeno, a v kratkem času bo lepše in večje nego prej. Kar je Ljubljani Tivoli in Zagrebu Maksimir, to je Beogradu Topčider.

Tako vidimo, da spaja Sava kot prirodna vez tri najvažnejša mesta naše kraljevine.

222. Celje.

»Stoji, stoji tam mesto belo,
Celje belo in veselo,«

poje naša narodna pesem. Že v davnih časih se je ob bistri Savinji razprostirala rimska Celea. Še danes vidimo v mestu ostanke ponosne rimske dobe. Mnogo jih je uničil požar, ki je večkrat težko zadel mesto. Tudi Huni so ga baje obiskali, nekolikokrat so ga posetili Turki. A ne samo posetili, tudi oplenili so ga.

Prav posebno slavno pa je postalo Celje, ko so mu zagospodovali celjski grofi. Doma so bili iz Savinjeka ali Žovneka, lepega gradu v Savinjski dolini blizu Braslovč. Krasen celjski grad so podedovali, toda samo polovico in z njo pol mesta. Druga polovica je pripadla neki drugi plemenitaški rodovini, ki jo je morala rada ali nerada prodati močnejšim Žovneškim gospodom, kakor so se še takrat imenovali, saj drugače ne bi bilo miru!

Celjski grofi so postajali vedno slavnejši in mogočnejši. Bili so sorodniki knezov in kraljev in po svojem bogastvu res pravi vladarji, saj je njih oblast segala po vsej slovenski zemlji in še na Hrvatskem so imeli svoje grajščine.

V boju s Turki je grof Herman II. rešil ogrskega kralja Žigo smrti, zato je ta vzel njegovo hčerko za ženo, Hermana pa je imenoval za svojega svetovalca. Dal mu je tudi kos hrvatske zemlje ter mu podelil naslov »ban zagorski in medjimurski«. Friderik, drugi sin Hermana, je imel za prvo ženo Elizabeto Frankopansko iz slavnega rodu naših slovanskih plemičev Frankopanov. Po njeni smrti se je oženil z lepo Veroniko, hčerko gospoda Deseniškega, preprostega hrvatskega grajščaka. To pa ponosnemu, mogočnemu očetu ni bilo po volji. Dal je sina zapreti v stolp, ki se še danes dviguje visoko nad razvalino. Imenujemo ga Friderikov stolp. Veroniko je ošabnež postavil pred sodnike, češ, da je začarala mladega grofa. Bila je seveda nedolžna in sodniki je niso mogli obsoditi. Izpustili so jo, vendar je morala kmalu umreti. Govorili so, da jo je dal stari Herman skrivoma umoriti.

Zadnji celjski grof je bil Ulrik II., sin Friderika in Elizabete. Umrl je v Beogradu, kjer ga je umoril neki ogrski plemič.

Tako je minula slava mogočnih Celjanov. V celjski Marijini cerkvi za oltarjem lahko še danes vidimo mrtvaške glave grofov celjskih, zadnja je dvakrat preklana. Na strmem griču nad lepim mestecem kraljuje še v razvalinah veličastni »Celjski grad« in gleda na srebrno Savinjo ob svojem podnožju, na zeleni mestni vrt in gleda na divno celjsko okolico, ki je lep biser v kroni naše mlade svobodne domovine. Staroslavni celjski grb — tri zlate zvezde na modrem polju — pa se blesti v grbu naše ujedinjene Jugoslavije.

223. Pozdravi bratom na jugu.

Ob večerni uri
stal sem poleg Save,
drla z glasnim šumom
je z višav v nižave.

»Mladi fant, iz zdrave,
iz strani gorate
grem na južne kraje,
grem med tvoje brate.«

Tak s šumečim glasom
bistri val mi pravi.

Dam mu sporočilo:

»Srčno jih pozdravi!«

Simon Jenko.

224. Solnce.

Podnevi vidimo na nebesnem svodu solnce. Dozdeva se nam, da je svetla plošča. V resnici pa je neizmerno velika krogla, iz katere bi lahko naredili tisoče in tisoče zemelj. Je pa tako daleč od nas, da niti pojmiti ne moremo daljave; zato se nam vidi majhno.

Solnce razsvetljuje in ogreva zemljo. Brez njega bi ne bilo na njej nobenega bitja.

Ako je nebo oblačno, ne vidimo solnca, a njegovi žarki prdirajo bolj ali manj oblake, sicer bi bila popolna tema.

Kako veseli smo, ko se nam po dolgih oblačnih dneh zopet nasmehlja ljuba nebeška luč!

225. Strani neba.

Ali ste že videli, ljubi otroci, odkod prihaja zjutraj solnčece k nam? Poleti je že zgodaj pokonci, a vi tedaj še sladko sanjate in ga ne morete videti; v pozni jeseni in v mrzli zimi pa je tudi solnce zaspanček in vi ga lahko prehitite ter ga ujamete baš o pravem času, ko se izza tistihle gor kobaca na dan. Ljudje pravijo: solnce pravkar vzhaja, tisto stran neba pa imenujejo v z h o d. Ker imate tako jako radi zlato solnčece, ga kar večkrat na dan poiščete na nebu pa vidite, kako se dviga više in više in da je opoldne čisto drugje nego zjutraj. Stran neba, kjer stoji solnce ob 12, je topli jug, njemu nasproti pa s e v e r. Vaša senca, senca dreves in hiš, cerkev in stolpov in sploh vseh stvari je opoldne obrnjena naravnost proti severu.

Ko vam zvečer začne nagajati zaspanec, je tudi solnčece zaspano. Tiho se skrije tjale zadi, prav na nasprotni strani, kjer je zjutraj vzhajalo. Solnce tedaj zahaja, tista stran neba je z a h o d.

Te štiri strani neba so najvažnejše, zato pravimo: vzhod, zahod, jug in sever so glavne strani neba.

226. Dnevni časi in dan.

Kadar priluka solnce na daljnem vzhodu, je jutro. Ko stoji najviše na nebesnem oboku, je poldan, in kadar se skrije na zahodu, je večer. Čas od jutra do opoldne imenu-

jemo dopoldan, od opoldne do večera pa popoldan. Od večera do drugega jutra pa kraljuje temna noč. Ko mine polovica noči, je polnoč.

Navadno mislimo z besedo dan samo čas, ko je solnce na nebu. V resnici pa traja dan od polnoči do polnoči, to je 24 ure. Vsaka ura ima 60 minut, minuta pa 60 sekund ali trenutkov. Prej smo šteli od polnoči do poldneva 12 ur, od poldneva do polnoči pa zopet 12 ur, kakor so še urejene naše ure. Po novem pa štejemo ure kar naprej. Namesto »ob eni popoldne« pravimo kratko ob »trinajstih«; ob dveh popoldne je ob štirinajstih itd.

Čas je reka, ki se izliva v morje večnosti in se nikdar več ne vrne.

Minuta, ki minila,
ne bo se povrnila;
kar časa zamudiš,
na vek ga izgubiš.

227. Dan.

Tam za poljem, za gorami	Ni povprašal, ni potrkal,
vzdramil se je mladi dan,	ko je v sobico temno
belca — solnce je zajahal	prišel k meni in podal mi
k nam na rosno plan.	belo je rokó.

Vstal sem in slonim ob oknu
in pošiljam lep pozdrav
solncu, jutru in zelenju
venčanih daljav.

Franjo Roš.

228. Ciciban posluša očetovo uro.

Očka, pa kaj je v tej zlati igrački?
Kaj to nabija na lahno ves čas?
— Ciciban, veš, to so drobni kovački,
božji kovački, da kujejo čas.

Kujejo dneve in tedne in leta,
s kladivci naglimi kujejo čas,
vsemu, karkoli pod solncem se kreta,
k rojstvu in k smrti zvonkljajo ves čas.

*Tik-tak! na delo, v skrbi nas budijo,
poča nam merijo, spremljajo nas,
vsakemu svojo pojo melodijo,
srcem človeškim skrivnosten ukaz. —*

*Očka, povej mi: ti božji kovački...
ali bi slišal njih pesem i jaz?
— Sinko, le skloni uho k tej igrački,
čul boš, kako se ti kuje tvoj čas. —*

*Čudo prečudno! Res pojejo menil
»Ciciban, Ciciban!« slišim ves čas,
drobno kot ptičke na veji zeleni:
»Ciciban, tebi zdaj kujemo čas!«*

Oton Župančič.

229. Navsezgodaj.

Navsezgodaj prišlo
solnčece je k meni,
reklo: »Pojdi z mano,
greva v gozd zelenil!«

»»Ljubo, zlato solnce,
kdo pa čaka name?««
»Čakajo te sladke
jagodičke same!...«

»»Kdo ponudi v senci
hladen mi prostorček?««
»Na zelenem mahu
gostoljubni korček!...«

»»Kdo se pogovarjal
bo z menoj veselo?««
»Aj, studenček smeje
se s teboj veselo!...«

»»Kdo zapoje z mano
pesemco? — Povej mi!««
»Kukavica, slavčki,
ki žive sred vej mi!...«

»»Pa če pride škratec
v suknjici zeleni?
In če strah me najde,
kdo bo še pri meni?««

»Sam nebeški Bogec
te zaziblje v sanje,
da strahov ne vidiš,
da ne misliš nanje!...«

In sva šla po rožah
v gozd, ej navsezgodaj!...
Klanjajo se smreke:
»Dobro jutro!« — »»Bog daj!««

Vida Jerajeva.

230. Zvečer.

Glejte, kako se poredno
solnček na nebu smehlja,
v rožaste svoje domove,
v biserne svetle gradove
nébesni očka vesla.

Razposajen mi je zjutraj
z zlatimi biči nagnal
zvezdice, lunico v spanje,
stvarstvu je vsemu vzel sanje,
zdaj pa noči se je zbal.

Črne se širijo roke,
dolge kot pol so sveta:
noč jih izteza molčēča,
stvarstvu spet sanje noseča,
solnček pa ajat vesla.

Andrej Rapè.

231. Luna ali mesec.

Ko zajde zlato solnce, se o ščipu prikaže na vzhodu prijazna luna. Podobna je tedaj veliki srebrni plošči. Kakor solnce in vse neštevilne zvezde pa je tudi luna krogla. Zdi se nam, da je tako velika kakor solnce, a je dosti manjša nego zemlja in je naše najbližje nebesno telo. Kakor zemlja in nekatere zvezde dobiva tudi luna svetlobo od solnca. Zato lahko v blede luno gledamo s prostim očesom, v žareče solnce pa ne.

O ščipu sveti luna vso noč. Potem pa vzhaja vsak večer pozneje in se skrčuje ob desnem robu. Teden dni po ščipu se prikaže šele opolnoči. Takrat je vidimo samo levo polovico. To je zadnji krajec.

Tudi zadnji krajec se čimdalje bolj manjša in izgine čez sedem dni popolnoma. Takrat je obrnjena proti zemlji nerazsvetljena polovica lune, zato je ne vidimo. Pravimo, da je mlaj.

Naslednjega dne se prikaže na zahodu srpast krajec, pa kmalu zopet izgine. Vsak večer je večji in sveti dalje časa. Teden dni po mlaju vidimo ob solnčnem zahodu polovico desne plošče sredi neba. Takrat je prvi krajec, ki sveti do polnoči. Mesec raste in raste in čez sedem dni nam pokaže zopet ščip svoj polni obraz.

232. Uganki.

Srebrna gospa
po sinjem morju vesla
in ob njej miglja
deca poredna vsa.
Kdor gospo in deco pozna,
naj kar ime izda!

Iz »Zvončka«.

En zlatnik, en srebrnjak,
a drobiža polovnjak.

Oton Župančič.

233. Mir.

Zvezdá nebroj
blešči pokoj,
lahno zlatí
noč pod seboj.

Vse brez glasú,
polno mirú . . .
In bolj žari
se plašč Bogú.

Josip Murn - Aleksandrov.

234. Škrati.

*Ko lega dan k počitku,
prebujajo se škrati,
priplešejo po gozdu
večerne zarje svati.*

*Ob tihem gozdnem viru
si stražijo zaklade,
da kdo bleščečih zlatov
ponoči ne pokrade...*

*A ko se mlado jutro
poraja v zlati zori,
zbežijo zopet škrati,
poskrijejo se v gori.*

Albin Čebular.

235. Povest o škratu.

Ko večer na zemljo črno
dahne sapico,
takrat v gozdu vstane škratec
z rdečo kapico.

Pa prešteva zlate svetle,
se na smeh drži,
lunici srebrni s smehom
pravi, govori:

»Ej, četudi po telesu
majhen škratec sem,
po rumenih vendar zlatih
jaz bogatec sem.

Eh, če kdo mi pride v goro,
da bi zlate vzal,
kar zavijem v noči vrat mu,
vržem ga v pekell«

Pa zjezi se v koči poleg
stari stric Tomaž:
»Aj, počakaj, spaka mala,
ti me ne poznaš!«

Prej poškopil lesko mlado
s sveto je vodó,
pa odmakne tiho duri —
hajd na škrata z njo!

Pa pretepel tam je škrata,
vzel mu kapico,
da preplašen je zajokal
z nočno sapico.

Cvetko Slavin.

236. Vile.

Veselo je bilo še takrat na zemlji, ko so po starih, temnih gozdovih prebivale Vile, lepe, zlatolase deklice. Sreča in mir sta vladala v kraju, kjer so stanovale. Vsem se je dobro godilo, zakaj o nesrečah in težavah, ki zdaj mučijo

ljudi, niso vedeli ničesar. Najrajše so Vile prebivale po votlih pečinah sredi temnih in mirnih gozdov. Kmetom so bile prijazne. Srečen je bil vsak, ki je videl Vilo, še srečnejši, s komer je izpregovorila. Tudi so jim Vile naznanjale, kako vreme bo in kdaj naj opravijo kako delo na polju, da bo več pridelka. Zato pa so imeli prebivalci daleč na okrog vsega, česar so potrebovali. Ljudje so pa začeli gozdove sekati, v tihe in mirne kraje so prihiteli pastirji z ogromnimi čredami. Neprestani krik in grdo vpitje pastirjev sta Vile prepodila. Z njimi pa je tudi izginila tiha sreča, ki je bila poprej tu doma.

237. Okamenela ženska na Poljanah.

Bili so pred davnimi leti hudi časi za našega kmetovalca. Mogočna gospoda si je zidala po strminah gradove. Ubožni kmet je moral služiti tej gospodi. Moral ji je zidati, delati pota, lomiti kamenje, trebiti gozd in orati ter obdelovati pólje. Gorje tistemu, kdor se je uprl! Vrgli so ga v ječo, kjer je ob trpljenju in gladu prebil žalostne čase.

Na Poljanah na Gorenjskem je tudi živela taka grajska gospoda, ki je bila brez srca. Gospod in gospa sta bila neusmiljena. Imela sta edino hčer, ki je bila staršem docela podobna v brezsrčnosti. Veselilo jo je, če je videla trpeti kmeta.

Nekega jesenskega dne so bili na lovu. Kmetje so morali s psi priganjati zver. Lovci so stali v varnih zavetjih, da se jim ni bilo treba bati zveri. Na lovu je bila tudi grajščakova hči. Stala je na skali. Videla je, kako je zgrabila blizu nje razdivjana zver že ranjenega osivelega moža gonjača in ga podrla na tla. Lahko bi ga bila rešila smrti, toda grozne starčeve muke so ji ugajale, da mu ni hotela pomagati. Tudi sluga, ki je stal z orožjem poleg mlade ženske, mu ni smel na pomoč. Ubogi kmet je umrl v strašnih bolečinah.

A prišla je kazen božja. Mahoma je stala grajska hči okamenela tam gori na skali. Nje očeta in mater je pretresel ta strašni dogodek, da sta zapustila kraj in grad ter

odpotovala daleč v svet. V gradu ni hotel stanovati nihče več, zato je zidovje razpadlo.

Vidijo se še dandanes same razvaline in poleg njih kamen, o katerem govore, da je okamenela grajska hči.

Po Mateju Tonejcu.

238. Pripovedka o začetku Blejskega jezera.

Pred davnim časom se je razprostirala tam, kjer je zdaj Blejsko jezero, lepa ravan. Sredi ravni je stal hribček, na katerem je bila podoba Matere božje. Tu so se pasle mnogobrojne črede ovac. Pastirji so bili zlobni in so pustili, da so lizale ovce sveto podobo. Bog jih je zato kaznoval in pokril vso ravan z vodo, le hribec s podobo svete Gospe je kipel iz nastalega jezera.

Da bi tamošnji prebivalci potolažili jezo božjo, so sezi-dali na otoku cerkvico Materi božji na čast.

239. O Indiji Koromandiji.

In vsaka stezica povede te v Rim,
pa če še tako je izgubljena,
tja v Indijo, tja v Koromandijo
pa roka ne kaže nobena.

Tam v Indiji, tam v Koromandiji
bonbončki visijo raz veje
in izpod grmiča se vsakega
medena potičica smeje.

Morda pa orehovo rajši imaš?
Rozinovo? Hočeš peroti?
In Vile zvečer te uspavajo
in ptičice zjutraj pojo ti.

Tja v Indijo, tja v Koromandijo
pa dedek naš lani odšel je:
»Otroci, le pridno ubogajte!
Ko vrnem se — to bo veselje!«

In čakali smo ga in čakali,
 a zdaj ga več nihče ne čaka;
 gotovo tam cvička dolenjskega je,
 gotovo je mnogo tobaka.

Oton Župančič.

240. Ribniško jezero na Pohorju.

Na vrhu Pohorja je jezerce, ki se imenuje Ribniško jezero. Ljudje pripovedujejo, da prebiva v njem povodni mož, jezernik, ki se večkrat vozi po njem. Takrat baje odloži svoj dragoceni pas. Presrečen, kdor bi mu ga mogel na tihem izmakniti! Postal bi najmočnejši človek na svetu in vse zemeljske nadloge bi mu ne mogle prizadeti ničesar.

Če kdaj dežuje in potoki močno narastejo, pravijo ljudje: »Jezero hoče izkipeti; je že kdo jezernika razdražil.« Ako potrebuje zemlja v suši dežja, pa govore, da je treba le mačka vreči v jezero in takoj se dvigne iz njega gost oblak, ki prinese dež.

241. Pravljica o Dravi.

To je bilo v tistih časih, ko naši pradedje niso še poznali rži in pšenice. Tedaj je živel ob Dravi bogat ribič. Vse svoje imetje si je pridobil s tem, da je redno nalovil in prodal mnogo rib. Poln hvaležnosti je vprašal nekega dne Dravo: »Mamica Dravica, s čim ti naj povrnem, ker si mi pomagala do blaginje?« Drava je rekla: »Pojdi daleč po svetu, tam v daljnem kraju najdeš ljudi, ki imajo bel in ržen kruh. Kupi mi od vsakega po en hlebec in mi ga prinesil«

Ribič se je napravil na pot. Prišel je v daljne kraje in kupil, kar mu je Drava velela. Ko se je vrnil, je vrgel hleb pšeničnega in hleb rženega kruha v Dravo. Nato je začela Drava naraščati in je poplavlila ves levi in desni breg. Ko pa je voda odtekla, je začela zemlja poganjati polno lepe rži in rumene pšenice.

Tako so ljudje dobili seme in začeli so povsod sejati rž in pšenico.

Koroška narodna.

242. Povodni mož.

Ob solnčnem zahodu je sedela na bregu reke petletna ribičeva hčerka. Kar priplava pred njo velika zlata riba. Dete stopi za ribo v mlačno vodo. Val jo vzdigne ter zanese proti veliki skali sredi reke in deklica izgine ondi v deročih valovih.

Čez leto dni sedi oče utopljene deklice na obrežju ter misli na izgubljeno hčerko. Zdajci zagleda sredi reke čolnič in v njem belo deklico, ki je bila prav taka kakor njegova izgubljena hčerka. Čolnič zadene ob skalo, voda se razmakne, čolnič in dete pa se izgubita v globočino.

Drugi dan lovi ribič z mrežo ribe. Velika mreža se začne močno gibati. V njej zapazi ribič zlato ribo. Že jo drži v rokah. Kar se prikaže tik njega velikanski mož, ki ga prosi: »Pusti mi, ribič, zlato ribo! Razsvetljuje mi temne sobane pod vodo. Vrnem ti hčerko.«

Ribič izpusti ribo, velikan pa odgovori: »Pridi ob solnčnem zatonu k oni skali ter udari trikrat z veslom po njej!«

Solnce ni še bilo za gorami, ko veslata mož in žena proti tisti skali. Žena, ki je že komaj čakala, da ugleda drago hčerko, iztrga možu veslo iz rok ter bije po skali, da udarci glasno odmevajo od bližnjih hribov. Reka se razmakne, mož in žena pa padeta s čolnom v globočino, ker nista ravnala po ukazu povodnega moža.

Janez Majciger.

243. Divji mož na Mrzlici.

Na vrhu gore Mrzlice blizu Celja so bili nekdam sočnati pašniki. Tamkaj so pasli navadno trije pastirji. Nekega dne so za šalo metali kamenje v luknjo, ki je med skalovjem v sedlu. Poizkušali so, kako bobni v globočino.

Nenadoma pa se dvigne iz jame divji zelen mož in zavpije: »Kdo je mojemu sinčku ubil skledico?«

Preplašeni pastirji zbeže. Zelenec pa pograbi ovna, ki se je v bližini pasel, ter izgine z njim v globočino. Od tedaj si niso upali pastirji več v bližino jame, ki jo sedaj obdaja gozd.

Narodna pripovedka.

244. Divji mož.

Divji mož, kosmati mož
tri doline je ogradil:
»To bo vrt moj, nanj si rož
in sočivja bom nasadil.«

Pluga nima, ne brané,
kar z rokami prst rahlja si —
kar storile so roké,
to z nogami potepta si.

Divji mož, kosmati mož
hišico si je sezidal:
»Tukaj mirno živel boš.
Kdo ti ne bi zdaj zavidal?«

V izbico vesel je šel,
ali ko se v njej zravnal je,
v strop z glavó se je zadel,
in ves dvorec mu razpal je.

Šel na jezero je pit,
a na brado je pozabil.
Mož povodni, v kotlu skrit,
za kodeljo ga je zgrabil.

»Joj,« zajavka divji mož,
»za nezgodo gre nezgoda!«
A vodnar: »E, kaj se boš!
Ni nezgoda, le neroda!«

Oton Župančič.

245. Zlatorog.

Pripovedujejo, da so nekdam na planinah ob Triglavu, ki je najvišja gora v Sloveniji, prebivale bele žene. Bile so dobrosrčne. Rade so se prikazovale v dolini in pomagale ubožnim ljudem v stiskah in nadlogah. Pastirje so učile spoznavati zdravilne moči raznih zelišč. Po golih skalah je rasla po njih volji slastna trava, da jo je mulila siromakova koza. Niso pa imele rade hvale. Nihče ni smel v kraje, kjer so prebivale; prepodile so ga s hudo nevihto.

Po solnčnih rebrih so se pasle njih divje koze, ki so bile bele kakor sneg. Te koze je vodil močan kozel. Ker je imel zlate rogove, so ga imenovali Zlatoroga. Njegova kri je imela čudno moč. Ako ga je zadela lovčeva krogla, je zrasla iz vsake kaplje krvi, najsi je padla tudi na skalo ali na sneg, čudovita triglavska roža, ki mu je takoj vrnila zdravje, ako je použil le en list. Še večjo moč pa so imeli njegovi zlati rogovi. Pravili so, da si, kdor dobi njegov rog, lahko pridobi velikanske zaklade zlata in srebra, ki jih je čuvala mnogoglava kača v gori Bogatinu.

Želja po tem bogastvu je nagnila nekega lovca, da se je odpravil ponoči v gore loviti Zlatoroga. Opoldne ga šele dobi

na strel. Njegova krogla ga zadene prav v srce. Hudo ranjen se splazi kozel na ozko skalo, pod katero je bil strašen prepad. Lovec gre pogumno dalje po sledu krvavečega Zlatoroga. Pot so mu kazale čudne rože, ki so zrasle iz Zlatorogove krvi.

Zlatorog zaužije list čudotvorne rože in se z novo močjo obrne proti sovražniku. Rogovi se mu svetijo kakor solnce. Omamljen od tolike lepote, pogleda lovec podse v brezno — zvrtil se mu v glavi. Zlatorog pa skoči proti njemu in ga pahnje v brezmejno globočino, kjer se ubije.

Bele žene so potem izginile iz tega kraja. Z njimi so odšle tudi bele koze. Zlatorog je z rogovi razril cvetoče livade — in sedaj so tamkaj skalnate puščave.

Po Karlu Dežmanu.

246. Medvedi v Savinjski dolini.

Ob gorskem potoku v Št. Pavlu v Savinjski dolini so si bili postavili drvarji brus. Gonila ga je voda. Tjakaj pride medvedka z mladičem. Z zanimanjem opazujeta vrteče se kolo. Kar ustrelj eden izmed drvarjev iz bližnje bajte in zadene medvediča. Starka preobrača mladiča, ga gladi in liže, a ko vidi, da je mrtev, se silno raztogoti. Pograbi nedolžno kolo ter ga popolnoma zdrobi.

Narodna pravljica.

247. Sv. Ciril in Metod.

Naši pradedi, stari Slovani, so verovali še v razne bogove. Poizkušali so jih sicer sosednji narodi pokristjaniti, pa se jim ni posrečilo, ker niso znali njih jezika, pa tudi zato ne, ker Slovani tedaj niso poznali niti črk niti knjig.

Sveto vero pa sta prinesla Slovanom brata sv. Ciril in Metod. Rodila sta se v začetku devetega stoletja v Solunu. Znala sta razen drugih jezikov tudi slovanskega.

Ciril je izumil nove pismenke: glagolico. Prevedel je bogoslužne knjige. Brzo se je potem jela širiti božja služba v slovanskem jeziku. Po Cirilu se imenuje abeceda, ki jo

pišejo še dandanes Srbi, Bolgari, Rusi in tudi Romuni, cirilica. To pisavo pa je menda izumil škof Klement.

Sv. Ciril in Metod sta torej prižgala Slovanom luč svete vere pa jim tudi položila temelj omike. Zato ju slavimo kot slovanska apostola. Sv. cerkev ju prišteva k svetnikom.

248. Uganka.

Pod goró
kralj z vojskó.
Prišel je čas —
misli na nas!

Oton Župančič.

249. Kralj Matjaž.

I.

Kralj Matjaž je vladal pred davnim, davnim časom na Ogrskem.

Ko se je oženil z lepo kraljico Alenčico, je napovedal vojno vsem vladarjem sveta. Vsak pa, ki se je z Matjažem bojeval, je bil premagan.

Zaradi tolike sreče v bojih se kralj Matjaž tako prevzame, da pozove samega Boga na boj.

Bog pošlje h kralju Matjažu angela. Božji poslanec ga vpraša: »Ali se res hočeš vojskovati s samim Bogom?«

Kralj Matjaž odgovori: »Res se hočem.«

Zdaj se začne močno bliskati.

Hitro vpraša kralj Matjaž: »Kaj je to?«

Angel mu odgovori: »Božje sablje!«

Zdaj začne grmeti.

»A kaj je to?« vpraša zopet Matjaž.

»To je ropot božjih bobnov!« pravi angel.

Tega bobnanja pa se kralj Matjaž tako prestraši, da zaprosi Boga milosti. Stvarnik ga res pomilosti, a zahteva, naj gre tja, kamor ga pošlje. In zaukaže mu, naj gre med dve gori, ki mahoma zagrneta Matjaža in vso njegovo vojsko.

II.

Zgodilo se pa je, da pride mlad junak v to podzemeljsko jamo. Najde kralja in kraljico Alenko za kamenito mizo, okrog Matjaža pa je spala njegova velika oborožena vojska. Okolo mize se je že trikrat ovila gosta Matjaževa brada. Na steni se blesti dragocen meč. Mladenič ga sname in ga hoče potegniti iz nožnice. A glej! Komaj se malo zasveti ostro rezilo, dvigne kralj Matjaž trudno glavo, zbudi se kraljica Alenka in vsa vojska dviga glave pokonci. Veselje žari vsem v očeh; saj vedo, da bodo rešeni tedaj, ko neustrašen junak potegne Matjažev meč iz nožnice. Skoraj se že vidi vse svetlo rezilo. Tisoče vojakov korenjakov skoči na čile konjiče in po podzemskih prostorih se razlega divji bojni krik. Tedaj pa se junak prestraši in zbeži. Z votlim grmenjem se zapre gora za njim. Kralj Matjaž pa in njegova mogočna vojska iznovega zaspita in spita do današnjega dne.

A pride dan, ko oborožena pridrevita iz gore ter pobijeta vse naše nasprotnike. Za nas Jugoslovence nastopi šele tedaj prava zlata doba.

Po narodni pripovedki.

250. Turki na Ptujski gori.

Stara romarska cerkev na Ptujski gori je na vzhodni, južni in severni strani črna, le na zahodni je bela. Pravijo, da je bila vsa cerkev poprej tako lepa, da se je čarobno bleščala celo na Turško. Turki so jo hoteli opleniti. Ko pa so prišli pod breg, je legla na cerkev in okolico tako gosta megla, da niso mogli najti pota na vrh in so morali oditi. Cerkev je ostala od tistega časa zunaj črna in zato pravijo namesto Ptujška gora tudi Črna gora.

251. Pogumni črevljarček.

Okolo mesta Maribora je stalo nekdam za obrambo močno obzidje kakor sploh okolo mest in gradov. Trije stolpi tega obzidja stoje še zdaj, stoji pa tudi grad, ki je bil na severovzhodnem voglu. Zidovje so podrli, ko se je začelo mesto širiti.

Okrog obzidja je bil globok jarek. V ta jarek so lahko izpustili vodo iz treh ribnikov, ki leže na severni strani mesta med hribi. Ako je bila v jarku voda, ni mogel nihče do obzidja.

Nekoč prihrume Turki tako nenadoma, da so Mariborčani jedva utegnili zapahnuti velikanska mestna vrata. Jarka pa niso mogli več napolniti.

Turki so bili takoj v jarku in so začeli podkopavati obzidje. Bila je velika nevarnost, da vderejo v mesto.

V tej sili se ponudi mlad črevljarček, da hoče poizkusiti, ali bi mogel priti skozi sovražne vrste in izpustiti vodo v obmestni jarek.

Meščani veseli pozdravijo ta sklep, črevljarček pa se obleče v turško obleko. V temni noči se mu res posreči, da se preplazi mimo sovražnikov in pride do ribnikov. Tam odpre zatvornico in voda prihrumi tako hitro, da se Turki ne morejo rešiti več iz jarka. Mnogo jih potone, drugi pa pobegejo.

Tako je pogumni črevljarček rešil naš lepi Maribor.

Narodna pripovedka.

252. Turki na Muljavi.

Veliko hudega so prizadeli Jugoslovenom Turki, ki so hodili v naše dežele morit in požigat. Vse jim je bilo dobro: blago, živina in ljudje. Posebno radi so jemali s seboj zdrave in močne dečke, ki so jih v posebnih šolah vzgojevali v najhujše sovražnike krščanstva, v janičarje.

Na takem pohodu so pridrli nekega dne tudi na Muljavo, vas na Dolenjskem, dobro uro hoda od Stične.

Vas Muljava ima prijazno cerkvico, posvečeno Materi božji. Pri cerkvi je obzidano pokopališče, v njej pa oltar, ki je tako imenitno in mojstrsko delo, da slovi daleč po svetu.

V to cerkvico in na obzidano pokopališče pobegejo Muljavčani pred divjimi Turki. Žene in otroci se zatečejo v cerkev, možje pa se zbero za vnanjim obzidjem, da bi se branili do zadnjega diha.

V krdelih so pritiskali Turki na tabor. Ali kmetje niso branili le sebe in domovine, ampak tudi žene in otroke in

vero; zato so se borili silno hrabro. Marsikateri Turek se je zvrnil, a tudi marsikateri Slovenec je padel. Zmerom ljuteje so pritiskali Turki. Slabo orožje vaščanov jih ni moglo zadržavati.

Na severni strani tik obzidja je stala lipa. Na njenem deblu je visela podoba Matere božje. Za podobo so se bili v votlem deblu zaredili sršeni. Predrzen janičar spleza med veje in strelja na borilce za obzidjem. Kmalu spleza še več janičarjev na lipo. Kmetje se jamejo razmikati.

V tej sili jim pride na pomoč majhen, a hud pomočnik. Turek je podobo Matere božje brcnil z drevesa ter tako razdražil sršene v duplu. Naglo prišume sršeni in začno pikati Turke pod drevesom. Janičarji se prično prestrašeni otepati in umikati. Ko kmetje to opazijo, se zopet ohrabre.

Turki so odšli z zabuhlimi obrazi, kristjani pa so hvalili Boga, da jim je poslal pomoč v največji stiski ter jih otel.

Po Josipu Jurčiču.

253. Meč Petra Zrinjskega.

Knez Peter Zrinjski je bil silen junak. Turki so se ga bali, zakaj nekolikokrat jih je potolkel, a kristjani so blagoslavljali njegovo ime.

Že mladenič se je izkazal s svojim junaštvom. Ko je bil nekoč tedanji avstrijski cesar Ferdinand III. blizu Bratislave na lovu, ga je spremljal mladi Peter. Nenadoma se zažene med prestrašene lovce divji veper. Peter potegne meč iz nožnice, navali na merjasca ter ga preseka z enim samim mahom. Vsi lovci so se čudili junaštvu mladega kneza. Ogledovali so njegov meč, a niti eden ni mogel zamahniti z njim. Bil je dober težki Petrov meč, a še boljša in jačja je bila njegova junaška desnica.

Peter Zrinjski je bil pozneje odlikovan z različnimi častmi. Postal je ban hrvatski in se je oženil z umno Katarino iz slavne hrvatske rodovine Frankopanov.

Nezadovoljen z vladanjem Leopolda I., sina Ferdinanda III., se je vzdignil z nekaterimi hrvatskimi in ogrskimi velikaši zoper vladarja. Upor se je ponesrečil Neusmiljeni cesar pa je dal Petru Zrinjskemu in njegovemu

mlademu svaku Franju Frankopanu v Dunajskem Novem mestu odsekati glavo.

Z njima sta izumrli dve slavni hrvatski rodovini, ki sta sto in sto let branili hrvatsko in slovensko zemljo proti Turkom in s katerima sta se ponašala narod in domovina.

Niti ostankov obeh junakov niso pustili trdosrčni Habsburžani prenesti na Hrvatsko, tako da so skoraj 250 let prhneli v tujini. Šele po našem ujedinjenju smo jih leta 1918. prepeljali slovesno v osvobojeno domovino.

254. Junak.

Mnogo opravka so nam nekdam dali hudi Turki. Posebno v Bosni so kristjani mnogo trpeli od njih. Zato so nastale razne vstaje.

Neki bosenski kristjan pripoveduje: »V eni takih vstaj sem stal s tovarišem na straži ob cerkvici na hribu. Pod večer je bilo. Kar iznenada so se začele usipati krogle na naju. Pretreslo me je, zakaj vse je žvižgalo okolo mene. Pa rečem tovarišu: Umakniva se rajša za cerkev!«

Zažarelo mu je oko s temnim bliskom. Srepa in resno me je pogledal in je dejal: »Jaz se ne umaknem! Lahko storiš to ti, ali vem, da nisi tako strahopeten!«

Ostala sva pred cerkvijo.

»To je bil junak!« porečete.

Res, bil je junak Peter Mrkonjić, naš pokojni kralj.

Andrej Rapè.

255. Mati.

Mati je prišla k svojemu sinu vojaku. Zvedela je bila, da leži ranjen v bolnici. Težka in dolga je bila pot v Beograd, a materino srce je hrepenelo po njem. Zvečer že je stopila v staro, sivo poslopje, kjer so ležali ranjeni junaki. Vprašala je po sinu in povedli so jo k njegovi postelji.

Moj Bog, kako se je prestrašila uboga mati, ko je zagledala njegova izmučena, bleda lica! Kaka rožna zarja je obsevala poprej vse njegovo obličje, a zdaj je bilo upadlo in koščeno, kakor da je že smrt dihnila vanje. In te oči, te

sinove mile oči! Kako so sijale svetlo in jasno, a zdaj, kje sta njih lesk in smehljaj!

Zajokala je uboga mati, a sin jo je tolažil: »Ne žaluj, mati moja, veseli se z menoj! Drugim materam so ubiti sinovi, a jaz že ozdravim.«

Mati si obriše solze, vzame iz torbice nogavice in jih poda sinu: »Na, dete moje! Sama sem jih napletla zate.«

Žalostno se nasmehne sin. Mati privzdigne odejo, da bi mu obula nogavice. A tedaj zagleda, da je sin — brez nog. Sovražnikov top mu jih je odtrgal in odnesel.

Ne glasu tožbe ni iz materinih ust, ker prevelika je bolečina njenega srca. Zgrudi se na sina in tiha solza ji posrebri njena lica.

Velika je bila žrtev, veliko trpljenje slovanske matere za domovino, večja je bila njena bolečina nego sinova.

Cvetko Golar.

256. Zaupanje.

Po blatnih cestah se je pomikala srbska armada. Zapuščala je ljubljeno domovino. Vsi so bili utrujeni, lačni in bolni, ljudje in živali. Mraz je hudo pritiskal.

Pa so se na tej težki poti ustavili in počivali. Več častnikov si je zakurilo ogenj. Posedli so okolo njega in se grelji. Temna noč je bila. Kar se pokaže v svitu ognja senca. Med častnike stopi mož, zavij v plašč, in jih vpraša: »Ali lahko prisedem k vam, tovariši v nesreči?« Častniki mu odgovore: »Ni sicer dosti prostora, a toliko ga bo že še.«

Mož sede mednje. Med pogovorom pravi: »Hudo je to, da zapuščamo domovino, toda verjemite mi, bolje bo, boljše! Še se vrnemo zmagoviti in veseli v domovino tako gotovo, kakor jo sedaj zapuščamo. Zaupajte, tovariši!«

Potem vstane in se poslovji. Častniki pa so spoznali v možu svojega kralja Petra, ki jih tudi na najtežji poti ni zapustil.

V srce jim je seglo to njegovo veliko zaupanje. Tudi v njih srcih je zagorela vera, da tako trdno kraljevo zaupanje ne more nikogar varati. Veselje in upanje se je

polastilo tudi njih src. Pogumno so gledali v veselejšo bodočnost.

In ta bodočnost je prišla, ko je naša slavna vojska s pomočjo zaveznikov premagala vse sovražnike in nam dala skupno domovino Jugoslavijo.

Andrej Rapè.

257. Kralj Peter I. Veliki, Osvoboditelj in Ujedinitelj.

Dne 12. julija 1921. l. je dopolnil naš prvi jugoslovenski kralj Peter 77. leto svojega življenja, dne 16. avgusta istega leta pa je zatisnil za večno svoje trudne oči.

Njegovo ime bo živelo v našem troedinem narodu od roda do roda. Babice bodo pripovedovale vnukom o nesmrtnem kralju, mladina se bo učila v šolah o njegovih velikih činih in slavni pesniki jih bodo opevali.

Kralj Peter je dovršil delo svojega deda Črnega Jurija ali Karađorđa, ki je bil začel pred dobrimi sto leti osvobodjati srbski narod. Osvobodil pa je v veliki svetovni vojni tudi nas Slovence in Hrvate. Narodna skupščina mu je dala, ko je še ležal na mrtvaškem odru, po pravici ime: Kralj Peter I., Osvoboditelj in Ujedinitelj.

Mi Slovenci pa, ki bi bili brez njegove pomoči izgubljeni, mu zapišimo v hvaležnih srcih še eno ime: Rešitelj!

258. Naš kralj.

Kar je družini oče in občini župan, to je naši domovini naš kralj. Pravi oče nam je, ki ljubi Slovence, Srbe in Hrvate. Ti so združeni v troedini kraljevini Jugoslaviji v en narod.

Mnogo dela in skrbi ima kralj za nas. On ljubi nas, pa tudi mi ga ljubimo in spoštujemo kot lastnega dobrega očeta.

Prvi naš kralj je bil Peter I. Osvoboditelj iz slavnega in junaškega rodu Karađorđevićév. Sedaj nam vlada njegov sin kralj Aleksander I.

259. Iz pisma regenta Aleksandra.

Mojemu narodu, Srbom, Hrvatom in Slovincem!

V imenu svojega vzvišenega očeta in v svojem imenu pošiljam kraljevski pozdrav vsemu svojemu narodu, vsem Srbom, Hrvatom in Slovincem!

Bodi nam vsem srečno novo leto, v katerem se v imenu božjem razvije in za veke ponosno zaplapola naša trobojnica! Zaplapolala bo po vseh naših deželah, po vseh naših gorah, po vseh naših rekah in otokih, vsepovsod do našega sinjega morja.

Napolnimo svoja srca s krepko vero v zdravo, močno in budno življenje naše kraljevine! Bog in duh naših prednikov in naših velikih mrtvecev naj nas hrabrita in krepita v vztrajnem in složnem delu za blaginjo in srečo mojega naroda!

Pisano v našem kraljevem dvorcu v Beogradu, dne 6. januarja 1919.

Aleksander.

260. Kralj Aleksander I. v Sloveniji.

Drugo leto po ujedinenju Srbov, Hrvatov in Slovincem nas je prvokrat obiskal mladi kralj Aleksander I., ki je bil takrat naš prestolonaslednik in vladar.

Ko smo Slovenci zaznali, da pride v naše kraje, nas je navdala neizmerna radost. Ko je res stopil med nas, smo ga pozdravljali s takim navdušenjem, kakršnega ni še doživel prej noben vladar na naših tleh.

Vsakdo je čutil, da je med nami junaški sin našega junaškega jugoslovenskega naroda, naš prvi narodni vladar.

Marsikdo je bil tako ginjen, da je imel solze v očeh, in marsikomu je obtičal od ginjenosti glas v grlu.

Ljudstvo raja, ljudstvo poje
in kraljiču vzklika:
»Bog te živi, s tabo hodi
sreča naj velika!«

Ko je stopil Aleksander med množice ljudstva, je obladal mahoma vsa srca brez izjeme. Kako tudi ne! Prišel

ni kot gospod k svojim podložnikom, kakor so prihajali tujerodni vladarji, nego kot brat k bratom. Razgovarjal se je z navadnim kmetom in z delavcem enako rad kakor z gospodo. Pokazal je, da je prost sin prostega naroda.

V nekem mestu je vprašala stara perica svojo sosedo, kateri izmed mimo idočih je Aleksander. Regent je to slučajno slišal. Stopil je k starki, ji stisnil velo roko in rekel: »Mamica, jaz sem!«

Iz vsega vedenja Aleksandrovega se je videlo, kako neizmerno ljubi mladino. Neki materi je vzel dete iz naročja ter ga srčno poljubil.

Ko je prišel med množice šolarjev, ki so prihitali iz bližnjih in daljnih krajev, se je zadovoljno nasmehnil ter jim ljubeznivo odzdravljaj, kakor da bi hotel reči: »Ti mladina si naš up in naša nada. Mlad sem jaz, mladi ste vi, delali bomo skupno za blagor domovine!«

Od tedaj prihaja naš kralj vsako leto v poletnem času na oddih na naš prekrasni Bled, kjer ima svoj gradič Suvobor. Z Bleda pa se vozi v razne kraje Slovenije. L. Černež.

261. Naša kraljevska rodovina.

Naš kralj Aleksander se je poročil z romunsko kraljično Marijo in tako ima naša lepa mlada domovina tudi mamico-kraljico.

Kakšno veselje je zaigralo v vseh srcih Jugoslovenov, ko se je kraljevi dvojici narodil sinček Petrček, naš prestolonaslednik, up in nada naše države, in princ Tomislav.

O Bog Slovanov, čuvaj nam našega vladarja, ohrani prvo kraljico naše zemlje, daj zdravja našemu kraljeviču, da bo naša v trpljenju porojena svoboda prava in trajna! Da bo naša domovina močna in slavna in jo bodo spoštovali naši sosedje! Da bo majka rešila in objela še deco v Primorju in Korotanu, ki jo ljubi in hrepeni po njej!

262. V mejah Jugoslavije.

Zorko in njegova mama sta se ozirala za zahajajočim solncem. Kar vpraša dvanajstletni Zorko: »Kje je konec Jugoslavije?«

»Tam, kjer se več ne glasi naš mili jugoslovenski jezik,« odgovori mati.

»Zakaj pa ni Bog ustvaril Jugoslavije po vsem svetu?«

»Zato, da se tudi mi naučimo spoštovati jezik tujih narodov. Potem šele spoznamo, kako dragocen zaklad je naša krasna materinščina, ki smo jo s toliko težavami priborili, koliko je vredna naša svoboda in s kako vnemo smo jo dolžni braniti,« razlaga mati.

Zorkove misli so hitele za solncem, ga došle in prehitete, ko je vprašal: »Koliko časa sije solnce drugim narodom?«

»Ves čas, kadar spimo. Zjutraj boš ti še spal, ko pozdravi solnce izza Črnega morja Balkansko gorovje in se spne na jugoslovensko obzorje. Potem nas gleda do večera,« pripoveduje mati navdušeno.

Dečku se je širilo srce od narodnega ponosa.

Ivo Trošt.

263. To je tvoja domovina!

Drejče je šel v nedeljo popoldne z materjo na polje gledat, kakšna bo letina. Hodila sta med lepimi njivami, po katerih je zibala pšenica težko rumeno klasje, po katerih so zeleneli in rasli drugi pridelki — kmetov up, kmetovo bogastvo. Sama je Drejčkova mama oskrbovala veliko gospodarstvo, zakaj oče je padel kot junak v boju proti nemškemu nasilju na koroških tleh.

Došla sta v širni sadovnjak, kjer so razprostirale jablane čvrste veje, polne zlahtnega sadja.

Veselo vzklikne Drejče: »Glej, mama, glej, kako bogato nas je letos Bog obdaril! Vse kaže dobro, nadejamo se lahko najlepše letine.«

Smehljaje in zadovoljno pogleda mati sinka edinca, ki je vkljub dvanajstim letom govoril tako resno in razumno.

»Res je, Drejče,« mu odgovori, »Bogu bodi hvala za vse! Ako ne bo posebne nesreče, se letos lahko nadejamo bogate jeseni, samo ko bi...«

»Tiho, tiho, mama!« jo prekine deček, boječ se, da bi se materi zopet ne ulile solze ob spominu na očeta.

Dospeta na vrh griča. Pred njima se razgrinja dolinica z bogatimi njivami in z vrtovi, z lepo, prijazno domačo vasico. Ob robu na desno in levo se vzdigujejo gozdnati hribi, odzadi pa ju pozdravljajo visoke planine, ki jih pozljublja solnce z večernimi žarki.

Mati in sin nekaj časa tiho gledata to lepo krajino.

»Mama, ali ni lepa naša zemlja?« se oglasi Drejče. »Vsak dan jo vidim, a vendar, ko bi jo gledal še tako dolgo, ko bi jo gledal sto let, ne bi se je nikoli nagledal.«

»Res, lepa je naša zemlja,« odgovori mati in položi sinu roko na ramo, »in ponosen si lahko, da je to tvoja domovina. Nikdar ne pozabi, da si njen in da so njena tla oškropljena s krvjo tvojega očeta junaka!«

Sinko se vzravna, ponosno dvigne glavo in pogleda materi v oči, rekoč:

»Ne, mama, ne! Tega tvoj sin ne pozabi nikdar!«

Vera Levstikova.

264. Domovina.

Kakor mater in očeta,	Ti si moja draga mati,
rojstno hišo, rojstni kraj	jaz tvoj zvesti sin,
ljubim, domovina sveta,	saj ves svet ne more dati
tebe vekomaj!	dvoje domovin.

Oče v dragi domovini
blagi je vladar,
tudi njemu zvesti sini
bomo mi vsekdar!

L. Černež.

265. Naši narodni prazniki.

Raznih cerkvenih praznikov se ljudje od nekdanj vesele, zlasti mladina. Imamo pa tudi narodne ali državne praznike, ki nam morajo biti istotako sveti. Oglejmo si jih kratko po vrsti!

Vsi Slovani častimo spomin svetih bratov Cirila in Metoda, ki sta pred več nego tisoč leti prižgala našim pradedom luč prave vere. Položila pa sta Slovanom tudi temelj omike, ker sta jih prva učila čitati in pisati v domačem jeziku. Hvaležni narod jih ne pozabi nikdar. Tudi v dobi našega

suženjstva jima je zažigal v proslavo kresove. Naj jima naša srca tem bolj plamte v osvobojeni domovini!

Vidov dan (dne 28. junija) nas spominja tiste grozne bitke na Kosovem polju, v kateri so podlegli pred več nego 500 leti Srbi turški premoči ter izgubili svojo svobodo. Posledica je bila, da so prihajali pozneje krvoločni Turki tudi v naše kraje plenit, požigat in morit.

Spomin na Vidov dan je živel v srbskem narodu od roda do roda. Dajal mu je tisto čudno moč, da je končno popolnoma rešil sebe, osvobodil pa tudi nas Slovence in Hrvate.

Prvi december je veliki praznik našega narodnega ujedinjenja. Ta dan so se po svetovni vojni poklonili od poslanci »narodnega vijeća«, ki je zborovalo v Zagrebu, v Beogradu sedanjemu našemu kralju, takratnemu regentu Aleksandru. Izjavili so, da hočemo biti za večne čase z brati Srbi ena duša in eno telo. Regent Aleksander pa je v odgovoru dejal: »V imenu Njegovega Veličanstva kralja Petra I. proglašam ujedinjenje Srbije z deželami nezavisne države Slovencev, Hrvatov in Srbov v edinstveno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.«

Dne 17. decembra proslavljamo rojstni dan našega mladega junaškega kralja Aleksandra I., rojenega pet sto let po bitki na Kosovem polju.

Tako obhajamo v narodnih praznikih tisočletno zgodovino našega jugoslovenskega naroda. Ti prazniki naj nas navdajajo s hvaležnostjo in s samozavestjo, a naše brate na Primorskem in Koroškem naj tolažijo, da pride tudi zanje — rešitve dan!

266. Mlad junak.

Mlad junak po polju
s težkim srcem hodi,
zvestega konjiča
na povodcu vodi.

»Pasi spet se mirno,
travo jej zeleno!
Trud in boj in rane,
vse je izgubljeno!

Zlomljena je sablja,
bratje pokopani.
Kar jih je ostalo,
tujcem so prodani.«

Simon Jenko.

267. Begunček.

V času svetovne vojne je pribežala v našo vas z Goriškega mati s tremi otroki. Oče je bil v vojni. Najstarejši otrok, črnooki Danilo, je vstopil z nami v šolo in bili smo skupaj do tretjega razreda. Bil je jako živahen deček. Imeli smo ga prav radi in mnogokrat smo delili z njim svoj kruh.

Po končani vojni je prišel tudi njegov oče. Čez dalje časa so se odločili, da se vrnejo v domovino. Nekega dne je povedal Danilo v šoli, da odidejo drugo jutro. Bilo nam je vsem težko pri srcu. Gospod učitelj je po pouku izpregovoril takole:

»Danilo nas zapušča. Žal' mi je zanj, ker je bil priden učenec. Njegovi starši pa si žele v svojo lepo domovino in prav ravnajo. Kjer je človek doma, tam je zanj najlepše. Toda mi smo svobodni pod svojim jugoslovenskim kraljem, a Danilova domovina ni vesela, ker ni svobodna. Tuj kralj vlada zdaj tamkaj.

Danilo, ne pozabi nikdar, da si našel v naši vasi svoje brate in sestre, ki so srečni, ker so na svoji osvobojeni zemlji. Prepričan sem, da dočakaš srečni dan, ko bo tudi tvoja s krvjo naših bratov prepojena ožja domovina, Goriška, združena z nami. Takrat pridi kot mladenič ali mož zopet pogledat v to vas, ki ti je otroku dala zavetjal Mene že morda ne bo več, a najdeš svoje tovariše in tovarišice iz mladih let. Veselili se bodo s teboj tvoje sreče.

Danilo! Preden odideš, podaj nam roko, da hočeš ostati vrl Jugosloven, a mi ti obljubljam, da ne pozabimo tebe in tvojih vrlih bratov, čeprav nas ločijo začasne meje!«

Danilo je s solzami v očeh, a odločno podal najprej gospodu učitelju roko, potem pa vsem po vrsti.

Ko smo se na cesti ločili, smo mu klicali: »Danilo, na snidenje!«

L. Černej.

268. Neodrešena domovina.

»Kje si, kje si, dom premili,
kjer smo včasih srečni bili?«

»»Ne vprašujte me nikaril
Tujec meni gospodari,
tujec tukaj se ponaša,
kjer je tekla zibel vaša!...««

L. Černež.

269. Iz mojega življenja.

I.

Mati mi je pravila, da sem imel kaj kmalu dolge lase in da mi jih je na temenu zavezala v šop. Sedel sem šopast na peči in sem cucal palec desne roke, dokler mi ga niso obvezali z debelo cunjo.

Ko sem dosegel tretje leto, sem doživel najsrečnejši dan svojega življenja. S sestro sva bila na vrhu pri Sveti Trojici, ko se je prikazal lep plamen doli pri Svetem Lenartu. »Pri nas goril« je zavpila sestra. Jaz pa sem rekel: »Teta Micka dela štruklje!« Sestra me je vlekla po klancu, da sem se čudežno prevračal, ali trpel sem za misel in sem rekel: »Teta Micka kuha štruklje!« Hiša je pogorela do tal. Rešili smo samo staro stensko uro. Ko sem jo nekoč naskrivoma navijal, mi je padla na glavo in ni šla nikoli več.

II.

Prve svoje nauke sem poslušal v slavni enajsti šoli pod mostom na Vrhniki. Tam smo lovili kapeljne, ki smo jih nedolžne živalce za silo spekli ter pojedli z glavo in z repom. So pa v enajsti šoli še druge učenosti. Z mosta, iz krčme, odkoderkoli prilete često v Ljubljano različne važne reči: razbiti lonci, rjasti lijaki, ponve brez ročaja — sploh reči, ki jih mlad učenjak ne sme in ne more prezreti.

Zavihali smo si hlače do kraja ter smo se napotili v obljubljeno deželo. Tista obljubljena dežela pa je nekoč narasla in je odnesla moje hlače, ko sem bil baš jaz v njih. Zdelo se mi je, da jaham na vodi in da se nebo vrti v sijajnem kolobarju. Iz teh sanj me je zdramil krčmarjev hlapec, ki me je za lase in ušesa privlekel na breg.

III.

Preden so me gnali v šolo na Hrib, mi je oče napravil lepo, novo črno obleko. Brat Jože me je vodil za roko. Tam pod hribom pa je bil most in sredi tega mosta je bila velika luža in v tisto lužo sem padel kar na obraz. In brat Jože je rekel, da nikoli ne bom učenjak. In brat Jože je povedal resnico.

Tako se je začelo moje šolanje.

Ivan Cankar.

270. General Maister.

Rudolf Maister, general naše slavne vojske, je odličen, splošno znan in priljubljen jugoslovenski junak! Rasti je vitke, ima črne, dolge brke in bistre oči, v srcu pa mu gori žarka ljubezen do naroda in domovine. General Maister je naš narodni junak! Vsi ga ljubimo in spoštujemo. Kjerkoli se prikaže, zavlada med narodom veliko navdušenje.

Naš staroslavni Maribor je osvobodil nemške mogočnosti in vsiljivosti. Danes je Maribor lepo jugoslovensko mesto.

General Maister pa ni samo hraber in večč vojak, on je tudi velik in zvest prijatelj naše književnosti. Na svojem domu ima dragoceno knjižnico, kjer hrani zbrane vse slovenske knjige od najstarejše do najnovejše. General Maister je tudi slovenski pesnik, ki je napisal lepo zbirko pesmi. V njih opeva našo domovino in proslavlja naše zaslužne može. Ko dorastete, se boste naslajali ob čitanju pesmi našega generala pesnika.

Naravnost genljiva je bila ljubezen in vdanost, ki ju je gojil general Maister do svoje matere. »Moja majka!« jo je nazival z radostjo in s ponosom. — Žal, da mu je ta dobra njegova majka že umrla.

Med imeni mož in veljakov, ki so si pridobili največ zaslug za našo domovino Jugoslavijo, ostane z zlatimi črkami zapisano ime tega vrlega sina slovenske zemlje. Vsako njegovo misel, vsako njegovo pot in vsako njegovo dejanje spremljajo iskrene besede:

»Domovina, vedno mislim nate
in na neosvobojene brate!«

271. Oton Župančič.

V vaši »Čitanki« je vse polno lepih in veselih pesemc, ki jih kaj radi čitate. Pod najlepšimi je zapisano ime — Oton Župančič. Gotovo bi radi kaj slišali o pesniku, ki vam jih je napisal.

Oton Župančič je največji slovenski pesnik, ki še živi med nami. Doma je iz Bele Krajine, kjer je zagledal leta 1878. svetli dan in lepo slovensko zemljico. Šolal se je v Ljubljani in na Dunaju. Odkar je dovršil vseučilišče na Dunaju, posveča svojo veliko nadarjenost le prosveti. Sedaj živi v Ljubljani.

Tebi, slovenska deca, je spesnil toliko presrčnih pesemc. Tri prelepe knjižice ti je podaril. Vsak izmed vas pozna »Pisanice«, polne pisanega cvetja in otroškega smeha, in »Cicibana«, njegove zgone in nezgone. Katera drobna glavica ni še ugibala njegovih veselih »Sto ugank, tristo zadr, tristo zank«?

Kar same vam skočijo Župančičeve presrčne pesemce v glavo in v srcece in znate jih povedati tako lepo in ljubko, da vas vsakdo vesel posluša.

272. Simon Jenko.

Pesnik Sorškega polja! Tako imenujemo Simona Jenka, ker je bil rojen na Podreči na Sorškem polju na Gorenjskem leta 1835. Osnovno šolo je obiskoval v Smledniku in v Kranju, srednjo šolo pa v Novem mestu in v Ljubljani. Tu je začel z nekaterimi drugimi dijaki, med katerimi sta bila tudi Fran Erjavec in Josip Stritar, pisati dijaški list »Vaje«, kjer je priobčil prve svoje pesmi.

Po dovršeni srednji šoli je odšel na visoko šolo na Dunaj, kjer se je posvetil pravoslovju. Ker ni dobival od nikoder nobene podpore, je poučeval otroke bogatih ljudi, da se je mogel skromno preživljati. V pesmi »Trojno gorje« je opisal svoj nad vse žalostni položaj:

Gorje, kdor nima doma,
kdor ni nikjer sam svoj gospod;
naj križem svet preroma,
saj vendar tujec je povsod!

Ko se je vrnil v domovino, je služboval najprej v Kranju, potem v Kamniku, naposled zopet v Kranju, kamor pa je došel bolan na smrt. Beda dunajskih dijaških let mu je izpodkopala zdravje. Umril je v 34. letu svoje dobe. Od mnogih njegovih rodoljubnih pesmi pojemo navdušeno ognjeviti in ponosni njegov »Naprej!«

VI. Jugoslovenske narodne himne.

273. *Naprej!*

*Naprej, zastava Slave,
na boj, junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori!*

*Z orožjem in z desnico
nesimo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom.*

*Draga mati je prosila,
roke okrog vrata vila,
plakala je moja mila:
»Tu ostani, ljubi moj!«*

*Zbogom, mati, ljub'ca, zdrava!
Mati mi je očetnjava,
ljub'ca moja čast in slava,
hajd'mo, hajd'mo zanjo v boj!*

Simon Jenko.

274. *Ljepa naša domovino! Lepa naša domovina!*

*Ljepa naša domovino,
oj junačka zemljo mila,
stare slave djedovino,
da bi vazda časna bila!
Mila kano si nam slavna,
mila si nam ti jedina!
Mila, kuda si nam ravna,
mila, kuda si planina.*

*Lepa naša domovina,
oj junaška zemlja mila,
stare slave dedovina,
da bi vedno častna bila!
Mila kakor si nam slavna,
mila si nam ti edina,
mila, koder si nam ravna,
mila, koder si planina.*

Vedro nebo, vedro čelo,
blaga prsa, blage noći,
toplo ljeto, toplo djelo,
bistre vode, bistre oči,
vele gore, veli ljudi,
rujna lica, rujna vina,
silni gromi, silni udi:
to je naša domovina!

Vedro nebo, vedro čelo,
blage prsi, blage noći,
toplo leto, toplo delo,
bistre vode, bistre oči,
vele gore, veli ljudi,
rujna lica, rujna vina,
silni gromi, silni udi:
to je naša domovina!

Teci, Savo, Dravo, teci,
nit' ti, Dunav, silu gubi!
Kud li šumiš, sv'jetu reci,
da svoj narod Slovan ljubi:
dok mu njive sunce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok mu mrtve grobak krije,
dok mu živo srce bije.

Teci, Sava, Drava, teci,
Dunav, sile ti ne gubi!
Koder tečeš, svetu reci,
da Slovan svoj narod ljubi:
dokler njive solnce greje,
dokler hraste burja vije,
dokler mrtve grob mu krije,
dokler živo srce bije.

Blagoslov se naj razliva
v tvojih poljih in lesovih,
Bog ljubezni naj prebiva
v tvojih selih in domovih!
V božjem dihu, v božjem varstvu
tvoja ladja mirno plava,
mir s teboj po vsem vladarstvu!
Tvojim sinom večna slava!

A. Mihanović in Silvin Sardenko.

275. Боже правде.

Боже правде, Ти што спасе
од пропасти досад нас,
чуј и одсад наше гласе
и одсад нам буди спас!
Моћном руком води, брани
будућности наше брод!
Боже, спаси, Боже, храни
нашег краља и наш род!

Bože pravde.

Bože pravde, Ti što spase
od propasti dosad nas,
čuj i odsad naše glase
i odsad nam budi spas!
Moćnom rukom vodi, brani
bodućnosti naše brod,
Bože, spasi, Bože, hrani
našeg kralja i naš rod!

Сложи нашу браћу драгу
 на свак дичан, славан рад!
 Слога биће пораз врагу,
 а најјачи свима град.
 Нек на нашој блиста грани
 братске слоге златан плод!
 Боже, спаси, Боже, храни
 нашег краља и наш род!

Нек на наше ведро чело
 твог не падне гнева гром!
 Благослови наше село,
 поље, њиву, град и дом!
 Кад наступе борбе дани,
 к победи нам води ход!
 Боже, спаси, Боже, храни
 нашег краља и наш род!

Из мрачнога сину гроба
 наше круне нови сјај.
 Настало је ново доба,
 нову срећу, Боже, дај!
 Краљевину нашу брани,
 петвековне борбе плод!
 Александра, Боже, храни,
 моли ти се сав наш род.

Složi našu braću dragu
 na svak dičan, slavan rad!
 Sloga biće poraz vragu,
 a najjači svima grad.
 Nek na našoj blista grani
 bratske sloge zlatan plod!
 Bože, spasi, Bože, hrani
 našeg kralja i naš rod!

Nek na naše vedro čelo
 tvog ne padne gneva grom!
 Blagoslovi naše selo,
 polje, njivu, grad i dom!
 Kad nastupe borbe dani,
 k pobedi nam vodi hod!
 Bože, spasi, Bože, hrani
 našeg kralja i naš rod!

Iz mračnoga sinu groba
 naše krune novi sjaj.
 Nastalo je novo doba,
 novu sreću, Bože, daj!
 Kraljevinu našu brani,
 petvekovne borbe plod!
 Aleksandra, Bože, hrani,
 moli ti se sav naš rod.

Besedilo zložil Jovan Đorđević. Uglasbil Davorin Jenko.

KAZALO IN PREGLED.

I. V domačem krogu.

	Stran
1. Mladi ljudje (E. Gangl)	7
2. Mati (Simon Jenko)	7
3. Mamici (Ksaver Meško)	8
4. Uspavanka (Oton Župančič)	8
5. Materina molitev (Iz »Zvončka«)	9
6. Desetica (Ivan Cankar)	9
7. Lenka (Oton Župančič)	10
8. Očetovska ljubezen	10
9. Prva laž (Josip Stritar)	11
10. Očetova črešnja (Po »Angelčku«)	11
11. Bodimo veseli! (Josip Freuensfeld)	12
12. Papirnate barčice (Rabindranath Tagore - Gradnik)	13
13. Igra (E. Gangl)	13
14. Boječnost (Iz »Zvončka«)	13
15. Strah (Anica Černejeva)	14
16. Nasredin je delil ovne (Narodna šala iz Bosne)	14
17. Joško (E. Gangl)	15
18. Kanglica (Oton Župančič)	15
19. Andrejček (E. Gangl)	16
20. Anka (Anton Aškerc)	16
21. Bojanov Matejka (Janko Kersnik)	17
22. Dva vesta za to	18
23. Prevzetni hlapec (Zapisal Fran Praprotnik)	18
24. Zidar (Fran Levstik)	19
25. Trije golobi (E. Gangl)	19
26. Živali — naše učiteljice (Iz Kosijeve »Zabavne knjižnice«)	20
27. Uganki (Josip Stritar)	21
28. Zvonovi (Oton Župančič)	22
29. Nedelja (Po I. Bilcu)	22
30. Srce — oltar (Anton Medved)	23
31. Opravljiva Jerica (Iz »Vrtca«)	23
32. Dnevi (Anton Funtek)	24
33. Vseh vernih duš dan	24
34. Na njivici božji	25

	Stran
35. Cvetice na oknu (Iz »Nazornega nauka«)	25
36. Frančkova taščica (Fr. Erjavec)	25
37. Sv. Miklavžu je pisal (Iz hrvaščine)	26
38. Miklavževska (E. Gangl)	27
39. Raj na zemlji (Silvin Sardenko)	28
40. Božičnica (Iz hrvaščine)	28
41. Božič (Iz »Zvončka«)	30
42. Tepežnica (A. M. Rostov)	30
43. Ob novem letu (Anica Černejeva)	30
44. Sveti trije kralji (Silvin Sardenko)	31
45. Meseci — prijatelji (Po »Zvončku«)	31
46. Na Svečnico	33
47. Pust (France Bevk)	33
48. Na poti v šolo (Josip Stritar)	34
49. Kako je Drejčka ščipalo (Iz »Zvončka«)	34
50. Ivanček in Bojanček (L. Černej)	34
51. Součenca	35
52. Oglar in gospod (De Amicis-Miklavčičeva)	36
53. Dve pismi	37
54. Domače živali	38
55. Zvesti pes	39
56. Mačka	39
57. Uganka (Oton Župančič)	40
58. Mačice (Hey - A. Funtek)	40
59. Miš	40
60. Miši v skrbah (Po Ezopu)	41
61. Modra miška (A. M. Slomšek)	41
62. Ujeta ptica	42
63. Če Bog da	42
64. Govedo (Po Fr. Erjavcu)	43
65. Pijani vol	44
66. Kravica prodana (Jos. Stritar)	45
67. Konj (Po Fr. Erjavcu)	45
68. Ne muči živali! (Fr. Erjavec)	46
69. Surovež (Jos. Stritar)	47
70. Osel	47
71. Trije bratje in osel	48
72. Ovca	48
73. Svinja (Fr. Erjavec)	49
74. Koline (Fr. Levstik)	50
75. Petelin in kokoš	50
76. Jež in lisica (A. M. Slomšek)	51
77. Ježevo potovanje (Borisov)	51
78. Speči zajec (Zapisal Matija Majar)	52
79. Raca (Po Fr. Erjavcu)	52
80. Lastovica	53
81. Lastovkam (Simon Gregorčič)	54

	Stran
82. Lastovica in Zveličar (Zapisal Anton Brezovnik)	55
83. Črešnja (Po Ivanu Macherju)	55
84. Vrt	55
85. Pikapolonica	56
86. Krt	57
87. Uganka (Oton Župančič)	58
88. Tulipan (Ana Mešičkova)	58
89. Vrabec	59
90. Vrabček in lastovka (Vida Jerajeva)	59
91. Prvi izlet (L. Černej)	60
92. Razbojniški grad (Vida Jerajeva)	61
93. Pametnice (Iz »Zvončka«)	61

II. Človek.

94. Mladini (Anton Medved)	62
95. Trmoglavec	62
96. Prišla je bela žena (L. Černej)	63
97. Človeška čutila	63
98. Uganka	64
99. Podmladkar	64
100. Roka (Ferdo Kleinmayr)	65
101. Slepac in mleko	66
102. Uganka	66
103. Kdo je večji siromak (A. M. Slomšek)	66
104. Sejalec (Cvetko Golar)	67
105. Kmetijstvo	67
106. Večer za našo vasjo (Vida Jerajeva)	68
107. Kmetiški dom (Dr. Ivan Tavčar)	68
108. Kmetovalčeva sreča (E. Gangl)	69
109. Največji sovražnik	69
110. Pijanec (Modest)	70
111. Nezmernost (Čika Jova - Gradnik)	70
112. Dihanje	70
113. Nezgode in nesreče. I. Pod vozom. II. Pri kopanju. III. Na paši	71
114. Rokodelci	72
115. Naš sosed	73
116. Starček in smrt (Prekmurska pravljica)	73
117. Zvonikarjeva (Blaž Potočnik)	73
118. Reki	74

III. Letni časi v prirodi.

119. Pomlad (Anica Černejeva)	75
120. Vigred (Kompoljski)	75
121. Čez noč, čez noč (Oton Župančič)	76
122. Deček in cvet (Dragotin Kette)	76

	Stran
123. Svatba (Eliza Kukovčeva)	77
124. Setev (Cvetko Golar)	77
125. Majnikova (Anton Funtek)	78
126. Rjavi hrošč	78
127. Polonica (Cvetko Golar)	79
128. Lišček (Ivan Tomšič)	79
129. Spomladi v gozdu (Jos. Stritar)	80
130. Kukavica (Iz hrvatske čitanke)	81
131. Veverica (Oton Župančič)	81
132. Breza in hrast (Oton Župančič)	82
133. Mravlji (Po Dragotinu Ketteju)	82
134. Polžek (France Bevk)	82
135. Zakaj šmarnica tako prijetno dehti (Eliza Kukovčeva)	83
136. Poletje (Anica Černejeva)	83
137. Poljska pesem (Cvetko Golar)	84
138. Poletni večer	84
139. Belokranjska (Narodna pesem)	84
140. Od kdaj čebele pikajo (L. Černej)	85
141. Zelena žaba	85
142. Žabe (Oton Župančič)	87
143. Postrv	88
144. Ščuka	88
145. Belouška (Anica Černejeva)	89
146. Zlatice (L. Černej)	89
147. Kosec (E. Gangl)	90
148. Kosčeva pesem (Jos. Stritar)	91
149. Uganke (Oton Župančič)	91
150. Vrabci in strašilo (Oton Župančič)	91
151. Ženjice (Jos. Stritar)	92
152. Mlatiči (Jos. Stritar)	92
153. Pot do kruha (L. Černej)	92
154. Kapusov belin (Iz hrvatske čitanke)	93
155. Metuljčka (L. Černej)	93
156. Mak (Oton Župančič)	94
157. Strupene jagode (A. M. Slomšek)	94
158. Dobra tetka	95
159. Škorci (Rudolf Maister)	95
160. Pes in zajca	96
161. Uganka (Oton Župančič)	96
162. Medved z medom (Oton Župančič)	97
163. Srna	97
164. Zakaj ne strelja gozdar Joško divjačine	98
165. Gorska pripovedka (Útva)	99
166. Trgatev (L. Černej)	99
167. Jesen (Jos. Stritar)	100
168. Pozimi (Po Jos. Ogrincu)	100
169. Zimska pesem (Dr. Fr. Zbašnik)	101

	Stran
170. Na poljane snežec pada (Davorinov)	102
171. Nezačudljiva bukev (L. Černež)	103
172. Pesem nagajivka (Oton Župančič)	103
173. Na pravi naslov (E. Gangl)	103
174. Led	105
175. Na ledu (Anton Funtek)	105
176. Pojdimo se drsat! (L. Černež)	106
177. Drsalica na cesti	107
178. Od kdaj je hojka božično drevesce (Po »Zvončku«)	107
179. Kako toži zajček pozimi (Iz hrvaščine A.)	108
180. Zajec pozimi (Jos. Stritar)	109
181. Žitno polje pozimi (Eliza Kukovčeva)	110
182. Uganka (Iz »Vrtca«)	110
183. Voda	110
184. Solnce nas greje	111
185. Železo (L. Černež)	111
186. Sol	112
187. Petrolej	112

IV. Priroda in njene skrivnosti.

188. Ljubezen do zemlje (Vida Jerajeva)	114
189. Zrak (L. Černež)	114
190. Kaplja (L. Černež)	115
191. Uganka (Oton Župančič)	116
192. Hlapenje	116
193. Uganka (Oton Župančič)	117
194. Megla, oblaki in dež	117
195. Uganka (Oton Župančič)	118
196. Nezačudljivež (Po Heblu)	118
197. Vprašanja o vetru (Ksaver Meško)	119
198. Pesemca o vetru (Igo Gruden)	120
199. Solnce in veter (Anton Janežič)	120
200. Ob nevihti	121
201. Oblaka (Oton Župančič)	121
202. Uganke	121

V. Domožnanstvo.

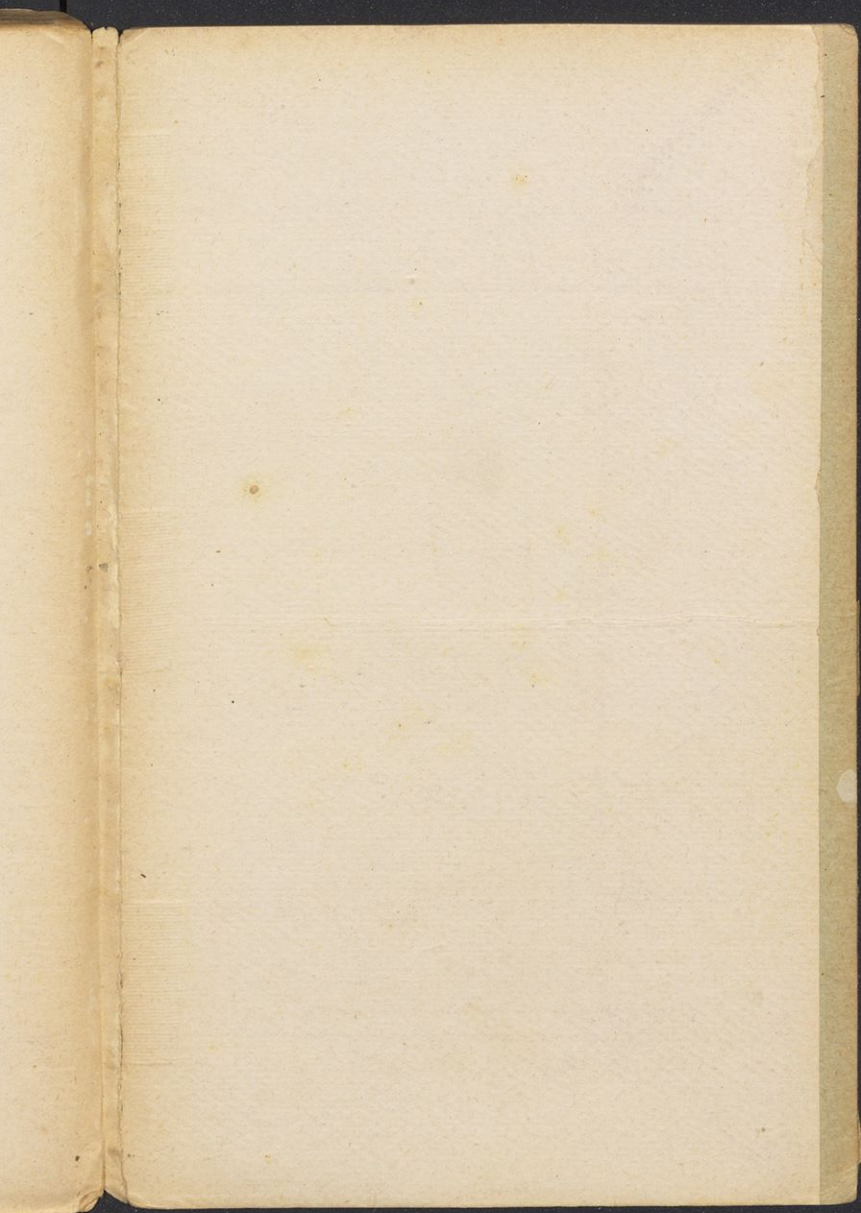
203. Naša vas (Fr. Levstik)	122
204. Življenje v vasi	123
205. Lipa (Po Jos. Ogrincu)	124
206. Popotnik in lipa	124
207. Vas, mesto in trg	125
208. Prvič v mestu	125
209. Zdravo in bolno mesto	126
210. Občina	127

	Stran
211. Gasilno društvo	128
212. Kam in kje (M. Kračmanov-Valjavec)	129
213. Moj konjič (Andrej Rapè)	129
214. Kako potujemo in občujemo	129
215. Ločitev (Oton Župančič)	130
216. Vihar na morju	131
217. Uganka (Oton Župančič)	131
218. Gore in ravnine	132
219. Na gorol (M. Vilhar)	132
220. Okraj ali srez	133
221. Ljubljana, Zagreb in Beograd	133
222. Celje	134
223. Pozdrav bratom na jugu	135
224. Solnce	136
225. Strani neba	136
226. Dnevni časi in dan	136
227. Dan (Franjo Roš)	137
228. Ciciban poslušá očetovo uro (Oton Župančič)	137
229. Navsezgodaj (Vida Jerajeva)	138
230. Zvečer (Andrej Rapè)	139
231. Luna ali mesec	139
232. Uganki (Iz »Zvončka«, Oton Župančič)	140
233. Mir (Josip Murn-Aleksandrov)	140
234. Škrati (Albin Čebular)	141
235. Povest o škratu (Cvetko Slavin)	141
236. Vile	141
237. Okamenela ženska na Poljanah (Po Matiju Tonejcu)	142
238. Pripovedka o začetku Blejskega jezera	143
239. O Indiji Koromandiji (Oton Župančič)	143
240. Ribniško jezero na Pohorju	144
241. Pravljica o Dravi (Koroška narodna)	144
242. Povodni mož (Janez Majciger)	145
243. Divji mož na Mrzlici (Narodna pripovedka)	145
244. Divji mož (Oton Župančič)	146
245. Zlatorog (Po Karlu Dežmanu)	146
246. Medvedi v Savinjski dolini (Narodna pravljica)	147
247. Sv. Ciril in Metod	147
248. Uganka (Oton Župančič)	148
249. Kralj Matjaž (Po narodni pripovedki)	148
250. Turki na Ptujski gori	149
251. Pogumni črevljarček (Narodna pripovedka)	149
252. Turki na Muljavi (Po Jos. Jurčiču)	150
253. Meč Petra Zrinjskega	151
254. Junak (Andrej Rapè)	152
255. Mati (Cvetko Golar)	152
256. Zaupanje (Andrej Rapè)	153
257. Kralj Peter I. Veliki, Osvoboditelj in Ujedinitelj	154

	Stran
258. Naš kralj	154
259. Iz pisma regenta Aleksandra	155
260. Kralj Aleksander I. v Sloveniji (L. Černež)	155
261. Naša kraljevska rodovina	156
262. V mejah Jugoslavije (Ivo Trošt)	156
263. To je tvoja domovina (Vera Levstikova)	157
264. Domovina (L. Černež)	158
265. Naši narodni prazniki	158
266. Mlad junak (Simon Jenko)	159
267. Begunček (L. Černež)	160
268. Neodrešena domovina (L. Černež)	160
269. Iz mojega življenja (Ivan Cankar)	161
270. General Maister	162
271. Oton Župančič	163
272. Simon Jenko	163

VI. Jugoslovenske narodne himne.

273. Naprejl (Simon Jenko)	165
274. Ljepa naša domovino! (A. Mihanović in Silvin Sardenko)	165
275. Bože pravde (Jovan Đorđević - Davorin Jenko)	166

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

20898/3. izd. 1927

CODRES *

000514277

ZA ČITALNICO